

15777

CONST. D. CUTCUTACHE

Doctor în Drept.

UN MARE CONFLICT INTERNAȚIONAL :

OPTANȚII UNGURI

AI TRANSILVANIEI ȘI REFORMA AGRARĂ
DIN ROMÂNIA

BCU Cluj / ~~Central University~~ Library Cluj

Prefață de Domnul

NICOLAE TITULESCU

Ministrul României la Londra

Tipografia Revistei Gentului. Cotroceni - București.

— 1931 —

CONST. D. CUTCUTACHE

Doctor în Drept

UN MARE CONFLICT INTERNAȚIONAL :
OPTANȚII UNGURI

ai Transilvaniei și reforma agrară din România.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

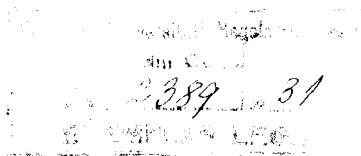
Prefață de Domnul
NICOLAE TITULESCU

Ministrul României la Londra

Tipografia Revistei Geniului. Cotroceni - București.

— 1931 —

D-lui I. G. Duca,
cele mai respectuase omagii
de admirație.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-lui Prof. George Meitani,
Cele mai respectuase sentimente de
recunoștință.

P R E F A Ț A

Autorul prezentei lucrări îmi cere o prefață. Desigur, nu pentru a o prezenta publicului, căci se prezintă ea singură, prin cele trei calități cari caracterizează o lucrare bună: claritatea expunerii, documentarea și selecțiunea argumentelor. Mi se cere o prefață, mai curând, pentru că chestiunea optanților este una din acelea pe cari le-am trăit, în toate fazele ei, un lung șir de ani. Dar, dat fiind tocmai că am fost exponentul României în această chestie și că ea este azi definitiv închisă prin acordurile de la Haga și Paris, consider, în ce mă privește, că nu pot vorbi de ea altfel decât ca de o pagină de istorie, destinată a fi cercetată fără patimă, în simpla dorință de a pricepe mai bine trecutul și de a trage, dacă se poate, un învățământ pentru viitor.

Ce a făcut ca chestiunea optanților să devină cu adevărat o mare chestiune internațională?

Amploarea ei politică și socială, desigur. Dar să-mi fie îngăduit a constata că eventualitatea repercursiunilor interne a acordării unui regim de preferență în aplicarea unei reforme fundamentale, ca cea agrară, și pe o scară așa de întinsă ca cea implicată de chestiunea optanților unguri, importanți prin numărul lor și prin întinderea mare de pământ ce posedau, am realizat-o noi României, mai curând ca străinii cari au cercetat această chestiune.

Și este firesc să fie așa.

Oricâtă bunăvoință, oricâtă competență ar avea cineva, dacă el n'a trăit păsurile clasei noastre țărănești dinainte de război, dacă n'a trăit momentele culminante din 1907, 1914, 1917, ca să citez numai trei date, nu poate realiza, pe deaîntregul, nici impe-

rativale categorice cari au determinat reforma noastră agrară *așa cum s'a făcut*, nici pericolul ce implica schimbări, chiar parțiale, în alcătuirea ei de bază.

De altfel, amploarea reacțiilor interne, pentru a împedica organele internaționale să intervină acolo unde se cred indrituite să o facă, e un argument insuficient. A fost invocat de atâta ori, în chestini mai curând mici!

Și atunci, în slujba convingerii profunde că, în anume cazuri, intervenția din afară, oricât de cinstite ar fi mobilele ei, poate provoca reacțiuni păgubitoare pentru ordinea de stat și pacea între popoare, nu poți pune numai expresia unui strigăt de alarmă! În slujba ei trebuie să pui mai ales argumentele de drept, cari invederează că ceiace se cere, că ceace unii consideră posibil, că ceiace unii proiectează, este în afară de lege.

Și aceste argumente, a trebuit să le găsec, și să le reînnoesc treptat cu dezvoltarea chestiunii.

Eminenții reprezentanți ai intereselor ungare, la rândul lor, au trebuit să le combată și să găsească argumente în sprijinul tezei lor.

Și astfel, Consiliul Societății Națiunilor s'a aflat în această afacere, în prim rând politică și socială, în fața unei mase inexorabile de probleme internaționale de cari nu fusese sezisat până atunci, și fără a putea găsi, în precedente, soluția ce trebuia să propună.

Citez numai câteva dintre ele. Cari sunt, după tratatele de pace, drepturile optanților și supușilor unguri în materie de proprietate funciară? Care este după dreptul internațional comun, regimul proprietății străinilor? Ce este optant? Care este corelațiunea ce trebuie să existe în executarea obligațiilor sinlagmatice dintr'un tratat? Ce este o lichidare în sensul Art. 250 din Tratatul din Trianon? Cari sunt limitele competenții tribunalelor mixte în asemenea materie? Care este soarta excesului de putere în drept internațional? Are Consiliul Societății Națiuni-

lor, cu prilejul numirii unui judecător în locul celui retras, o simplă funcție mecanică sau are un drept de apreciere? Merge acest drept de apreciere până a da Consiliului Societății Națiunilor puterea de a interpreta tratatele de pace? Care sunt puterile Consiliului în virtutea Art. 11, par. 2. din Pact? Care este limita puterii politice și puterii judecătorești în drept internațional? Și atâte alte chestiuni, de natură a transforma, cu adevărat, diferendul optanților într'o mare afacere internațională.

Revad, ca și cum ar fi azi, perplexitatea colegilor mei din Consiliul Societății Națiunilor, de câte ori afacerea optanților venea la ordinea zilei! Se întrebau cu grijă: Ce chestie nouă se va pune iarăș; ce trebuie să facem în interesul păcii sub avalanșa atâtor enigme de drept internațional?

Era necesar să procedez astfel. Lucrurile nu puteau fi bruscate nici într'un sens nici în altul. Cei care se cheamă „ezitațiunile Consiliului“ au servit, la urma urmei, pacea și înțelegerea directă. De altfel, aceste ezitațiuni, n'au împiedicat Consiliul să-și spuie părerea sub formă de recomandare, asupra fondului chestiunii, adoptând magistralul raport al lui Sir Austen Chamberlain din Septembrie 1927, singurul document al Societății Națiunilor care atacă, fără înconjur, problema însăși.

În ce mă privește, de la început am avut convingerea că acest diferend nu se poate rezolva decât în cadrul lichidării generale a obligațiunilor reciproce din tratatul de la Trianon.

Poate, reamintind cuvintele ce am rostit dintru început și anume în fața Consiliului, la 5 Iulie 1923, se va pricepe mai bine ideia care m'a călăuzit și m'a susținut în cei șapte ani de lupte și de vicisitudini ce au urmat:

„Să presupunem că România se găsește în prezența unui act emanând de la o autoritate indiscutabilă și constatând că ea a comis, în adevăr, violarea Tratatului dela Trianon ce i se impută. Nimic

„mai natural, pentru a ne feri de consecințele acestei constatări, ca dreptul României de a formula, cu titlul reconvențional, toate violațiunile ce, la rândul lui, Guvernul Ungar a comis față de acelaș tratat de Trianon. Și dacă voiți să împingeți până la capăt această ipoteză, veți observa repede că am parcurs acest calvar de discuțiuni grele și spinoase, pentru a ne întreba la urma urmei dacă, da sau nu, afacerea optanților unguri, poate constitui un post de contabilitate într'un bilanț care nu este încă încheiat, care va fi încheiat la un moment ce nu cunoaștem încă, pentru ca soldul lui să fie plătit, dacă va fi vreodată, la un moment ce cunoaștem și mai puțin“.

* * *

Bine înțeles că rezistența României de a deferi unui tribunal străin chestiunea aplicării reformei sale agrare față de optanții unguri, a fost exploatată, de cei interesați, ca constituind o dovadă a lipsei noastre de spirit internațional și a ostilității noastre față de arbitraj.

Pentru că vreau să evit polemica, nu voi judeca aceste atacuri.

Mă voi margini să spun că, în sânul Consiliului Societății Națiunilor, n'a lipsit niciodată înțelegerea motivelor cari împedicau România să ducă chestiunea Optanților în fața Curții de la Haga, ca o afacere patrimonială oare-care.

Vom adăuga, că numeroasele convențiuni de arbitraj iscalite de România, în special cu Ungaria la Haga și Paris în 1930, și că adeziunea României la jurisdicția obligatorie a Art. 36 din Statutul Curții de la Haga, au distrus legenda ostilității noastre față de arbitraj, dacă cumva ea luase ființă.

Dar nu pot accepta nici pentru trecut o critică de acest fel la adresa României. Și pentru că latura aceasta a problemei, din cauza natura ei pur tehnice, și din cauza tendinții firești a nespecialiștilor de a introduce concepțiunile de drept intern în dreptul in-

ternațional, a rămas în umbră, găsesc aci un prilej nimerit de a o explica.

* * *

În dreptul intern, există un judecător pentru orice fel de plângere. În dreptul internațional nu există judecător de cât acolo unde există un compromis, adică o convenție prin care un Stat se obligă a-l primi.

În afară de limitele acestei convenții, nu există jurisdicție obligatorie în drept internațional. Astfel, Pactul Societății Națiunilor consacră principiul arbitrajului facultativ, declarând că părțile vor duce la arbitraj diferendele cari, *în opinia lor*, sunt susceptibile de o soluțiune arbitrală. A respinge un arbitraj dela Stat la Stat, când nu ești legat contractual a-l accepta, constituie așa dar exercitarea unui drept, iar nu calcarea unei obligațiuni internaționale.

Pe de altă parte, când un judecător a comis în drept intern un exces de putere, există, normal, o instanța de apel chemată să-l constate și deasupra acesteia din urmă, o instanța supremă de casație, menită să supravegheze stricta aplicarea a legii.

În drept internațional, dimpotrivă, nu există instanța obligatorie pentru a constată excesul de putere. Compromisul de arbitraj se execută prin prezentarea părților în fața justiției internaționale. Odata sentința dată, o parte poate refuza executarea sentinței pe motiv de exces de putere. În drept internațional excesul de putere se afirmă. El nu se constată judecătorește decât dacă intervine, în acest scop, o nouă convenție de arbitraj.

Sunt primul să recunosc că o asemenea stare de lucruri este rea și că nu cadrează cu exigențele actualei organizări a vieții internaționale. Dar situația dreptului internațional este aceasta. Și cea mai bună dovadă că este așa, o avem în propunerea finlandeză, călduros sprijinită de România, de a obliga Statele membre ale Societății Națiunilor de a semna o convenție prin care Curtea de la Haga să fie che-

mată a constata excesul de putere alegat de una din părți, cu privire la o sentință a tribunalelor mixte sau la o sentință arbitrală în genere. De ce ar mai fi utilă o asemenea convenție, dacă obligația de a constata judecătorește excesul de putere ar exista azi în dreptul internațional ?

* * *

Așa fiind, care era situațiunea României, din punct de vedere al arbitrajului, în chestiunea optanților ? Sunt mai la largul meu să vorbesc de această chestiune, azi, când România și Ungaria, anticipând asupra operei de la Geneva, au recunoscut Curtea de Haga ca instanța de apel pentru sentințele tribunalelor mixte, cât timp acestea vor mai exista, bine înțeles în afară de afacerile agrare din cari România este complet scoasă din cauza.

Intre România și Ungaria nu există nici o convențiune internațională obligând România să ducă reforma ei agrară în fața Curții de Haga. Argumentele date de noi, și trase din amploarea politică, socială și financiară a chestiunii, nu ereau scuze pentru neîmplinirea unei obligațiuni internaționale, ci motivele pe cari, în toată lealitatea, le dădeam public pentru a arăta pentru ce România, în liberul ei arbitru cu nimic stânjenit, lua o deciziune mai curând de cât alta, exercita o opțiune legală, opțiunea Pactului Societății Națiunilor, într'un sens iar nu în altul.

Intre România și Ungaria, la acea epocă, exista un singur compromis, anume acel care creia tribunalele arbitrale mixte, competente pentru lichidările de război.

În fața lor, supușii unguri, după ce s'au judecat înaintea instanțelor românești, recunoscându-le prin aceasta competența, au dus pretențiunile lor în materie agrară.

România și a împlinit obligațiunile ei, prezentând tribunalului motivele pentru cari ea considera tribunalul incompetent. Tribunalul s'a declarat totuși competent.

În opinia României, tribunalul a comis un exces de putere. Ea nu s'a mărginit însă să-l afirme, ci a sesizat imediat Consiliul Societății Națiunilor în virtutea Art. 11 par. 2, din Pact, nu pentru ai cere să-l constate, ci pentru a publica public opiniunea internațională motivele gestului ei, și pentru a constata, în drept, inutil, dar pentru a explica public opiniunea internațională motivele gestului ei, și pentru a constata, în morală, era necesar.

România nu era juridicește obligată să accepte o nouă instanță care să constate excesul de putere. Și România a putut chiar dovedi Consiliului că, în speță, noua instanță era inutilă. În adevăr, singurul obiect al litigiului era chestiunea de a se ști dacă supușii unguri au drept numai la egalitatea de regim cu Românii sau au drept, cum pretindeau ei, la un tratament preferențial. Or nu numai că România nu a încălcat tratatul dela Trianon decât pe baza recunoașterii scrise a Conferinței de Pace că optanții nu au un drept superior supușilor naționali, dar însăși Ungaria cerea Conferinței de Pace, prin note diplomatice în regulă, numai o declarațiune asigurătoare stipulând că nici un bun aparținând unui supus ungar nu va putea fi sechestrat, expropriat sau lichidat în alte condițiuni ca cele aplicabile supușilor naționali.

Când în drept internațional nu există obligație de a constata judecătorește excesul de putere; când obiectul diferendului: *privilegiul*, era înlăturat prin însăși declarațiunea Ungariei din 1920, se poate serios susține că România nu și-a împlinit obligațiunile ei față de arbitrajul internațional, când, liberă de orice legământ contractual, a refuzat, zece ani după aplicarea reformei agrare, să tulbure ordinea ei socială pentru a întreba Curtea de la Haga dacă tratatele de pace au acordat supușilor unguri mai mult decât Ungaria însăși a cerut pentru ei la Conferința de Pace?

Și ce se uită prea des, este că atunci când Sir Austen Chamberlain, prin raportul lui din Septembrie 1927, a voit ca tribunalul mixt să-și reia activitatea, dar pe baza principiului de egalitate între străini și naționali, România a acceptat acest arbitraj.

În buna dreptate, azi, când chestiunea nu mai este

la ordinea zilei, când nimeni n'ar mai putea socoti că susțin o teză, pentru a ocroti un interes național, nu cred că afacerea optanților să constituie pentru nimeni care cunoaște elementele tehnice ale problemei, dovada unei separațiuni de corp între România și ideia arbitrajului internațional. Vorbesc pentru trecut, căci, pentru viitor, acte diplomatice formale stabilesc o cununie în regulă.

* * *

Un învățământ de viitor se poate trage, pentru România, pe urma impresiunilor culese cu prilejul cercetării reformei noastre agrare de forurile internaționale ?

Desigur, și mai multe ! Nu voi vorbi însă de cât de unul.

Când un Stat, în luptă pacifică de toate zilele, susține o teză dreaptă, cu fermitate și curtenie și pune în slujba ei, nu simple recriminațiuni de ordin național, ci rezistența pe principiile mari internaționale cari stau la baza raporturilor actuale dintre State, punctul lui de privire sfârșește prin a se impune.

* * *

De la Aprilie 1930, de când am semnat cu Ungaria, acordurile de la Paris, n'am mai vorbit de optanții unguri. Li uitasem ! Șase luni ! Dar șase luni în atmosfera politică actuală, în împrejurările grele prin care trece lumea azi, pare aproape o viață de om ! S'au întâmplat atâtea în acest răstimp ! Preocupări noi și grave au venit să înlocuiască pe cele vechi !

De acea, scriind aceste rânduri, am impresia că răscolesc lucruri aparținând unui trecut depărtat !

Nu-mi rămâne decât să mulțumesc autorului, pentru prilejul ce mi-a dat de a retrăi o pagină de tinerețe, și să urez ca chestiunea, căreia a consacrat merituasa lui lucrare, să nu mai intereseze pe viitor decât din punct de vedere istoric și doctrinar.

N. Titulescu

Londra, Decembrie 1930.

INTRODUCERE

Studiul conflictului, cunoscut sub numele de op-tanții unguri ai Transilvaniei, este extrem de captivant pentru oricine se interesează cât de puțin de problemele internaționale în genere și mai ales pentru noi Români, în special.

Prin natura sa, dreptul internațional se poate a-profunda eficace, studiind analitic și comentat câteva diferende internaționale, judicios alese. — Această metodă pedagogică prezintă avantajul de a fi vie, a-plicativă și practică.

„... Dreptul se bazează pe fapte, și formulele juridice, create pentru a asigura jocul relațiilor de ordin material, ar deveni simple speculațiuni zadarnice dacă ele nu ar găsi aplicațiuni practice.”(1)

În dreptul internațional, aplicațiunile practice ale faptelor și formulelor juridice, găsesc cel mai vast do-meniu în desfășurarea conflictelor. De aici, imensa importanța a studiului lor. Mai mult ca în ori care altă ramură a dreptului, simplă enunțare de principii ca și prevederile doctrinare scapă eventuale posibili-tăți care pot avea loc în practică. Aceasta este cauza pentru care fiecare capitol din tratatele de drept in-ternațional este urmat de numeroase exemple istorice.

În sensul celor de mai sus, se exprimă *Neu-mann* (2) :

„Această putere morală a științei dreptului gin-tilor (doctrina jurisconsultilor) și învățămintele, propa-garea lor și *intima legătură cu practica sunt de*

(1) *Charle: Rousseau. Compétence de la S. d. N. dans le re-glements des conflits internationaux.* p. 303.

(2) *Neumann. Eléments du droit des gens moderne européen*
Traducere de *Riedmatten.*

două ori salutare într'un domeniu unde pretind adesea să dovedească superioritatea fizică și arbitrarul."

Dreptul internațional nu trebuie să se depărteze de realități pentru a se refugia în abstracțiuni sau ficțiuni căci atunci „dreptul curbează faptele sub regula sa, în loc de a se curba el sub fapte“.(1)

În plus, studiul conflictelor, arătându-ne în mod real greutățile întâmpinate pentru asigurarea justiției în raporturile internaționale, ne deschide drumuri a eforturi noi, în asigurarea principiului superior al dreptului. Ne dă astfel orientarea către care trebuie să evolueze dreptul internațional pentru a ajunge la codificarea atât de necesară și atât de dorită.

Studiul luptei de puternice argumente — bazate pe principii juridice, și inspirate de vitale interese opuse, ca și fondul politic pe care se brodează — mai este interesant din cauza putinței de a cristaliza principiile, prin selecțiunea argumentelor.

Aprofundarea analitică a cazurilor concrete, aduce fără îndoială un aport tot atât de mare în dreptul internațional ca și lucrările de laborator în științele experimentale. Ea mai prezintă încă avantajul de a permite urmărirea interpretărilor aplicative a tratatelor.

În metoda pedagogică mai sus arătată, „chestia optanților“ prezintă unul din aceste diferende, al cărui studiu poate servi în cele mai bune condițiuni la atingerea scopului.

Ca logică consecință, nu se poate obiecta că acest conflict fiind azi complectamente tranșat, studiul său nu mai are importanță. Tocmai contrar, ea este mai mare acum când se cunoaște soluționarea finală și se dispune de toate elementele indispensabile aprofundării sale. De altfel, este cunoscut că studiul de mai târziu al unui conflict soluționat, este mult mai obiectiv; de asemenea că imparțialitatea este condiția esențială a unei lucrări științifice.

(1) *Unger. Privat-rechts* t. I. p. 314 și *Kritische Uberschau*, VI. 166. *V. Fauchille.* op. cit. p. 59.

Prezentul studiu degaje multe principii de drept internațional, aplicate conflictului. Ele se referă la:

a) Condițiunea juridică a proprietății private în tratatele de pace;

b) Regimul bunurilor imobiliare aparținând străinilor; desebirile dintre expropriere și lichidare de război;

c) Rolul Consiliului în aplanarea conflictelor internaționale;

d) Raportul dintre drepturile Consiliului S. N. și competența Curții Permanente de Justiție Internațională;

e) Jurisdicțiunea T. A. M. și puterile S. N.;

f) Excesul de putere al T. A. M. și urmările lui;

g) Suveranitatea Statelor în raporturile internaționale Etc. De asemenea, se poate studia pretinsa regulă de drept internațional, a privilegiului străinului (1)

Așa că, cine va ocupându-se cu studiul acestui conflict, face cunoștință indirect cu principalele capitole ale dreptului internațional, văzute la lumina cazului concret (2).

Acest litigiu (al optanților unguri) „întrece în gravitate chiar expersiuunile în care a fost prezentat Consiliului Societății Națiunilor de ambele părți“ (3).

El ne de posibilitatea cea mai largă de a cunoaște complexul mecanism internațional, infățișându-ne una din cele mai reprezentative forme sub care se poate prezenta un conflict internațional. Din această cauză, cu drept cuvânt, Baronul *Edourd Descamps* a numit conflictul „o celebră cauză internațională“.

Datorită marelui sale importanțe, (4) afacerea op-

(1) Vezi pag. 110 și următoarele.

2) Se înțelege că aceste chestiuni s'au dezvoltat în prezenta lucrare numai atât cât este necesar. — Ele sunt așa de importante că, fiecare ar putea face obiectul unei lucrări a parte.

3) Discursul Lordului *Birkenhead* în Camera Lorzilor.

4) Importanța studiului „chestiunii optanților“ este atât de mare, încât este ales ca împreună cu alte două (afacerea insulelor Aland și a decretelor de naționalizare), să evedențieze acțiunea pașnică a S. N. (în cursul de drept internațional public a Domnului *Geouffre de La-pradelle*). Chestiunea este tratată într'un capitol special al precitatului curs, care s'a ținut la doctoratul de drept din Paris în anul 1929-1930.

tanților uuguri ai Transilvaniei a dat naștere la discuțiuni care au format obiectul unei întregi ședințe în Camera Lorzilor. Regretatul *Lord Birkenhead*, fost ministrul al Indiilor și unul din cei mai mare oratori britanici, a făcut cu această ocazie o amplă și documentată examinare a întregii chestiuni (1).

Chestia optanților a luat aliura celui mai mare conflict internațional postbelic din multiple cauze (2):

a) A pretențiilor ungare care se ridicau la o anumită fază, la fantastica sumă de un miliard și jumătate lei aur (45 miliarde lei hârtie) în timp ce emisiunea biletelor Băncii Naționale, la acea dată, era numai de 22 miliarde lei hârtie.

b) A diverselor organe internaționale, în fața cărora diferendul a fost adus rând pe rând.

c) A numeroșilor celebrii juristconsulți, cari ocupându-se de el, au îmbogățit considerabil doctrina dreptului internațional, prin numeroasele opinii ce au exprimat. Studiile lor multiple și aprofundate în acest domeniu, formează grandioase monumente ale dreptului internațional. (3)

d) A timpului îndelungat cât a trebuit pentru al fi soluționat, deși Românii au dat, chiar dela început, dovada unui spirit de largă conciliațiune și deși numeroase personalități politice, de proeminentă importanță (*Domnii Adaci, Chamberlain* etc.) au făcut eforturi titanice pentru soluționarea cât mai grabnică.

e) A interesantelor pledoarii ținute de talentații avocați ai ambelor părți.

1) Expunerea, atât de amplă și de exactă, este un model prototipic de discurs politic, menit să arate membrilor parlamentului britanic situația reală a unei probleme internaționale.

2) Din aceste cauze importanța studiului optanților unguri, întrece pe cea a conflictelor antebelice rămase caebre (de exemplu: Afacerea *Alabama*, a dezertorilor dela *Casablanca* etc.); de asemenea pe cea a marilor diferende postbelice (conflictul greco-italian din 1923.)

3) În bibliografia dela finele acestui studiu, se enumeră lucrările acestor autori.— Ei sunt unii din cei mai mari și mai reputați juriști ai lumii.

Reforma agrară română

Introducere. Reforma agrară în vechiul regat și Transilvania (Ardeal, Banat). Urgenta necesitate a reformei. Realizarea ei. Comparație dintre cele 2 reforme agrare. Concluziuni.

Conflictul Româno-Ungar, soluționat recent prin acordul dela Haga și de care ne ocupăm, își găsește origina în aplicarea reformei agrare române asupra pământurilor optanților unguri ai Transilvaniei. Acești optanți erau persoanele care aveau indigenatul în teritoriile transferate României (Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș), dar care optaseră pentru naționalitatea ungară.

Teza ungară era că reforma agrară română este contrară dispozițiilor tratatului dela Trianon, care fac bunurile lor imobiliare intangibile.

Românii au susținut mereu că exproprierile sunt în perfectă concordanță cu precitatul tratat, admițând chiar dela început o egalitate de tratament atât pentru naționali cât și pentru optanți.

După cum vedem, conflictul ia naștere din aplicarea reformei agrare. Este indispensabil deci, ca în prealabil, să fac un studiu sumar al reformei agrare, analizând'o din punct de vedere istoric, social și juridic. Concluziile ce vor reeși, ne vor furniza o bună parte din elementele necesare studiului acestui conflict.

Prin ele se va putea face interpretarea isto-

rică și autentică a stipulațiilor tratatului ce s'au pretins a fi violate. (1).

De asemenea, acest studiu va ușura ajungerea la concluzii logice, deosebit de importante și anume:

a) *Că exproprierea înfăptuită n'are nici pe departe caracterul unei lichidări de războiu sau a „unei confiscări deghezate“.*

b) *Că conflictul ivit are un proeminent caracter politic; de aci urmează că soluționarea lui trebuie să aibă loc pe căi politice, atunci când va intra în angrenajul raporturilor internaționale. (2).*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) Pentru ca această analiză a reformei agrare să fie cât mai obiectivă, mă voi folosi de date și aprecieri a distinse personalități străine (exemplu Domnul *Rommenhoeller*) fără însă a omite valoroasele lucrări ale autorilor români pe care imi fac cinste de a-i cita.

(2) Aceasta din cauză să exproprierea este o chestiune „domestică“ a statului român și toate conflictele ivite din cauza ei trebuiau să fie soluționate de instanțele naționale.

Reforma Agrară în România. (1)

A. In vechiul regat.

Imperioasa și urgenta necesitate a unei reforme agrare.

Înainte de războiul mondial, România era o țară de mari proprietăți. Repartiția pământului, privită din punct de vedere social, nu era mulțumitoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) Asupra reformei agrare, a necesității ei și asupra felului cum a fost aplicată, vezi :

N. Basilescu, *La Réforme agraire en Roumanie*. Paris 1919.

G. Tasca, *Studii economice și financiare*.

M. Constantinescu, *Evolution de la propriété rurale et la Réforme agraire en Roumanie*.

Radu Rosetti, — Pământul, Sătenii și Stăpânii.

— Acte și legi în chestiunea agrară.

C. G. Rommenhoeller *La Grande Roumanie, sa structure économique, sociale, financière politique et particulièrement ses richesses*. La Haye Martinus Nijhoff 1926. p. 164—203.

— *La Réforme Agraire dans les pays de l'Europe centrale* (Revue polit. et parlement. Juin 1921).

— *La Réforme Agraire en Roumanie et les Optants Hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations*. Bucarest 1927.

— *La Réforme Agraire en Roumanie et ses résultats d'après les derniers chiffres Officiels*. Fin 1924. Bucarest 1925.

Dr. G. D. Creanga, *Grundbesitzverteilung und Bauernfrage in Rumänien* Schmollersche Forschungen, Fascicula 129. Leipzig 1907.

Michel Serban, *Rumaniens Agrarverhältnisse*, Berlin 1914.

L. Evans, *The agrarian Revolution in Roumania*, Cambridge 1924.

Bamberger—Daimling, „*Folgen einer überstüzten Agrarreform*“ in „*Industrie und Handelszeitung*“ din 13 Aprilie 1924.

Aproape jumătate (48%) din pământul cultivabil (1) aparținea la 5385 latifundiari. Constatăm că mai puțin de 1% din populația agricolă a țării deținea jumătate din întinderea cultivabilă, în timp ce cealaltă jumătate era repartizată marelui majorității de 99%. (2).

Unele proprietăți atingeau întinderi imense. Astfel 66 proprietăți cuprindeau 520.095 hectare, adică în mediu 8000 hectare fiecare. Din datele de mai sus, se observă ușor disproporția dintre marea proprietate și proprietatea țărănească. Această disproporționată repartitie constituia un imens pericol social. *Latifundia perdidere Italiam*, a afirmat cu multă dreptate *Pliniu*.

Deși se făcuse de către Cuza în 1864 o reformă agrară, nu se ajunsese la o distribuție rațională a pământului. În plus, situația sătenilor se îngreuna încă din cauză că o bună parte din marii proprietari, în mod sistematic, nu administrau direct moșiile; unii chiar petreceau aproape tot timpul în străinătate. Pământul lor era acaparat de arendași, care dese ori organizați în trusturi, dețineau întinderi imense. Se citează trustul fraților Fischer cari în 1905 reunea 159.399 hectare. Țăranii, cari nu posedau un fond fonciar din care să poată trăi, erau exploatați fără milă de acești arendași neomenoși și de care falmente erau dependenți. Totuși direct sau prin intermediul lor aproape 2/3 din marea proprietate era închiriată sătenilor. Țăranii erau reduși la simpli lucrători agricoli ce-și câștigau hrana în condiții extrem de grele. „Acești

(1) 3.810.531 hectare din întinderea totală de 7.826.796 hectare. Pământul era repartizat astfel:

Proprietăți dela	100 — 500 hectare	la	3314	proprietari.
"	"	500 — 1000	"	" 1122
"	"	1000 — 3000	"	" 771
"	"	3000 — 5000	"	" 112
"	asupra lui	3000 hectare	"	66

Total 5.385 proprietari.

(după Rommenhoeller, op. cit. p. 165).

(2) V. *Louis le Fur*. La réforme agraire et le conflict avec la Hongrie.

Buletin Mensuel de la Société de Legislation Comparée. N. 10—12 1927.

arendași se gândeau mai mult la exploatarea țăranilor decât a pământului". 1)

Sătenii își arătasera nemulțumirea în 1888 și în special în turburarea agrară din 1907. Deși pământul nu era distribuit raționabil, țăranii erau foarte mari patrioți. Astfel în 1912 „talpa țării“ s'a purtat admirabil în războiul contra Bulgariei. Dragostea lor pentru țară a fost apreciată în adevărata valoare de conducătorii țării.

O repartitiție disproporționată a pământului nu mai putea dăinui de acum înainte într'un stat civilizată ca România.

Guvernanții, sinceri convinși de justetea și necesitatea cererii sătenilor, înscruseră încă din 1913 în programul lor politic reforma agrară. (2) Ea trebuia să înfăptuiască democratizarea proprietății prin exproprierea latifundilor și improprietărea sătenilor cultivatori. Conducătorii țării căutau să creeze neîntârziat o legătură indisolubilă, intimă și strânsă între săteni și pământul pe care îl lucrau. Se consacra și se tindea la aplicarea întegrală a unui principiu de înaltă moralitate socială, anume că dreptul de proprietate izvoarește și din muncă. Era supremul omagiu ce se aducea armoniei sociale într'o țară „eminamente agricolă“. Era modalitatea cea mai nimerită pentru a atenua lupta de clasă.

Realizarea reformei agrare.

Este foarte important să reținem că Adunarea Constituantă, aleasă în ~~1914~~ luna Mai, deci înainte izbucnirii războiului mondial, avea să se ocupe expres cu reforma agrară după ce Constituția trebuia să se modifice în acest sens. Este de remarcat că deși corpul electoral era format la acea dată în bună

(1) *Rommenhoeller* op. cit. p. 166.

(2) Vezi programul politic al guvernului Brătianu în 1913.

parte din mari proprietari, imensa majoritate a aleșilor erau partizani ai exproprierii. Bine înțeles, ne referim la aceea ce trebuia să fie realizată în vechiul regat. Nimeni nu se gândea atunci (Mai 1914) ca reforma agrară să fie îndreptată exclusiv, măcar indirect, sau sub o formă deghizată, asupra latifundiilor Transilvaniei, cu atât mai mult cu cât nici nu începuse războiul mondial.

Evenimentele politice rezultate din marele război, au împiedicat soluționarea importantei probleme a reformei agrare până în 1917, când Constituanta s'a reunit la Iași.

Viteja supra oamenească, devotamentul fără de seamă și jertfele arătate de țărani pe câmpul de luptă pentru liberarea teritoriilor locuite de Români, au născut sentimente de profundă recunoștință în inimile marilor proprietari.

De asemenea de amintit admirabilele cuvinte pe care gloriul rege Ferdinand le-a adresat soldaților la 22 Martie 1917.

Patru luni după acest celebru manifest, se trasează normele (1) după care „se mărește întinderea proprietății rurale țărănești prin exproprierea terenurilor cultivabile” Acest decret lege, *anterior alipirei Transilvaniei* și menit a modifica articolul 19 al vechei Constituțiuni (2) extindea exproprierea proprietății rurale și pentru cauză de *utilitate națională*.

Se expropia în întregime :

a) Terenurile cultivabile ale Domeniului Coroanei, ale Casei Rurale și ale tuturor persoanelor morale publice sau private

b) Proprietățile rurale ale supușilor statelor străine

(1) Decrerul Lege No. 721,19 Iulie 1917. Publicat în Monitorul Oficial No. 93, 20 Iulie 1917.

(2) 1 Iulie 1866

c) Proprietățile absenteiștilor (ale Românilor ce locuiau în străinătate)

Se expropria *parțial* :

O întindere de 2.000.000 hectare teren cultivabil din proprietățile rurale particulare . . . începând dela 100 hectare în sus. . . .

La această dată, o parte din teritoriul țării se găsea încă ocupat de inamic. După ce armatele dușmane părăsesc țara, reforma agrară devine o realitate la 16 Decembrie 1918, în urma Decretului Lege No. 3697, cunoscut sub nume de *Decretul Lege Duca*. Însfârșit legea agrară, promulgată în Iulie 1921 completează pentru vechiul regat și transformă în lege definitivă Decretele Legei agrare anterioare.

Este evident că nici în 1917, când s'a modificat Constituția în vederea exproprierii, nimeni nu s'a gândit la bunurile imobiliare ale Ungurilor din Transilvania. Războiul mondial nu se terminase și nimeni nu putea ști cu precizie care vor fi condițiile în care se va încheia pacea. Deasemenea trebuie să mai arat că reforma agrară nu s'a făcut sub presiunea revoluției ruse, întrucât figura în programul unui guvern politic încă din 1913.

Rezultatele reformei agrare.

Până la sfârșitul anului 1924, s'a expropiat 1/3 din totalul suprafeței agricole, adică **2.700,000** hectare. De unde în 1916 marea proprietate cuprindea 48% din întinderea cultivabilă, în 1924 ea este redusă la 8%. În schimb, procentul suprafeței ocupate de mică proprietate se dublează dela 40% la 80%.

B. REFORMA AGRARA IN TRANSILVANIA (ARDEAL, BANAT, CRIȘANA ȘI MARAMUREȘ) 1)

Reforma agrară în Transilvania a luat forma de-

(1) Pentru simplificare, în cursul lucrării, voi întrebuința prescurta „Reforma agrară în Transilvania.”

finitivă prin aplicarea legii din 1921 modificată în 1922. (1 bis)

Deși după cum vom vedea, principiile fundamentale ca și spiritul reformei este același ca și pentru vechiul regat, totuși legile agrare citate sunt distincte din cauza condițiilor speciale, proprii acestei provincii. (mod anterior de repartitie, trecut istoric, fertilitatea pământului, desimea populației. etc.) Afară de aceasta, legea de expropriere referitoare la vechiul regat era aplicația Constituției modificată în 1917; pe când aceea referitoare la Transilvania, își găsea origina în hotărârea Adunării Naționale de acolo, din anul 1918. 2)

Și în Transilvania, repartitia pământului era nerațională. Deseori țaranii împilați au cerut o împărțire mai democratică a proprietății rurale. Răscoalele din 1784 și 1848 erau manifestările firești ale unei țărâni lipsite de pământ și neomenos speculată de latifundiarii unguri. Dreptele doleanțe ale sătenilor „au întâmpinat totdeauna rezistența statornică a Guvernului Ungar, compus din membrii nobilimei posesoare de pământ și cu vederi feudale“. (3)

În Transilvania, neechitabilă distribuție a pământului prezenta și un caracter etnic. (4) Marea majoritate a populației rurale (63%) era formată de elementul românesc „(*turma valahă*)“ cum era denumită de maghiari. El era exploatat de către magnații unguri deținători de latifundii. Din această cauză, emigrațiunea țaranului român către America, în căutarea unei vieți mai acceptabile, atingea proporții considerabile.

În timp ce elementul românesc era asuprit, în 1885. . „ . . . guvernul inchizitorial al lui *Deak* . . . aduce din

1 bis) Legea din 1921 (Monitorul Oficial No. 93 din 30 Iulie 1921)

Legea din 1922 („ „ No. 63 „ 23 Iulie 1922)

2) Reforma agrară în România întregită, s'a efectuat în urme aplicării a patru legi distincte: 1. Pentru vechiul regat, 2. pentru Transilvania, 3. pentru Bucovina, 4. pentru Basarabia.

3) *Rommenhoeller*. La Grande Roumanie, pag. 175.

4) *Vezi* La Réforme Agricole en Roumanie et ses resultats, pag. 10.

pustă unguri coloniști pe care-i plasează în masa românească, dându-le pământuri ce aparțineau românilor, printr'o expropriere lipsită de fundament juridic“.

(1) Observăm că exproprierea de atunci prezenta un caracter de vadită desnaționalizare a elementului românesc.

„Ungurilor coloni, optanții de azi, li se dau domenii vaste, dela 50 hectare, iar plata lor se făcea în mici anuități pe timp de 50 ani. Abia în 1935 ei ar fi devenit adevărați proprietari . . . Se întâmplă ca anul 1914 să surprindă pe acești coloni (mulți dintre optanții de azi) numai cu plata pe jumătate a pământurilor arbitrar date în 1885 . . .“ (2)

Aceste adevăruri istorice sunt suficient de elovente pentru a arăta :

a) Că pământurile a multora din optanții de azi nu le-ar fi putut aparține complet decât în 1935 ;

b) Că ele au fost luate Românilor, care formau populația autohtonă, în scopul desnaționalizării lor. Aceste constatări obiective sunt necesare ca să evidențieze fundamentala deosebire dintre exproprierea făcută în 1885, de Unguri și cea postbelică, a Românilor.

Necesitatea unei reforme agrare era atât de mare și de urgent în Transilvania, încât bărbații politici unguri cu răspundere au recunoscut-o formal. Contele *Karolyi*, fost Ministru al Ungariei, a declarat în 1927 „că dacă ar fi fost el însuși guvernator al Transilvaniei, nu s'ar fi temut să impune magnaților maghiari asemenea sacrificii“ (exproprierea latifundilor).(3)

Până în ajunul războiului, situația țărănimii se se îmbunătățise cu prea puțin. Nu i se dăduse măcar speranța unei reforme agrare îndepărtate. Nici astăzi,

1) Vezi *I. Lăzărescu*. Problema optanților. Articol publicat în Revista Societății Tinerimea Română, No. 1 și 2 1929, pag. 17 și u.

(2) *ibidem*

(3) Vezi *H. Barthelemy*. Consultation pour l'Etat Roumain, în La réforme agraire, pag. 101. Deasemenea ziarul Adevărul 30. Oct. 1927

când repartitia pământului s'a făcut după norme raționale în Europa Centrală, Ungaria încă nu a renunțat la regimul feudal. (1) Le-a fost dat Românilor să făurească grandioasa operă și în Transilvania ca și în celelalte provincii alipite.

Realizarea reformei.

Adunarea Națională din Alba-Iulia (18 Noembrie 1918) a hotărât odată cu alipirea Transilvaniei la vechiul regat și reforma agrară pe baze democratice. (2) Principiul exproprierii, proclamat de decretul lege No. 3911 s'a complectat ulterior — luând caracterul definitiv — prin legea agrară din 23 Iulie 1921. Trebuie să accentuăm un fapt esențial, specific acestei reforme, anume, că principiul exproprierii a fost hotărât de însăși Adunarea Națională. Este o aplicațiune fericită a dreptului popoarelor de a dispune de le însăși. Deci „Decretul lege No. 3911 pentru expropriere este emis *nu pe textul Constituției Românești*, ci în conformitate... cu rezoluția Adunării... dela Alba-Iulia“. (3) Legile referitoare la reforma agrară în Transilvania, nu fac decât să ratifice exproprierea votată de Adunarea Națională. Aceste legi nu sunt mai severe pentru marii proprietari ca cele din vechiul regat, căci după cum am spus principiile fundamentale sunt aceleași.

Ele nu fac altceva decât să se adapteze în mod logic circumstanțelor specifice. Totuși suntem chiar surprinși de marea asemănare dintre cele două legi de expropriere; iar de câte ori găsim o diferențiere, ea este favorabilă proprietarilor expropriați în Transilvania.

(1) *Vezi Diener-Denes. La Hongrie: Oligarchie, nation, peuple*, t. I. Paris 1927.

(2) Consiliul Dirigent — care era Adunarea Legislativă provincială a Transilvaniei — a făcut după aceea proiectul de reformă agrară.

(3) *Mihai A. Antonescu. Regimul Agrar Român și chestiunea optanților unguri. 1928. pag. 119.*

Să comparăm legile exproprierii.

In Transilvania

Legea agrară din 30 Iulie 1921.

Se expropiază *in întregime* :

a) Toate proprietățile rurale aparținând persoanelor juridice care urmăresc un scop de utilitate publică (art. 6. a.)

b) Toate Domeniile particulare arendate în timp de mai mult de 12 (1900—1918).

c) Terenul rural al „absenților“ (1). *Fac excepție proprietățile rurale până la 50 de jughere*, (art. 6. c.)

In vechiul regat

Legea din 17 Iulie 1921.

Se expropiază *în întregime* :

a) Terenurile cultivabile ale *Domen. Coroanei*, ale Casei Rurale și ale tuturor persoanelor morale și private.

b) Proprietățile... cari au fost închiriate și cultivate de arendași fără întrerupere de la 1910 până la 1920 (art. 7 b.)

c) Proprietățile rurale ale absenteștilor..... (art. 7. b.)

d) *Proprietățile rurale ale supușilor țărilor străine, fie că sunt străine de origină, fie că au devenit prin căsătorie sau prin al mod...* (Art. 7. a.)

Idemnitatea cuvenită proprietarilor expropriați, se fixează atât în vechiul regat cât și în Transilvania

(1) Se consideră *absenteist* acela care 1 Decembrie 1918 până la date depunerii prezentei legi (2 Martie 1921) a fost absent din țară, fără a avea de îndeplinit nici o misiune oficială în străinătate.

după *norme identice*, de comisiunile de expropriere, potrivit regiunii și calității pământului.

Ea nu va întrece *prețul pământului din 1913* (art. 50)

Ea nu va *depăși аренда fixată în 1916* (pentru perioada agricolă 1917—1922) înmulțită cu 40.

Plata indemnizației se face de Ministerul de Finanțe în numerar sau titluri de rentă 5%, amortizabile în 50 ani. Improprietăriții plătesc jumătate, iar restul este suportat de stat.

Comparând aceste două coloane (1), constatăm cu ușurință că departe ca legea agrară a Transilvaniei să fie mai severă pentru cei expropiați decât cea din vechiul regat, ea din potrivă le crează două privilegii exorbitante:

a) Dă posibilitatea străinilor (Ungurilor) care locuiesc în străinătate să-și conserve proprietățile rurale în Transilvania, bine înțeles dacă nu sunt absenteiști. De acest imens avantaj, nu s'au putut bucura în vechiul regat nici româncele cari au devenit străine prin căsătorie, nici străinii, prieteni sau foști aliați ai României (2).

b) Al doilea privilegiu este acordat absenteiștilor din Transilvania. Pe când în vechiul regat, absenteiștii au fost integral expropiați fără nici o excepție, în Transilvania pământurile până la 50 de

1). V. J. Limburg. Avis consultativ concernant la position d'un optant hongrois de Transylvanie en rapport avec la réforme agraire en Roumanie. In „La réforme agraire en Roumanie“, pag. 553.

2) Următoarele exemple sunt suficiente de edificatoare .

In vechiul regat au fost expropriate proprietățile doamnelor :

Enfrosina Bengescu devenită M-me Barafort.

Marie Ghica devenită baroneasa Szenkernski.

Zoe Alexandrescu căsătorită cu Alexandru Șuțu, Șamblean al fostului Rege al Greciei. I s'a expropriat în total 17.000 ha.

Marthe Styrbey măritată cu contele Montesquiou de Fésansac, I s'a expropriat aproape 20.000 hectare.

(Exemplele de mai sus sunt citate după talentata expunere a D-lui Titulescu în ședința din 7 Martie 1927, a Consiliului Societății Națiunilor)

jughăre (1) ale absenteiştilor *nu au fost supuse exproprierei.*

Aceste două avantaje sunt derogări dela principiul general al exproprierei făcute în favoarea proprietarilor din Transilvania. În faţă acestor dovezi concludente şi impresionante, ne permitem să întrebăm: mai există azi vre'o ţară *independentă* pe suprafaţa pământului, în care să se acorde *de bună voie* mai multe drepturi străinilor decât naţionalilor? Istoria nu ne poate furniza un atare exemplu nici în continentele mai puţin civilizate.

Deasemenea indemnizaţiile ce trebuiesc plătite pentru proprietăţile expropriate nu fac mai îngreunătoate situaţia proprietarilor Transilvaniei.

Pe când vechiul regat, maximul cu care se poate plăti hectarul este arenda din 1916 înmulţită cu 40, în Transilvania acest maxim al indemnitaţiei, poate atinge valoarea aur pe care pământul o avea în 1913. (1 a) Este uşor de văzut că acest maxim este mult mai ridicat pentru expropriaţii Transilvaniei. Dar chiar dacă nu s'ar plăti valoarea aur din 1913 ci numai arenda din'naintea războiului înmulţită numai cu 20, încă ei nu ar fi mai desavantajaţi. Trebuie să ne reamintim că arenda era foarte mică în vechiul regat, faţă de aceia din Transilvania, din cauzele arătate mai sus.

Deasemenea, trebuie să ținem seamă de calitatea pământului, care este mult mai superioară în vechiul regat (1 b).

Deci nici indemnitatea nu putea furniza un argument serios pentru a susţine că expropriaţii din Transilvania au fost trataţi mai severi.

Dacă din punct de vedere al economiei legeri, nu

(1) 1 iugăr = 0, 57 ha.

(1 a) V. La Réforme agraire d'après les derniers chiffres officiels. Fin Mars 1914 p. 14.

(1 b) V. Mémoire du Gouvernement Royal de Roumanie concernant la proposition du 9 Mars 1928. Paris. Jouve, 1928 p. 52 şi u.

s'a vroit întru nimic un tratament mai sever pentru optanți, din punct de vedere al aplicărei ei, s'au luat toate măsurile pentru a se garanta cu eficacitate înlăturarea oricărui arbitrar și a se asigura în condiții optime principiul perfecte egalități tuturor expropiaților, fără deosebire de naționalitate.

Guvernul Român a declarat categoric aceasta, prin vocea autorizată a ilustrului său reprezentant, a D-lui *Titulescu* : „Dacă, în practică legea agrară a Transilvaniei s'a aplicat altfel optanților unguri decât supușilor români găsindu-se în condițiuni materiale identice, fiecare caz concret adus la cunoștiința Guvernului Român va face obiectul unui examen particular al acestuia, în vederea asigurării unui tratament egal pentru toți în conformitate cu intențiile legii“.

Nimeni nu a putut proba că declarația de mai sus a rămas literă moartă și că într'un singur caz măcar, Guvernul Român nu și-a îndeplinit cu scrupulozitate obligația luată.

Pentru a se înlătura radical orice arbitrar în aplicarea reformei, s'a instituit prin chiar legea agrară anume organe în fața căror nemulțumiții — insist fără deosebire de naționalitate — se puteau plânge. Deseori optanții Unguri au prezentat reclamațiile privitoare la expropieri acestor jurisdicțiuni și nu rare ori au avut câștig de cauză.

Românii au făcut toate sforțările ca reforma agrară să nu fie din nici un punct de vedere și întru nimic asimilată *lichidărilor de război sau confiscărilor*.

Deasemenea, credincioși tratatelor de pace pe care le-au semnat, au asigurat perfecta egalitate de tratament între naționali și optanții Unguri. Ceva mai mult, după cum am arătat mai sus, s'au creat pentru aceștia din urmă două imense avantaje.

Românii au probat încă odată prin procedeul lor spiritul tolerant și pacific. Ei au primit bucuros, în propria lor țară o situațiune inferioară, făcând toate sforțările pentru a ușura stabilirea unei armonii cât

mai perfecte atât în cuprinsul statului român cât și cu vecinii. Ungurii, departe de a aprecia aceasta, au afirmat că reforma agrară constituie pentru ei o confiscare. Dar spiritul pacific al guvernanților români să mai constate încă din comparația rezultatelor reformei agrare în Transilvania față cu cea din vechiul regat.

Rezultatele reformei agrare în Transilvania. Comparația cu cea din vechiul regat. (1)

În Transilvania, s'au expropiat *1.600.000* ha. din *8.564.950* ha. cari reprezentau întinderea totală a proprietăților rurale. Am văzut că în vechiul regat s'a expropiat *2.700.000* ha. din întreaga suprafață a terenului agricol, de *8.385.000* hectare.

Pentru ca reforma agrară să nu fie întru nimic mai severă ca în vechiul regat s'a expropiat numai *1.600.000* hectare, deși numărul acelor cari aveau drept la împrumut era foarte mare. Din această cauză în Transilvania mărimea locului tip de împrumut este de 3-4 hectare, față de 5 hectare, cât este în vechiul regat. Deși locul tip este mai mic, totuși numărul acelor cari aveau drept la împrumut fiind prea mare, o bună parte a rămas complet lipsită de pământ. „Datoria Guvernului, se exprimă D-1 *Rommenhoeller*, (2) este de a lua măsuri să se plaseze în industrie sau să se stabilească în vechea Românie o parte din țărani lipsiți de pământ și absolut proletari“.

S'ar fi putut mări cota exproprierii și chestiunea împrumutării ar fi fost complet terminată. Dar guvernul țării, conduși de un înalt sentiment de justiție, nu au dorit pentru nici un motiv, să aplice un tratament diferențial defavorabil proprietarilor Transilvaniei. Din potrivă, acestor expropriați li s'au mai făcut

(1) După datele oficiale, la sfârșitul anului 1924.

(2) La Grande Roumanie, *Rommenhoeller*, pag. 176.

un avantaj. Când în vechiul regat, s'a simțit după prima expropriere nevoia sporirii proprietății rurale țărănești, sa procedat în 1921 la o nouă expropriere prin legea Garofild (1). În Transilvania, o a doua expropriere nu a mai avut loc. Deaceia va trebui ca o parte din țărani de acolo să fie împrorietăriți în vechiul regat.

Din comparația reformei agrare din Transilvania și cea din vechiul regat, se constată deosebita și constanta grije a cârmuitorilor, ca niciodată Transilvănenii — fie ei minoritari (unguri) — să nu fie tratați cu mai multă severitate ca locuitorii vechiului regat.

Cu această ocazie mai este încă esențial să evidențiem un avantaj pentru ungurii cari au fost împrorietăriți în Transilvania.

Pe când în vechiul regat, s'au împrorietărit numai naționalii, în Transilvania 63% din acei cărora li s'au distribuit pământ sunt de naționalitate română, pe când apreciabilul rest de 37% aparțin altor naționalități. (2) Din această ultimă categorie, cea mai mare parte sunt țărani de naționalitate ungară (3). Imensa majoritate a acestor săteni erau inamicii de eri — foștii soldați unguri — cari au luptat contra noastră. România, departe de a avea vre'un Iesentiment în contra lor, ia

(1) Vezi *Monitorul Oficial* No. 82—921.

(2) Vezi *Paul Pic.* op. cit. pag. 232.

(3) Următoarele date oficiale sunt edificatoare.

La sfârșitul lui 1924 situația loturilor individuale în Transilvania era următoarea :

Loturi definitive.	Loturi provizorii (operațiuni în curs de executare).	
Români	31.510	215.176
Unguri	10.819	44.603
Germani	1.585	19.365
Cehi	209	1.413
Saxoni	1012	1.001
Sârbi	113	4.378
Bulgari	149	1.152
Țigani	372	372
Ruteni	25	396
Israeliți	15	100
Alte naționalități	10	1.014

(După „*La réforme agraire en Roumanie*, Bucarest 1925 pag. 13).

tratat cu aceeași bună voință ca și pe naționali. Legea agrară consacră solemn acest principiu. Personalități absolut neutre și cu o mare autoritate, cum este D-l *Colban*, Directorul Secției Minorităților a Soc. Naționaliilor, a constatat într'o călătorie de studii făcută la noi în 1926, perfectă egalitate de tratament. (1)

Ceace au refuzat în diferite rânduri magnații unguri pentru țărani de naționalitate ungara, le-au oferit României cu prilejul precității reforme.

Acum, în complectă cunoștință de cauză, putem să ne dăm seama de enorma deosebire dintre reforma agrară înfăptuită de Români după război și aceea de desnaționalizarea elementului românesc, făcută de unguri în 1885.

Avem de reținut că reforma agrară nu a fost orientată contra Ungurilor din Transilvania. Ungurii au pretins că reforma agrară din Transilvania „nu urmărește alt scop de cât deposedarea și spolierea proprietarilor maghiari, sași și șvabi. Nu este vorba de cât de ruinarea acestor minorități pentru a-i distruge apoi mai ușor“. (2) Când moșiile Regelui României, ale celor mai înalte Instituțiuni — ca Academia — precum și ale bisericilor și spitalelor au fost expropriate, nu se poate susține din nici o considerațiune ca aplicarea reformei în Transilvania, constituia un truc care să justifice nici măcar în aparență, măsuri îndreptate contra opțanților unguri.

Este esențial să mai subliniez origina îndepărtată a proiectului de expropriere. Am văzut că ea figura încă din 1913 în programul politic al Guvernului Brătianu. La acea dată, războiul mondial nu începuse încă; deci reforma era concepută încă din timp de pace. Expropriereea este complect străină atât de conflic-

(1) Vezi *Étienne Bartin* op. cit. pag. 87.

(2) Vezi notele prin care Ungaria protesta, în timpul lucrărilor pregătitoare ale Tratatului dela Trianon, contra dispozițiilor exproprierei în Transilvania. Aceste dispozițiuni se publicaseră în Monitorul Oficial și le erau foarte bine cunoscute.

tul mondial cât și de eventualele consecințe ale lui, consecințe pe care nimeni nu ar fi putut să le prevadă cu o certitudine absolută. În adevăr, ar fi putut cineva în 1913 să-și imagineze că șapte ani mai târziu, în 1920, se vor găsi în Transilvania „optanți unguri“? Desigur că nu.

Am arătat că principiul reformei agrare în Transilvania, a isvorât din mijlocul Adunării Naționale de acolo, în virtutea dreptului popoarelor de a dispune de ele înșile.

Vom constata, din cele ce urmează, că nici odată nu s'a promis de nimeni în timpul lucrărilor pregătitoare ale tratatului dela Trianon, exorbitantul privilegiu pretins mai târziu de Unguri, ca proprietățile imobiliare ale optanților din Transilvania, să fie excluse exproprierii, care trebuia să se aplice tuturor supușilor români.

Vom vedea de asemenea că principiul reformei agrare în Transilvania, era bine cunoscut de Unguri încă de înainte de începerea lucrărilor pregătitoare ale precitatului tratat (dela Trianon). În cursul acelor lucrări, maximum pretențiilor în favoarea viitorilor optanți, se rezuma numai la o egalitate de tratament ca și supuși români, iar nici de cum în creerea unui privilegiu în favoarea celor dintâi. Acesta era punctul lor de plecare. Vom putea urmări, în cursul acestui studiu, că în fața spiritului conciliant al Românilor, Ungurii și-au mărit din ce în ce pretențiunile lor în chestiunea optanților, plângându-se la toate instanțele internaționale — unele complet necompetente — dând exproprierii, măsură unanim recunoscută ca o chestiune domestică a unui stat suveran, aliura unui conflict internațional și căutând să pozeze în fața tuturor ca victime. (1)

(1) Acest capitol se completează în cursul lucrării, cu studii juridice al exproprierii în raport cu suveranitatea statului.

Concluziuni.

Din rezumatul comparativ asupra reformei agrare în vechiul regat și în Transilvania, reese că :

1) Atât în vechiul regat cât și în Transilvania, împroprietărirea sâtenilor cultivatori, lipsiți de pământ, era o imperioasă și urgentă necesitate socială.

2) Data la care s'a hotărât în vechiul regat reforma agrară, în mod principal, este anterioară nu numai intrării României în război, dar chiar începutului conflagrației mondiale, de care este complect străină ;

3) Ca logică consecință, reforma nu era orientată sub nici o formă contra latifundiarilor Transilvaniei.

4) În Transilvania, această reformă s'a înfăptuit în urma hotărârei Adunării Naționale, care a proclamat unirea, iar nu pe baza Constituției vechiului regat.

Deși sub mici aspecte, aparent diferite și ocazionate de necesitățile de adaptare, principiul fundamental al reformei este identic atât în vechinul regat cât și în Transilvania. Avem numai o simplă dualitate de texte.

6) Departe ca legea agrară a Transilvaniei să fie mai severă ca aceea a vechei României, dinpovrivă ea este mai favorabilă, creind proprietarilor expropiați două mari privilegii :

a) Absenteiștii nu s'au expropiat integral ;

b) Străinii posesori de pământ (optanții unguri) au fost tratați identic ca și naționali.

Deasemenea minoritarii — din care cei mai mulți sunt țărani unguri, — au fost împroprietăriți la fel ca și Români, fără nici o distincție.

7) Statul român nu a realizat nici un beneficiu bănesc prin reforma înfăptuită ; din contră, bugetul a fost îngreunat pentru a contribui la plata indemnitației cuvenită expropiaților.

Cine sunt Optanții Unguri?

Prin tratatul de la Trianon, România recunoștea de plin drept ca supuși români pe ungurii domiciliați în Transilvania la punerea în aplicare a tratatului. Totuși, persoanele mai în vârstă de 18 ani, aveau dreptul să opteze între naționalitatea primitivă (ungară) sau cea română. *Optanții unguri* sunt persoanele care au optat pentru naționalitatea ungară. Aceleași dispoziții relative la naționalitate, se găsesc și în Tratatul pentru protecția minorităților, din 13 Decembrie 1919. (1)

Deosebirea este, că pe când prin tratatul minorităților, străinul dobândește naționalitatea română prin *domiciliul* pe care îl avea în teritoriul alipit, prin Tratatul de la Trianon, el obține naționalitatea prin *indigenatul (pertinenza)* pe care-l avea teritoriul transferat. Tratatul de la Trianon consacră această ultimă dispozițiune prin art 61: „ori ce persoană având *indigenatul (pertinenza)* pe un teritoriu făcând parte din teritoriile fostei monarhii Austro-Ungare, va dobândi de prin drept și cu excluderea naționalității ungare, naționalitatea statului ce exercită suveranitatea asupra zisului teritoriu“.

Ce este indigenatul? El este „dependința individului față de o comună determinată; un individ poate fi stabilit într'o altă localitate diferită de aceea în care posedă indigenatul“ (2).

(1) Tratatul pentru protecția minorităților (art. 3). Din angajamentele contractate prin el, „România recunoaște ca supuși români de plin drept și fără nici o altă formalitate orice persoană *domiciliată* la data punerii în vigoare a prezentului tratat . . . în teritoriile atribuite prin tratatele de pace, cu Ungaria . . .“

„Cu toate acestea, supușii . . . Unguri în vârstă de mai mult de 18 ani, vor avea facultatea să opteze pentru orice altă naționalitate le-ar fi deschisă“.

2) Paul Fauchille. op. cit. p. 867, No. 430 — 5.

Era normal ca un transfert de teritoriu, să aducă și o naturalizare colectivă pentru a ușura asimilarea noilor locuitori pe teritoriul cedat.

Regulile acestea, privitoare la schimbarea de naționalitate și la dreptul de opțiune, nu se referă numai la România — după cum s'a pretins de unii — ci la toate statele care s'au mărit prin alipirea de teritorii, în urma războiului mondial. (3) De altminteri, principiul opțiunii nu este o inovațiune. El se găsește aplicat încă din 1640. (4)

Ca o logică consecință a respectului libertății individuale, s'a permis străinilor din teritoriile anexate să renunțe la o nouă naționalitate care i se oferea, ca făcând parte din masă, și să cpeze pentru aceea pe care o posedau înainte.

Pentru a evita neînțelegeri ulterioare, Tratatul dela Trianon (art. 63) — ca și celelalte — au regulamentat condițiunile optărei. Astfel,

a) Persoanele mai în vârstă de 18 ani, cari dobândesc naționalitatea română, prin pierderea aceleia ungare au *termen de un an* în interiorul căruia pot opta pentru naționalitatea pe care o aveau înainte.

b) Opțiunea soțului atrage după sine pe aceia a soției. Opțiunea părinților atrage pe aceia a copiilor mai mici de 18 ani.

c) Persoanele care au exercitat dreptul de opțiune, trebuiesc ca în *termen de 12 luni* să-și mute domiciliul în statul în favoarea căruia au optat.

De asemenea pentru a respecta optanților proprietatea imobilelor din teritoriile transferate li s'a dat dreptul de a păstră aceste bunuri.

3) Vezi tratatele dela *Versailles* (art. 37, 85, 91, 106 și 113). dela *Neuilly* (art. 40 și 45), dela *Sèvres* (art. 124). dela *Saint-Germain* (art. 78 și 79). De asemenea tratatul particular cu Polonia (28 Iunie 1920).

Este de remarcat că art. 37 al tratatului dela *Versailles*, referindu-se la teritoriile Eupen și Malmedy, nu pomenește nimic de transferul de domiciliu.

4) Vezi *Paul Fauchille*. *Traité de droit internațional public*. T. I. Première partie.—Paix. p. 859.

Aceasta s'a făcut prin paragraful c, art. 63 al precitatului tratat :

Ele (persoanele care au exercitat dreptul de opțiune) vor fi libere să păstreze bunurile imobile ce posedă pe teritoriul celuilalt stat unde-și avusese domiciliul înainte de optarea lor“.

Dispozițiunea de mai sus a fost invocată de unguri, în prima parte a conflictului, pentru a susține că expropriările făcute optanților Transilvaniei, prin aplicarea reformei agrare Române, violează tratatul dela Trianon.

În realitate, spiritul în care s'a oferit optanților dreptul de a-și conserva imobilele nu a fost nici de cum ca să li se creeze o situație avantajată față de naționali, cece ar fi fost imposibil de admis—ci ca să li se asigure o liberă optare.

În multe din tratatele anterioare, opțiunea nu era independentă de situația juridică a bunurilor imobiliare, pentru că unele state nu admiteau pe teritoriul lor proprietăți rurale, aparținând străinilor. De aceea, acei care optau pentru naționalitatea primitivă, trebuiau, ca odată cu părăsirea teritoriului transferat, să vândă aceste proprietăți.

Termenul în care trebuia să se execute optarea, și în interiorul căruia să aibă loc și vânzarea, fiind mic, avea ca logică consecință că se oferea spre vânzare un foarte mare număr de proprietăți rurale. Oferta fiind mare, iar cererea mică, prețul lor scădea considerabil. Mulți din cei cari ar fi vrut să opteze, erau forțați să renunțe la această facultate pentru a nu-și pierde proprietățile imobiliare. Pentru a evita aceasta, primeau contra voinței lor naționalitatea pe care nu o doreau.

În interesul general al păcii, s'a căutat a nu se face nici cea mai mică presiune în alegerea naționalității ; de aceea dreptul de opțiune nu a fost condiți-

onat de bunurile imobiliare cari existau în teritoriul transferat (1).

Acesta este spiritul în care chestiunea optărei a făcut obiectul fie a unei secțiuni speciale din tratatele de pace, fie a convențiuni particulare.

Este de nediscutat că nimeni nu s'a gândit ca imobilele optanților să fie investite cu o intangibilitate perpetuă sau temporară, iar optanții să aibă mai multe drepturi ca naționali. În acest ultim caz, după cum arată cu evidența Domnul *Titulescu*, s'ar fi consacrat o imensă nedreptate. „Dacă aceasta a fost cu adevărat intenția părților contractante la Trianon, permiteți-mi să vă spun, declarara Domnia Sa Consiliului S. N., ca ori cât am răstoi Tratatete pe care lumea și le-a dat dela 1919, nu se va găsi nici o creațiune depășind în seducție . . . cariera de optant ungar“.

BCU Cluj / ~~Central~~ University Library Cluj

1) Cât privește bunurile mobile de orice natură, s'a dat optanților posibilitatea de a le lua cu ei, fără ca să li se imună vr'un drept, s au vre o taxă, fie de eșire, fie de intrare.

F a z a I - a.

Chestiunea optanților Transilvaniei în fața jurisdicțiunilor Române.

Numeroși proprietari Unguri expropriați, au înțeles că reforma agrară este o chestiune „domestică” a statului român și că aplanarea neînțelegerilor, provenite din aplicarea acestei reforme, aparține exclusiv tribunalelor naționale române. De aceea, după cum era absolut normal, s’au adresat jurisdicțiunilor române, deopotrivă accesibile atât naționalilor cât și optanților.

Procedeele lor era în perfectă concordanță cu principiul juridic fundamental : *Lex rei sitae*.

După acest principiu bunurile fonciare, indiferent naționalitatea proprietarului, sunt supuse legislației statului pe teritoriul căruia se găsesc. (1) „...Dreptul de proprietate considerat în sine însuși, este guvernat totdeauna în natura și în întinderea sa de legea țării unde se găsește obiectul său, pentru că el atinge interesele vitale ale statului, regimului său economic și dreptul său public”. (2).

Este universal recunoscut că teritoriul este un element esențial al statului. Aplicarea unei legi în condiții identice atât străinilor cât și naționalilor pe teritoriul statului, nu este altceva decât exercitarea

(1) V. Étienne *Bartin*. Études de droit international privé. 1889. p. 24.

(2) *Weiss* Manuel de droit international privé. 8-e édition 1920 p. 528.

unui drept primordial legat de însuși existența sa. Trebuie încă să mai remarcăm că reforma agrară are un triplu caracter : generală, impersonală și obiectivă. Suveranitatea statului este profund atinsă atunci când măsurile generale referitoare la propriul teritoriu fac obiectul amestecului vr'unui stat străin sau vr'unui organ internațional. (1)

În virtutea suveranității sale, statul român are dreptul necontestabil de a stabili regimul proprietății bunurilor situate pe teritoriul său. Nimic nu-l poate opri să reorganizeze acest regim fonciar, chiar când proprietățile aparțin străinilor. Vom vedea în cele ce urmează că ultimele tratate nu au adus nici o derogare dela principiul recunoscut universal : *Lex rei sitae*. Dreptul statului român de a revizui regimul proprietăților agrare rămâne ne atins.

„A-l priva de acest drept, ar fi să se nege independența legislativă; ar fi să se împiedece condițiile păcii sociale pe teritoriul său“ (2).

Reforma agrară are caracterul unei legi pur naționale. Ca logica consecință, conflictele cari se nasc din aplicarea ei trebuiesc soluționate în interiorul statului român și de către instanțele naționale.

În astfel de condiții, nici vorbă nu poate fi de competența vr'unui tribunal internațional în această chestiune „domestică“ a statului român. Chiar Domnul *Ch. Dupuis*, unul din eminentii juriști care au dat consultațiuni în favoare optanților unguri, recunoaște și Domnia Sa că „aplicarea lui *rex rei sitae* și a competenței *forum rei sitae* se impune în statul suveran . . . absolut la toată lumea, adică chiar străinilor“ (3).

(1) Vezi capitolul „deosebirea dintre expropriere și lichidare“.

(2) *Léon Duguit*. Le Différend Roumano-Hongrois et le Conseil de la Société des Nations. Articol apărut în Revue de droit international et de législation comparée (Bruxelles) Nr. 4—5. 1925. V. La Réforme agraire t. I p. 148.

(3) *V. Étienne Bartin*. Transformations de la propriété foncière roumaine. Consultația Domnului *Ch. Dupuis*. Volumul IV al Domnului *de Lapradelle* (Compétence des tribunaux arbitraux mixtes) p. 72 s 87

Este curios cum de asemenea un alt apărător al revendicărilor ungare, profesorul *Pillet* ne furnizează argumentele necesare susținerii tezei române. „... Toți sunt de acord în doctrină ca și în practică asupra regulii principale, teritorialitatea legilor imobiliare. Legile care au drept obiect bunurile imobiliare sunt teritoriale. Ele se aplică fără distincțiune străinilor ca și naționalilor“. (1). Cât de categoric este Domnia Sa în susținerea unui principiu contra căruia trebuia să pledeze mai târziu. Dar referindu-se la expropriere, Domnia Sa precizează că „legile acestui Stat (care face exproprierea) vor determina în ce condiții se va opera“.

În sfârșit pentru a termina seria citatelor, trebuie să arăt și opinia Domnului *Despagnet*. (2). „Orice proprietar al unui bun, zice Domnia Sa, oricare ar fi naționalitatea sa, trebuie să respecte limitările aduse dreptului său, de către legea locului, căci aceste limitațiuni sunt întotdeauna sprijinite pe interesul colectiv, așa cum î-l înțelege legislatorul acelei țări“.

Toate aceste citate, prin personalitățile marcante care le-au emis, sunt suficient de elocvente pentru a demonstra cu luminozitate că principiile *rex rei sitae* și *forum rei sitae* sunt unele din cele mai fundamentale ale dreptului internațional.

Procesele optanților au fost aduse în mod logic în fața instanțelor naturale: tribunalele române. Prin aceasta exproprierea era sancționată prin judecăți definitive și erau investite cu autoritatea lucrului judecat.

Oridecâteori s'a recunoscut că reclamațiunile lor erau fondate, li s'a dat câștig de cauză, fără a se face vre o deosebire între români sau străini. Aceste

(1) *Pillet* Traité de Droit international privé. Vol. I. p. 702 și 705. cit. de Domnul *Antonescu*. Op. cit. p. 153.

(2) *Despagnet* Droit International privé pag. 768. (cit. de D-I *Antonescu*. Op. cit. p. 154).

instanțe naționale dispuneau de mai multe grade. Hotărârile lor aveau autoritatea lucrului judecat și deci erau definitive.

Prezentarea optanților în fața instanțelor române, însemna recunoașterea că reforma agrară s'a înfăptuit pe cale de expropriere, care formează un atribut al statului suveran. După cum au observat cu multă dreptate distinșii avocați ai statului român, optanții nu puteau pretinde că acelaș acte pe care inițial le-au recunoscut ce având caracterul juridic de exproprieri, să constituie ulterior lichidări, ce sunt prohibite prin tratat.

În plus, era neadmisibil ca străinii, care se bucurau deja de favoarea păstrării proprietăților pe teritoriul statului român, să se folosească încă de exorbitantul privilegiu de a se adresa ulterior la instanțe internaționale, la care un național român nu avea dreptul.

Ar fi fost discutabilă această chestiune numai în cazul când instanțele române s'ar fi arătat partinitoare pentru naționali, în defavorele străinilor; dar niciodată optanții nu au putut proba aceasta.

Trebue să mai adaugăm că optanții, prezentându-se voluntar în fața tribunalelor române, nu au făcut nici o rezervă asupra competenței lor.

Gubernanții români s'au arătat totdeauna extrem de concilianți și conduși numai de un înalt simț de justiție. În acest spirit, ilustrul reprezentant român, Domnul *Titulescu* a declarat în numele guvernului său că „dacă, în practică legea agrară a Transilvaniei s'a aplicat altfel optanților unguri decât supușilor români, găsindu-se în condițiuni materiale identice, fiecare caz concret adus la cunoștința Guvernului Român, va face obiectul unui examen particular al acestuia în vederea asigurării unui tratament egal pentru toți în conformitate cu intențiunile legii“.

Rămâne stabilit să optanții „au recunoscut într-o materie patrimonială și pe baza unui contract juridic

la care au consimțit liber“ (1) că legile agrare constituiesc exproprieri și că neînțelegerile provenite din aplicarea lor intra în competența exclusivă a instanțelor naționale române; deasemenea că hotărârile acestor tribunale, au autoritatea lucrului judecat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) Opinion dissidente de l'arbitre roumain sur l'exception d'incompétence du T. A. M. (La Réforme agraire, p. 21).

F a z a II-a

Cestiunea optanților unguri înaintea Conferinței Ambasadorilor (1922-1923) (1).

Guvernul ungar, acționând în numele supușilor săi, se adresează Conferinței Ambasadorilor, reclamând exproprierea bunurilor imobiliare aparținând persoanelor care, deși aveau indigenatul în Transilvania, optaseră pentru naționalitatea Ungară, în conformitate cu stipulațiile Tratatului dela Trianon (art. 63) și Tratatului relativ la minorități.

Conferința Ambasadorilor se ocupa cu fixarea frontierelor stabilite prin Tratatetele de Pace. De cele mai multe ori atribuțiunile ei erau fixate prin textele Tratatelor. (2). Ea nu avea nici o cădere să se ocupe cu interpretarea diferitelor articole ale tratatelor și cu atât mai mult de problema minorităților.

De aceea, două săptămâni dela primirea cererei, Conferința Ambasadorilor și-a declinat formal competența. Prin nota din 31 August, ea arată că intrucât reclamațiunile guvernului ungar se referă în întregime la stipulațiile tratatului dintre România și Principalele Puteri Aliate și Asociate, relativ la mino-

(1) Vezi raportul lui Sir *Austen Chamberlain* înaintat Consiliului Societății Națiunilor, la 17 Septembrie 1927.

(2) De exemplu art. 86 al Tratatului dela *Versailles* (pentru fixarea frontierei Poloniei); apoi fixarea frontierei Albaniei (1921), a Austriei (1922) precum și a Greciei și Italiei (diferendul din 1923).

rități, ele trebuiesc să fie adresate, în conformitate cu acest tratat, Societății Națiunilor. (3).

Guvernul ungar nu cedeeaza și adresându-se din nou Conferinței Ambasadorilor, aceasta își declină pentru a doua oară competența. (4). Ii face de asemenea cunoscut că „ea sau oricare alt Membru al Societății trebuia să ia inițiativa de a duce chestiunea în fața Consiliului Societății“.

Este de observat că guvernul ungar își sprijină plângerea sa pe violarea de către Români a Tratatului minorităților și pe un singur articol al Tratatului dela Trianon (art. 63). Ulterior, vom constata că un alt articol (250) îi furnizează argumentele de care se va folosi.

Constatăm chiar dela început din partea Ungurilor, în lipsa unei acțiuni precise, o fatonare nesigură atât a instanței către care se adresează cât și a articolelor care s'au pretins a fi violate.

(3) *Tratatul pentru ocrotirea minorităților*, art. 12: România consimte ca în măsura în care stipulațiile precedente care ating persoane ce aparțin minorităților de rasa, de religie sau limbă, aceste stipulațiuni să constituie obligațiuni de interes internațional și să fie puse sub garanția Societății Națiunilor....

(4) 27 Februarie 1923.

F a z a III-a

Chestiunea optanților înaintea Societății Națiunilor.

Sesiunea Consiliului din Aprilie. Negocierile și acordul dela Bruxelles. Repudierea delegațiilor unguri. Validitatea acordului. Rezoluția adoptată de Consiliu.

După refuzul Conferinței Ambasadorilor, care și-a declinat competența în două rânduri, guvernul ungar nu se descurajează și se adresează de această dată unui organ esențialmente politic, adică Societății Națiunilor.

La 15 Martie îi supune diferendul potrivit art. 11, alineatul 2 al Pactului S. N. Acest text dă dreptul „oricărei Membru al Societății să atragă în mod amical, atențiunea Adunării sau a Consiliului asupra oricărei împrejurări de natură să atingă relațiunile internaționale și care amenință în urmă să turbure pacea, sau buna înțelegere între națiuni, de care depinde pacea“.

Guvernul ungar cerea Consiliului :

1) Să se ocupe de fondul chestiunii cât mai repede ;

2) Să pronunțe că dispozițiunile legislative și administrative ale regatului României sunt contrare Tratatelor ;

3) Să dispună ca bunurile imobiliare ale optanților unguri, care au fost confiscate prin reformele agrare, să fie restituite foștilor proprietari ; iar pentru

viitor aceste proprietăți să fie libere de orice sarcini contrare dispozițiilor tratatelor. Și în sfârșit,

4) Să acorde persoanelor lezate despăgubiri complete.

Sesiunea Consiliului din Aprilie 1923. (1).

În această sesiune, reprezentanții României și Ungariei au expus fiecare vederile guvernului lor asupra exproprierei optanților.

Reprezentantul Ungariei, a arătat că prin aplicarea reformei agrare în Transilvania, s'a călcat dispozițiunile art. 63 al Tratatului dela Trianon, după care persoanele care au optat pentru naționalitatea ungară, sunt libere a păstra proprietățile imobiliare pe cari le posedau în teritoriul transferat (Transilvania).

În principiu, se recunoștea că guvernul român are dreptul de a proceda la o reformă agrară pentru utilitate publică, dar numai în schimbul unei indemnizații reale. În caz contrar, se pretindea, România își calcă obligațiunile internaționale, neadmitând excepția creată prin tratatele de pace, prin care se protejă bunurile imobiliare ale optanților unguri.

În concluzie, optanții, printr'o interpretare *sui generis* al tratatului, solicitau o situație mai avantajată ca naționalii români, pe însuși teritoriul național al României.

După aceasta Domnul *Titulescu*, reprezententul nostru, a susținut cu multă căldură punctul de vedere al României. Domnia Sa a arătat că programul unei reforme agrare în România exista cu mult înaintea războiului; iar aplicarea ei în Transilvania nu constituie o măsură îndreptată contra optanților unguri. „Legislatorul român n'a urmărit nici odată decât un singur scop: executarea unei reforme sociale pe baza unei perfecte egalități a tuturor elementelor

(1) Vezi Journal Officiel de la S. D. N. 1923.

populației“(1). În ceea ce privește art. 63, invocat de reprezentantul Ungariei, „*el însemnează că optantul păstrează drepturile sale în cadrul proprietății așa cum este definită și regulamentată de legile Statului suveran*“(2). „Dreptul de proprietate, afirma cu multă dreptate Domnul *Titulescu*, poate fi ulterior modificat de Statul suveran, cu condiția ca dispozițiunile să aibă un caracter general și să se aplice la toți supușii (*ressortissants*)“. Aplicarea legii a lovit la fel atât pe optanți cât și pe supușii români. A admite cererea guvernului ungar, ar fi echivalat cu crearea unui regim privilegiat pentru străini, pe teritoriul român.

Ne ajungându-se la un acord, s'a propus să se trimeată chestiunea la Curtea Permanentă de Justiție Internațională dela Haga. Reprezentantul român a refuzat, cu drept cuvânt, ca fiind inoportun supunerea unui conflict politic unui organ esențialmente juridic. (3).

În cele din urmă, chestiunea a fost amânată pentru sesiunea viitoare, rămânând ca în interval să se caute a se stabili o înțelegere.

Negocierele și acordul dela Bruxelles. Mai 1923.

Consiliul a amânat chestiunea pentru sesiunea din Iulie și a rugat părțile ca să facă până atunci toate eforturile, pentru a se ajunge la un aranjament prietenesc. Deasemenea, a însărcinat pe *D-1 Adatci*, ambasadorul Japoniei în Belgia, care a acceptat funcția de raportor, să ușureze acordul și să prepare elementele unei noi deliberațiuni a Consiliului.

În urma invitației raportorului, delegatul nostru,

(1) La *Société des Nations*. L'activité politique. Secrétariat de la S. D. N., p. 72.

(2) *Idem loco*.

(3) Chestiunea intervenției C. P. J. I. în acest diferend, o tratez mai amplu în cursul lucrării.

D-l N. *Titulescu* și delegații Ungariei, Conte *Csacky* și consilierul *Gazjago*, se întâlnesc la Bruxelles, la 25 Mai 1923, în vederea începerii negocierilor.

Se convine, chiar dela început, să se ia în discuție separat fiecare motiv invocat de cererea ungară. Se consemnă într'un proces verbal declarațiile părților precum și recomandațiunile facute de raportor. Este de notat că o bună parte a acestui proces verbal a fost scrisă cu propria mână chiar de delegații unguri.

Deși asupra unora din punctele discutate a fost dezacord (1), totuși asupra celui mai important punct, a chestiunii cele mai grave, a principiului fundamental, acordul a fost deplin. Reproduc în întregime acest aliniat :

1. „Asupra chestiunii incompatibilității între legea română și dispozițiunile tratatului relative la drepturile optanților unguri, *se admite și reprezentanții unguri nu contestă, ca tratatul nu se opune la o expropriere a bunurilor optanților, pentru cauza de utilitate publică*, cuprinzându-se în aceasta și necesitățile sociale ale unei reforme agrare“. (2)

Din textul atât de categoric și din întrebuintărea termenului. „Se admite....“, constatăm că ne aflăm în fața unui acord absolut în ceea ce privește deplina armonie dintre legea agrară română și dispozițiunile Tratatului dela Trianon.

Prin el se recunoștea că exproprierea este o chestiune de ordin intern și că n'are nimic de aface cu lichidarea bunurilor prevăzută în Tratat.

În urma acordului principal, diferendul era tranșat

(1) Este chestiunea prețului cu care cereau ungurii să se plătească proprietățile expropriate. Acest preț nu putea să fie mai mare pentru optanți decât pentru Români. S'ar fi creiat un privilegiu de neadmis în favoarea optanților și în detrimentul proprietarilor români din Transilvania.

(2) Deasemenea punctul de acord mai conținea : „Este cazul să se observe și reprezentantul Ungariei nu contestă, că perioada de absență cerută de legea română nu coincide cu termenul fixat de Tratat. Astfel n'a fost imposibilitate legală pentru optanți să fie prezenți în teritoriile cedate în perioada cerută de legea agrară în România“.

pentru că recunoaşterea primului punct, conducea automat la soluţionarea întregului conflict.

În acest sens se pronunţă, cu o logică impecabilă D-l Titulescu într'o şedinţă a Consiliului, „Din moment ce declaraţi exproprierea compatibilă cu Tratatul, amănuntele, modalităţile acestei exproprieri aparţin dreptului intern al Statului suveran; căci nu s'ar vedea care ar fi autoritatea care ar putea să determine modalităţile de execuţie ale unui drept pe care l'aţi recunoscut în mod public, dacă nu Parlamentul Ţării căreia îi recunoaşteţi dreptul de expropriere“. (1)

Pe bazele stabilite, se încheie la 25 Mai un *proiect de rezoluţie*, primit de ambele delegaţiuni, care l'au parafat după toate formele obişnuite.

După cum vedem, conflictul era definitiv închis, când „o lovitură de teatru neaşteptată trebuia să compromită totul“ (3). Inregistrăm cu surprindere un act de o gravitate excepţională, un act contrar tuturor uzanţelor internaţionale. Ministrul afacerilor străine al Ungariei, D-l Daruvary, desavuează pe reprezentanţii săi, care veniseră investiţi cu puteri depline. Aceasta mi-a făcut o „surpriză foarte penibilă“ declară D-l Adatci.

Puterile depline pe care le aveau delegaţii Unguri şi care nu pot fi contestate, rees cu evidenţă din textul mandatului de plenipotenţă care se termină astfel: Delegaţii sus menţionaţi, sunt prevăzuţi cu puteri depline de a trata şi de a semna, în numele

1) *Réclamations des optants hongrois de Transilvanie contre la réforme agraire en Roumanie*. Pasagiul e citat în pledoria D-lui Rosental pag. 138.

2) Vezi *Anexa 533 a*, pag. 1011 a J. O. din August 1923.

3) *Jean Appleton*. Histoire d'un conflit, (La réforme agraire en Roumanie et les optants Hongrois de Transilvanie devant la S. D. N. p. 54)

Guvernului Regal al Ungariei, stipulațiile convențiunii ce s'ar încheia. (1)

Pentru a se aprecia mai bine atitudinea guvernului Ungar, trebuie să arăt că din toate punctele de vedere, acordul asupra principalei chestiuni era perfect valabil.

Delegații Unguri au perseverat în a nu recunoaște validitatea acestui acord. „Guvernul Ungar, declara Conte Apponyi în numele guvernului său, nu se consideră deloc legat prin așa zisele aranjamente dela Bruxelles“.

Trebue să observăm că dezacordul asupra celei de a doua chestiuni, referitoare la prețul de expropriere, nu putea să aducă caducitatea perfectului acord asupra compatibilității dintre legea agrară și tratate. Ilustrul nostru: reprezentant, *D-1 Titulescu*, a propus chiar dela începutul discuțiunii și s'a admis de toți, ca să „să se separe diferitele puncte ale cererii Ungare“. Ele se considerau ca „probleme independente și în asemenea condițiuni, acordul de principiu asupra chestiunii fundamentale, a compatibilității dintre reforma agrară și tratat, își păstra toată forța“. (2)

1) Reproduc integral mandatul de plenipotență al delegațiilor unguri, după documentele publicate în 1924 în: *La réforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transilvanie* (Paris 1924. Jouve)

No. 5.

Puterile depline ale delegațiilor unguri în virtutea cărora s'a semnat rezoluția dela Bruxelles.

Ministerul Afacerilor Străine. Budapesta, 23 Mai 1923.

Subsemnatul Ministru Ungar al Justiției, însărcinat cu girarea Ministerului Afacerilor Străine, certific prin aceasta că guvernul regal al Ungariei a însărcinat pe Exelența Sa, Conte Emery de Csacky, fost Ministru al Afacerilor Străine, în calitate de delegat și pe D-1 Ladislav Gazjsgo, Consilier Ministerial la Ministerul Afacerilor Străine, în calitate de delegat auxiliar, să reprezinte Regatul Ungariei la negocierile care vor fi angajate cu privire la exproprierea bunurilor imobiliare ale optanților unguri, la 26 Mai, anul acesta, la Bruxelles, între Regatul Ungariei și Regatul României. *Delegații sunt prevăzuți cu puteri depline de a trata și de a semna, în numele Guvernului Regal al Ungariei, stipulațiile Convențiunii ce s'a încheia.*

(Semnat) Geza de Daruvary.

2) *Etienne Martin*. Transformations de la propriété foncière roumaine et le régime de liquidations. (La réforme agraire en Roumanie et les optants hongrois, p. 191).

Ori care consimțământ se înregistra, însemna un pas înainte către aplanarea conflictului, însemna concesiuni reciproce în vederea preparării terenului unor noi deliberațiuni ale Consiliului. Acesta era chiar în spiritul scopului pentru care delegații se adunaseră. Nu înseamnă că neobținându-se un acord total asupra soluționării întregului litigiu, acordurile parțiale ce se încheiaseră nu erau valabile, cu atât mai mult cu cât se împărțise dela început întregul în „probleme independente“,

Deasemenea, dat fiind obiectul acestui acord, nu mai era nevoie de o ratificare specială, cum este cazul pentru un tratat.

În adevăr, acordul interpreta unele stipulațiuni ale tratatului dela Trianon, care inițial erau invocate de Guvernul Ungar, stabilindu-se apoi cu cel mai perfect acord, că ele nu se opuneau exproprierii optanților. Este unanim recunoscut și practica diplomatică o consacră, că aceste interpretări de tratate, devin acorduri perfecte prin însuși parafarea lor de către delegații investiți cu puteri depline.

Referindu-se la interpretarea tratatelor, ilustrul internaționalist *Fauchille*, afirmă cu înalta sa autoritate: „Aceasta interpretare plurilaterală a semnatarilor are un caracter cu adevărat oficial și participă cu forță obligatorie la însuși actul la care se încorporează. (1)

Se vede deci că pentru a ratifica interpretarea unui tratat, nu este nevoie de forme solemne și consemnarea într'un proces verbal este suficientă.

Deasemenea că interpretarea diplomatică, cum este cazul de care ne ocupăm, participă la forța o-

(1) *Fauchille* op. cit. t. I. p. 3. Paix p. 373.

În acest sens se pronuță și

Pic. De l'interpretation des traités internationaux. *Révue général de droit international.* *Jean Appleton.* op. cit. p. 54.

Vattel. Le droit des gens t. II § 156

Marcel Sibert. (La réforme agraire, t. II) p. 345,

bligatorie a tratatului primitiv la care se referă.

Deci când Guvernul Ungar a repudiat pe delegații săi care interpretaseră tratatul dela Trianon, a comis un fapt de o gravitate excepțională; a călcat angajamentele contractate prin tratatul abia încheiat.

Guvernul Ungar caută a justifica repudierea.

a) Justificarea pe care Guvernul Ungar a încercat s'o dea repudierei propriilor săi delegați, este cu totul nefondată. Astfel, a afirmat că „plinele puteri date negociatorilor săi, nu *i-a autorizat decât la negocieri directe* cu România“. În realitate, Guvernul Ungar știa bine că negocierile trebuiau să aibă loc sub auspiciile D-lui Adatci, în urma propunerii Consiliului Societății Națiunilor.

Deasemenea, tot așa de bine știa că delegații Unguri au fost trimiși în urmă invitației raportorului, care la rândul său fusese rugat de Consiliul să facă toate eforturile pentru a se ajunge la un aranjament amical între părți.

Insfârșit, întâlnirea delegaților a avut loc la Bruxelles, unde locuia obișnuit D-l Adatci, care era ambasadorul Japoniei în Belgia. În asemenea condițiuni, când rolul raportorului era bine stabilit, nu mai este permis să se argumenteze că delegații Unguri erau autorizați numai la negocieri directe.

b) Guvernul Ungar a mai pretextat că acordul nu putea fi valabil pentru că reprezentanții săi au luat parte la negocieri *in mod exclusiv cu titlul privat*.

Am arătat că Guvernul Ungar se adresase ei însuși Societății Națiunilor; deasemenea că D-l Csacky nu era reprezentantul unor particulari oarecari, ci deținea un mandat diplomatic, emis formal de Guvernul său, care-l autoriza „de a trata și a semna în numele Guvernului Regal Ungar.... „. Constatăm fără multă greutate că și acest pretext era rău ales.

14) Vezi pledoaria D-lui *Rosental* op. cit. p. 132.

c). S'a mai motivat desavuarea reprezentanților sub cuvânt că ei „*au depășit limitele deplinei puteri*“. Această limitare este de neadmis căci după cum observă cu multă dreptate, un savant autor (1), „deplinele puteri nu pot fi limitate și nici nu ar trebui să se țină seamă nici de instrucțiuni, căci dacă ar fi condiționate, n'ar mai fi depline puteri“.

În plus, trebuie să ne reamintim că o parte din textele repudiate au fost scrise cu propria mână a unui delegat ungar; deasemenea că acești delegați erau personalități proeminente ale Ungariei. Astfel, primul delegat era un fost Ministru al Afacerilor Străine, deci un profund cunoscător al întinderii drepturilor sale. Este imposibil de admis, ca un asemenea personaj să-și depășească limitele mandatului pe care îl deținea.

Reese foarte clar că argumentele desavuării, ale Guvernului Ungur, lipsite de orice temei, erau găsite exclusiv pentru salvarea aparentă a cauzei.

Justificările reprezentanților Unguri.

Cele analizate până acum, au fost „justificările“ Guvernului Ungar. La rândul lor, delegații unguri, au găsit și ei justificări tot atât de nefondate.

d). Astfel, D-l Gajzago arată într'una din ședințele Consiliului Societății Națiunilor că: „D-l Titulescu era pe punctul să-și ia trenul care pleca; Domnia Sa negocia cu nerăbdare, automobilul său cu bagaje în fața porței, el în picioare. Ca să-l împiedice să piardă trenul, Conte Csaky a discutat deasemenea în grabă. Și într'un moment de nervozitate și slăbiciune, ocazionat de o parte, prin deferența pentru excelența Sa D-l Adaci, care vroia să obțină absolut un text, iar

(1) V. *Vicquefort*. *L'ambassadeur et ses fonctions*. Cit. de D-l Atonescu op. cit. p. 197

V. de asemenea *Satow*. *A guide to Diplomatie Practice*. 1922 V. I. p. 113.

pe de altă parte prin dorința de a nu face ca D-l Titulescu să piardă trenul, i s'a părut poate că textul proiectului de rezoluție răspundea intereselor Guvernului său, și pentruca să termine, și-a pus inițialele sub una din părțile textului proiectului de rezoluție care se discutase" (1).

Această justificare *sui generis* a repudierei, nu poate rezista nici celei mai binevoitoare critici. D-l Adatci, în prezența căruia au avut loc negocierile și de a cărui cavaleriească imparțialitate nu s'au putut plânge nici Ungurii, a restabilit cu înalta sa autoritate adevărul, declarând că nu s'a făcut nici o presiune și că stabilirea acordului a avut loc numai după o matură gândire. „Stiu că ceea ce am consemnat în expunerea mea, este adevărul pur ...D-l Conte Csaky se găsea într'o stare de perfectă judecată când am obținut dela Domnia Sa concesiuni... D-l Conte Csaky a răspuns totdeauna la toate întrebările mele în numele Guvernului / său și după o matură gândire. El era convins că în interesul țării sale trebuia să semneze și a semnat... Numai după ce a gândit cu temei primul delegat și-a pus parafa". (2).

O mai categorică, mai precisă și mai magistrală restabilire a unui adevăr, este imposibil să se conceapă. Guvernul Ungar a arătat totdeauna că problema opțiunilor formează pentru el o chestiune vitală, de o primordială importanță.

Este cel puțin pueril să se admită că soluționarea unei chestiuni atât de importantă să depindă de situația bagajelor D-lui Titulescu. „Povestea cu bagajele la poartă, zicea D-l *Salandra*, nu interesează în adevăr pe nimeni. Ceea ce interesează în adevăr este a se ști dacă delegații au avut sau nu puteri depline" (3). În această privință, nu poate fi nici cea mai mică urmă de îndoială. Mandatul de pleni-

(1) Vezi *Jean Appleton*. Op. cit. p. 54.

(2) *V. J. O. de la S. D. N.* 8-e année N. 4 p. 360.

(3) Cit. de *D-l Rosental*. Réclamations, pag. 133.

potență existent la dosar, precum și practica diplomatică, unanim acceptată, ne procură argumentele cele mai decisive.

Trebue să notăm că validitatea Acordului dela Bruxelles a fost recunoscută chiar de unii din membrii parlamentului ungar. Astfel „deputatul *Nagy* a atacat în parlamentul ungar pe primul ministru Bethlen, spunând că la Bruxelles contele Czacky a angajat valabil Ungaria prin acordul ce l'a semnat și a atras atenția că din dosarul cauzei lipsesc elementele esențiale“ (1).

Nerespectarea angajamentelor, valabil contractate de delegații Ungariei — investiți cu depline puteri — a produs o mare efervescență.

Procedul Ungariei era grav și neliniștea întreagă diplomație. Prin interpretarea tratatului dela Trianon, acordul făcea parte integrantă din aceasta și în consecință era investit cu aceiași forță obligatorie.

Prin dezavuarea reprezentanților săi și nerecunoașterea acordului, se nesocotea cel mai fundamental și mai sfânt principiu al relațiilor internaționale: *pacta sunt servanda*. (2) Se înțelege că un atare procedeu, săpa adânc la temelia bunurilor raporturi internaționale și constituia un imens pericol prin precedentul care se creia.

D-I Adatci, raportorul desemnat de Consiliul Societății Națiunilor, vădit surprins de această dezavuare fără precedent, a protestat energic: „Este clar, declara Domnia Sa, că *activitatea Consiliului Societății Națiunilor*, în vederea menținerii bunelor raporturi dintre Membrii pe care îi separă un conflict, *ar deveni imposibilă*, dacă contrar oricărui uzaj internațional, delegații trimiși de părți și pe deplini autorizați de ele spre a negocia sub auspiciile unui membru al

(1) V. Mihail Antonescu, op. cit. p. 249 nota.

(2) Vezi C. Cutcutache. Revizuirea tratatelor sub regimul Societății Națiunilor.

Consiliului, ar putea fi apoi dezavuați de Guvernele lor“ (1)

Rămâne stabilit că acordul încheiat la Bruxelles, era complet valabil; că delegații Unguri nu și-au depășit limitele mandatului lor, că nici o presiune morală sau materială nu s'a exercitat asupra lor, când s'a înregistrat consimțământul și că înfățișat un angajament internațional, valabil și după toate formele contractat, era violat.

Rezoluția adoptată de Consiliul Societății Națiunilor la 5 Iulie 1923.

După cum era prestabilit, se aduce din nou diferendul în fața Consiliului la 5 Iulie 1923. D-l Adatci depune un raport a negocierilor care s'au terminat cu acordul dela Bruxelles. Acest raport avea anexat un proiect de recomandatie și un rezumat al conversațiilor lor. (2).

În cursul sedinței, delegatul Ungariei a negat totuși încheerea vreunui acord la Bruxelles.

Consiliul, în fața realității faptelor, a recunoscut existența acordului, prin vocea autorizată a reprezentantului Britaniei, a Lordului *Robert Cecil*. „Consiliul a auzit expunerea a celor ce s'au petrecut la Bruxelles și Lordul Cecil nu crede că aparține Consiliului să se îndoiască că s'a încheiat un acord“. (3) În consecință, Lordul Cecil propune confirmarea rezoluției întocmită de D-l Adatci. La această propunere se ralează, delegatul Suediei, *Branting* și reprezentantul Franței, D-l *Hanotoux*.

D-l Titulescu, cu obișnuitul său tact politic și cu dorința sinceră de aplanare a iritantului conflict, declară că primește rezoluția D-lui Adaci, cerând cu

(1) *Journal officiel* dela Société des Nations. VIII-e année p 359.

(2) Vezi anexa 533 a pag. 1011 din *journal officiel*, August 1923-

(3) *Rosental*. Op. cit. pag. 140.

această ocazie să se precizeze că „acordul dela Bruxelles este un contract, și nu un prim act de conciliere“.

După lungi discuțiuni, în cele din urmă, Consiliul adoptă rezoluția următoare: „Consiliul, după ce a examinat *raportul D-lui Adaci*, cu data de 5 Iulie 1923, și *documentele anexate, aprobă acest raport*; Ia act de diversele declarațiuni conținute în procesul verbal care este alăturat și speră că cele două guverne vor face tot posibilul pentru ca chestiunea optanților Unguri să nu devie o cauză de turburări a raporturilor de bună vecinătate între cele două țări. El este convins că Guvernul Ungar după eforturile făcute de o parte și de cealaltă, pentru a îndepărta orice neînțelegere în privința chestiunii optanților, va face cât mai mult pentru a liniști spiritele supușilor săi. Și că Guvernul Român, de partea sa credincios tratatelor și principiului de justiție pe care declară că l-a pus la baza legislației sale agrare, va proba buna sa voință cu privire la interesele optanților Unguri“. (1)

D-l Ministru *Titulescu*, în numele Guvernului Român, primește rezoluția propusă. „Mulțumesc Consiliului de a fi luat act, în această rezoluție de toate declarațiile care sunt cuprinse în procesul verbal din 27 Mai și *noi vedem în acest fapt recunoașterea tezei noastre*, că declarațiile făcute la Bruxelles au o valoare și nu sunt literă moartă. Această *rezoluție sancționează acordul dela Bruxelles*“. (2)

Rezoluția a fost adoptată de Consiliu cu unanimitate. Singur delegatul Ungariei, s'a abținut dela vot. El a declarat că pentru Unguri „chestiunea rămâne întreagă“ și că Guvernul său își rezervă dreptul de a face toate demersurile care sunt permise de tratate și de pact.

Să reținem că, Ungaria care s'a plâns Consiliu-

(1) V. Raportul lui Sir *Austen Chamberlain*, Consiliului Societății Națiunilor.

(2) *Reclamations*, p. 145.

lui, respinge soluția oferită de aceasta; iar România reclamată, cu constantul ei spirit conciliant, o primește.

Rezoluția de mai sus are o imensă importanță. Deși prin adoptarea ei, Consiliul nu rezolvă complet diferendul, dă totuși câștig de cauză tezei române.

În adevăr, Consiliul „*aprobă*” raportul D-lui Adaci care avea anexate și documentele negocierilor. Sau D-l Adaci a arătat că negocierile „au stabilit un comun *acord* a anumitor concluziuni asupra mai multor puncte formând baza cererei ungare. Aceste puncte de *acord* au fost recapitulate într'o Dare de Seamă care a obținut aprobarea formală a reprezentanților celor două părți”. (1) Se vede deci cum D-l Adaci confirmă cu tărie existența acordului.

Se știe că acordul a consacrat perfecta compatibilitate dintre reforma agrară și dispozițiunile tratatului dela Trianon, referitoare la optanți. Ori această era tocmai punctul nostru de vedere. Consiliul Societății Națiunilor aprobând raportul, implicit a aprobat și acordul care conținea consacrarea dreptății tezei Române.

In concluzie :

1) Acordul încheiat la Bruxelles, între delegații României și ai Ungariei și sub auspiciile Ambasadorului Japoniei în Belgia, este din toate punctele de vedere valabil.

2) Repudierea de către Ungaria a propriilor delegați, nu alterează întru nimic forța obligatorie a acordului.

3) În această fază a conflictului, justetea tezei Române a fost recunoscută rând pe rând și cu forme solemne :

(1) *Aide-mémoire*-ul adresat de D-l Adaci, raportorul chestiunii, Ministerului Afacerilor Străine al Ungariei.

Întâiu, de reprezentanții autorizați ai Ungariei;

Al doilea, de raportorul chestiunii, de E. S. D-I Adaci (1) și însfârșit;

În al treilea rând, de întreg Consiliul Societății Națiunilor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(1) În *Aide-mémoire*-ul întocmit de eminentul diplomat se declară expres: „Punctele de acord au fost recapitulate într-o *Dare de Seamă* care a obținut aprobarea formală a acelor două părți“. Am arătat mai sus că aceste puncte de acord au stabilit comptabilitatea dintre reforma agrară și dispozițiile tratatului dela Trianon.

Faza IV-a.

Conflictul în fața Tribunalului Arbitral Mixt Româno-Ungar.

**Tratatele de pace admit în general lichidările.
Derogarea în favoarea Ungurilor. Istoricul
articolului 250 al Tratatului dela Trianon.**

În susținerea unor pretențiuni complet neînte-meiate, negăsind până acum nici o jurisdicțiune sau organ care să-i dea câștig de cauză și după deza-vuarea fără precedent a propriilor săi delegați, Ungurii adoptă o nouă tactică. În căutarea tentativelor adu-cătoare de noroc, ei se adresează de această dată unui organ absolut necompetent, Tribunalului Arbitral Mixt Româno-Ungar.

Se căută a se aduce acest conflict esențialmente politic, în fața unei instanțe având un caracter juri-dic și excepțional bine hotărât și cu o competență *strictissimo* limitată.

Incepând din Decembrie 1923, peste 500 optanți unguri, posedând proprietăți în Transilvania, s'au adresat Tribunalului Mixt din Paris cerând (1) :

1. Să declare că *măsurile restrictive ale drep-tului de proprietate, aplicate imobilelor prin legea*

(1) Cererea de mai sus este a optantului *Andrei Bartha* și a fost depusă Tribunalului la 29 Decembrie 1923.

Vezi „*Jugement du Tribunal arbitral Roumano-Hongrois dans une affaire type d'optants hongrois*“ în „*La réforme agraire, Paris*” p. 5.

agrară, erau *contrare stipulațiilor articolului 250 al tratatului dela Trianon*.

2. Să condamne Statul Român să le *restituie* imobilele libere de orice sarcină și așa cum se găseau înaintea executării măsurilor de care este vorba; să restabilească în plus situația anterioară a imobilelor în cărțile fonciare.

3. Să condamne Statul Român să plătească o indemnitate reprezentând integralitatea pagubelor suferite în urma deteriorațiunei aduse acestor imobile, prin lipsa de folosință, și rambursarea tuturor cheltuelor.

4. În subsidiar, se condamne Statul Român să plătească optanților valoarea de înlocuire a imobilelor ca și a accesoriilor sale, în cazul când se va stabili pentru Stat imposibilitatea de a le restitui.

5. Să calculeze suma indemnizării de mai sus *ex aequo et bono*.

6. Să condamne pe pârât (pe Statul Român) la toate cheltuelile.

7. Să invite Statul Român să amâne executarea tuturor măsurilor restrictive ale dreptului de proprietate și putând să afecteze imobilele.

ISTORICUL ARTICOLULUI 250 AL TRATATULUI DELA TRIANON.

Până acum pretențiunile ungare se bizuiau pe art. 63 al Tratatului dela Trianon. În fața tribunalului mixt, ei invoacă un nou articol al precitatului tratat: art 250. Acest articol formează de această dată pentru ei argumentul capital, este *leit motiv*-ul decisiv care se întâlnește mereu în susținerea alegațiunilor nefondate, îndreptate contra Statului Român.

Pentru a evidenția că nici acesta nu le poate furniza elementele necesare revendicărilor ungare, este trebuit să studiem, atât cât va fi nevoie, lucrările pregătitoare ale tratatului dela Trianon, cu scopul de

a vedea spiritul în care trebuie interpretat faimosul articol, în jurul căruia Ungurii au făcut atâta vâlvă.

Este util de asemenea, să expun în câteva cuvinte principiul general al lichidărilor de război și să fac o comparație între exproprierea generală și lichidare.

Tratatele de Pace admit în general lichidările.

Tratatele de Pace, care au pus capăt războiului mondial, inspirate din via dorință a învingătorilor a se ajunge cât mai repede la o apropiere sinceră a popoarelor, au consacrat inovațiuni fericite față de cele anterioare.

Astfel învingătorii au renunțat voluntar atât la indemnizările cari ar fi constituit o pedeapsă, cât și la rambursarea cheltuelilor de război. (1) Ele ar fi reprezentate prin „cifre astronomice”—ca să întrebuițez expresia D-lui *Rosental* — și ar fi depășit cu mult capacitatea de plată a învinșilor.

Cu tot spiritul lor de dreptate și larg conciliant, învingătorii nu au putut renunța însă la reparațiunile ce trebuiau acordate particularilor pentru pagubele suferite, din cauza foștilor inamici. (2) Deacea tratatul dela Versailles, din 28 Iunie 1919, încheiat între Ger-

(1) Practica aceasta o întâlnim de altfel și înainte, anume în tratatul de pace încheiat între *Peru și Ecuador* în 1860 precum și în acela dintre *Rusia și Japonia* în 1905.

(2) Această dispozițiune este inserată identic în *Tratatul dela Trianon* și face obiectul *articolului 162*, pe care-l reproduc:

Guvernele aliate și asociate recunosc că resursele Ungariei nu sunt îndestulătoare—ținând seamă de scăderea permanentă a acestor resurse, după cum rezultă din celelalte dispozițiuni ale prezentului Tratat—pentru a asigura reparațiunea completă a tuturor acestor pierderi și a tuturor acestor pagube.

Guvernele aliate și asociate cer cu toate acestea, iar Ungaria își ia angajamentul ca să repare toate pagubele cauzate populațiunii civile a fiecăreia din Puterile aliate și asociate, cum și bunurile ei, în timpul perioadei în care această Putere s'a aflat în stare de război cu Ungaria prin zisa agresiune pe uscat, pe mare și prin aer, și, în mod general, toate pagubele așa precum sunt definite în anexa I aci alăturată.

mania și Puterile aliate și asociate, stipulează în articolul 279 ca Germania :

1) Să ridice și să oprească măsurile excepționale de războiu ;

2) Bunurile sechestrate de Germani, să fie restituite celor în drept și :

3) In cazul când aceasta nu se va putea face, *Puterile aliate și asociate au dreptul de a reține și lichida toate bunurile, drepturile și interesele care la data puneri în vigoare a tratatului, aparțineau supușilor Germani pe teritoriul lor sau în teritoriile care au fost cedate în virtutea tratatului.*

Invingătorii aveau deci dreptul ca să despăgu-bească din aceste lichidări pe supușii lor cari au fost dăunați în timpul războiului.

Este foarte interesant să menționăm că dispozițiunea punctului 3 este găsită perfect legitimă chiar de D-l Profesor *Gidel*, care a fost apărătorul tezei ungare în procesul optanților. Domnia sa zice : „....lichidarea bunurilor sechestrate, devenia un procedeu de liberare necesar, impunându-se inevitabil națiunilor a căror responsabilitate materială și morală este fără limită“. (1)

Stipulațiile de mai sus, relative la lichidarea bunurilor particularilor foști inamici, sunt reproduse de toate tratatele de pace și face obiectul articolului 232 al tratatului dela *Trianon* (cu Ungaria), care ne interesează în studiul nostru. (2)

Derogarea dela principiul general al tratatelor de pace, în favoarea Ungariei (articolul 250 al tratatului dela *Trianon*).

Austria crează precedentul.

(1) Cit. de D-l. *Mihail Antonescu* op. cit. p. 211.

(2) Articolele corespunzătoare din celelalte tratate sunt:

Art. 249 al tratatului dela *Saint Germain* (cu Austria).

Art. 177 al tratatului dela *Neuilly* (cu Bulgaria).

Art. 287 al tratatului dela *Sèvres* (cu Turcia)

(Acest din urmă tratat s'a înlocuit cu acela dela *Lausanne*).

Prima excepție dela principiul general al lichidării bunurilor, s'a făcut în favoarea Austriei.

Ea a arătat în timpul lucrărilor pregătitoare ale Tratatului dela *Saint Germain* că situația ei în urma războiului este foarte grea. Aliații au recunoscut că este imposibil ca Austria să despăgubească pe supușii ei ale căror bunuri s'ar lichida. Deacea ei au comunicat la 2 Septembrie 1919 că „n'au nici o dorință să agraveze situația nenorocită a Austriei; din contră ei doresc mult să facă tot ce le este în puterea lor pentru a ajuta poporul său (Austriac) să se acomodeze noii situațiuni și să-și regăsească prosperitatea cu condiția totuși ca aceasta să nu se întâmple în detrimentul noilor State, ieșite din vechiul Imperiu“ (1)

Doleanțele Ungariei la începutul lui 1920.

Ungaria nemulțumită de dispozițiunile proiectului tratatului, a cerut prin lungi și numeroase note-memorii, printre altele și privilegiul acordat excepțional Austriei, în cece privește regimul lichidării bunurilor.

Puterile aliate și asociate, apreciind greaua situație financiară a Ungariei, au dorit sincer să restabilească o dată cu pacea politică și pe cea economică. Trebuie să reținem că acesta este spiritul în care s'a admis și pentru ea excepția care se acordase în favoarea Austriei.

Articolul 250 al tratatului dela Trianon.

Interpretarea istorică a art. 250.

Astfel ajungem la proiectul faimosului articol 250 al tratatului dela Trianon. Este necesar ca înainte să ne ocupăm de el, să stabilim o precizare relativă la regimul bunurilor imobiliare ale optanților, care s'a făcut în timpul lucrărilor pregătitoare ale tratatelor postbelice.

(1) Vezi *Réclamations des optants*. Pledoria D-lui *Rosental* p. 8;

D-l *Beneš*, Președintele delegației Ceho-Slovace la Conferința Păcii, cu admirabil simț politic, a prevăzut și posibilitatea unei false interpretări a textelor referitoare la viitorii optanți unguri. Deaceia, la 8 August 1919, a cerut ca după cuvintele „persoanele exercitând dreptul de opțiune, sunt libere să-și păstreze bunurilor imobiliare, „să se adauge“ **cu condiția ca aceste bunuri să fie supuse aceluiași regim ca și bunurile supușilor Cehoslovaci**“ (1)

„Cavur-ul Cehoslovac“ se temea ca textele să nu fie înțelese inexact de Unguri, dând naștere apoi la dificultăți. Vom vedea în cele ce va urma că prevederea sa s'a realizat.

5 zile mai târziu, Conferința Păcii răspunde prin organul său, Comisiunea Noilor State, că textul este așa de clar încât adăugarea unei clauze suplimentare nu mai este necesară“ pentru a menține **fără preferință de nici un fel** sub regimul legii Cehoslovace toate bunurilor și proprietățile situate pe teritoriul Republicei“. (2)

Interpretarea care obligator trebuia să se dea ulterior, este cea formulată expres de Conferința Păcii. Sa notăm că Ungurii nu au contestat atunci justetea acestei interpretări. Este clar, că deși cererea a fost făcută de Comisiunea Cehoslovacă, totuși interpretarea textului trebuie să rămână aceeași pentru toate statele successorale ale Ungariei. În adevăr tratatul dela Trianon este unul și același; iar textul care se referă la optanții unguri, s'a reproduș identic în toate tratatele minorităților. (3).

(1) Vezi *Mémoire du Gouvernement royal de Roumanie* . . . Jouve. Paris. p. 7.

(2) *ibidem loco*.

(3) Articolul 3 din tratatele dintre Principalele Puteri Alitate și Asociate.

a) cu Cehoslovacia, la 10 Septembrie 1919, la *Saint Germain* ;

b) cu România, la 9 Decembrie, 1919 la *Paris*.

c) cu Statul Sârbo-Croato-Sloven, la 10 Septembrie 1919, la *Saint Germain*

Am arătat mai sus că Ungurii au înaintat Conferinței Păcei lungi și numeroase note memorii pentru a protesta contra diferitelor stipulațiuni ale tratatului dela Trianon. Studiindu-le cu atenție, nu găsim nicaeri dorința, măcar în vre'o aluzie cât de mică, ca optanții să fie mai privilegiați ca naționalii statelor succesoare.

Ne reamintim că aliații, aprecindu-le greua situație, dintr'un spirit de largă generozitate, au admis și pentru ei excepția care fusese acordată înainte Austriei, interzicând lichidarea bunurilor imobiliare ale optanților, lichidare permisă prin articolul 232 al proiectului itratatului dela Trianon.

Redactarea noului art. era: „Contrar dispozițiunilor articolului 232 . . . bunurile, drepturile și interesele supușilor (*ressortissants*) Unguri sau ale societăților asupra cărora ei au controlul, situate pe teritoriile fostei monahii Austro-Ungare, nu vor putea fi *confiscate sau lichidate în conformitate cu aceste dispozițiuni*“ (§ 1) iar mai departe § 3, c: „reclamațiunile care ar putea fi făcute de către supuși unguri în virtutea prezentului articol, vor fi supuse Tribunalului Mixt Arbitral prevăzut la articolul 239“.

Observăm că acest articol (250) era o derogare precisă și expresă a articolului 232, care permitea lichidările; deasemenea că nu cuprindea nimic relativ la expropriere. Se înțelege că constituia un imens avantaj în favoarea Ungurilor. Dar pretențiunile lor erau mai exagerate față chiar cu excepția pe care articolul 250 le crea în beneficiul lor.

Ungurii luaseră cunoștința de hotărârea Adunării Naționale dela Alba-Iulia din 18 Noembrie 1918, relativă la reforma agrară precum și de decretul lege care se referea la ea și care se publicase în Monitorul Oficial încă din 20 Septembrie 1919. Această este de netăgăduit întru'cât reese din actele oficiale publicate de ei.

Temându-se ca exproprierea să nu fie mai se-

veră pentru viitorii optanți de cât pentru naționalii Statului Român, ea cerea o perfectă egalitate de tratament. De aceea, prin nota lor din 19 Februarie 1920, Ungurii formulau doleanțele în privința articolului 250 ca maximum ce puteau obține în următorii termeni :

„Pentru a atinge scopul urmărit de primul alineat al art. 250, noi cerem o *Declarație asiguratoare* că nici un bun aparținând supușilor noștri, și găsin-du-se pe teritoriile fostei monahii Austro-Ungare, să nu fie *sechestrat, lichidat* sau **expropiat** în virtutea unei dispoziții legale sau prin o măsură specială care în aceleași condițiuni nu se aplică supușilor Statului legislator sau Statului executant al acestei măsuri“

Este interesant să reținem că și citatul de mai sus este făcut după o publicație oficială a Însuș Guvernului ungar. (1)

Din analiza acestui act oficial, reese că referin-du-se la proiectul articolului 250, Guvernul ungar cerea Conferinței Păcei :

a) Să se adauge pe lângă termenii „*sechestrat*“ și „*lichidat*“, existenți în proiectul articolului 250, și pe acela de „*expropiat*“.

Ea recunoaștea deci oficial și aceasta este de o importanță imensă, că exproprierea este măsură cu totul diferită de lichidare.

b) Să se acorde pentru supușii ei un tratament egal, în privința sechestrării, lichidării și exproprierei ca și pentru supușii Statelor succesoriale. Aceasta este maximum pretențiunilor lor, în ceea ce privește articolul 250, care formează pentru ei izvorul argumentelor decisive în susținerea alegațiunilor în fața Tribunalului Arbitral.

Să vedem cum Conferința Păcei a soluționat

(1) *Les Négotiations de la paix hongroise*, având sub titlul : *Compte rendu sur les travaux de la délégation de la paix de Hongrie à Neuilly, de janvier à mars 1920*. pagina 460, t. 2.

cererile Ungariei, relative la modificarea articolului 250.

S'a refuzat pur și simplu admiterea pretențiunilor ungare. Ca logică urmare, articolul 250 a rămas în vechea redactare, fără a fi modificat; iar *declarația asigurătoare*, solicitată, nu s'a dat.

Este de o clară evidență că acest refuz înseamnă :

a) Că nu s'a acordat sub nici o formă, privilegiul interzicerii exproprierii proprietăților imobiliare ale optanților Unguri din Transilvania;

b) Ceva mai mult, nu li s'a admis nici chiar favoarea de a fi tratați pe picior de egalitate cu naționali Români,

c) Deasemenea că Tribunalul arbitral mixt, nu are deloc competența de a se ocupa de exproprierile făcute de Statul Român, ele ne făcând obiectul precitatului articol.

Asupra logicei celor trei concluzii de mai sus, nu poate încapă nici cea mai mică urmă de îndoială. În adevăr, nu s'a modificat cu nimic direct sau indirect dispozițiunile articolului 250. În consecință, orice interpretare făcută în afară celor stabilite mai sus este fundamental eronată și deci trebuie să fie exclusă.

Subliniez faptul esențial că cu atât mai mult acest articol nu conferă sub nici o formă, cum dealtfel este absolut normal, situațiuni privilegiate optanților. Ori cât am fi fost de generoși, era un non sens, imposibil de conceput ca învinșii să se bucure de mai multe drepturi, ca naționali, pe însăși teritoriul național al acestora din urmă.

Se vedem acum cum au aplicat Românii articolul 250 în raport cu sugestiile Delegației Ungare.

Am arătat că legea agrară a Transilvaniei nu este cu nimic mai severă pentru proprietarii expropriați ca aceia din vechiul regat. Există o perfectă egalitate de tratament.

Deci, ceace s'a refuzat Ungurilor de către Conferința Păcii, în timpul confecționării tratatului dela Tri-

anon, li s'a acordat ulterior de Români. Repetăm, în aplicarea reformei agrare, Români nu au creat un regim diferențial defavorabil optanților; Ori aceasta era tocmai dorința exprimată de Unguri la 19 Febr. 1920 și a cărei satisfacere nu au putut s'o obțină atunci dela Puterile Aliate și Asociate.

Am văzut că pretențiunile Ungariei s'au mărit din ce în ce, după semnarea și ratificarea tratatului dela Trianon, ajungând a se cere un regim preferențial pentru imobilele optanților Unguri ai Transilvaniei. Procedul este surprinzător, mai ales când după război omenirea a făcut toate sforțările ca justiția să triumfe în toate raporturile internaționale. „Pare exorbitant—zice D-l *Le Fur*—că Ungaria poate să reclame acum mai mult decât ceea ce revendica, cu titlul de maximum în momentul negocierilor păcei“. (1). Ne reamintim că atunci, acest maximum al pretențiunilor lor, era un tratament de perfectă egalitate, care i s'a refuzat de Conferința Păcei. Dar România, deși nu era obligată prin tratatul semnat și pe care l'a respectat cu scrupulozitate, le oferă un drept pe care Ungurii nu-l aveau: egalitatea de tratament în ceea ce privește articolul 250 al tratatului dela Trianon.

Un atare act—nu trebuie să ezităm a-l califica—este un act de largă generozitate. Ei bine, tocmai împotriva acestui procedeu extrem de conciliant și foarte rar întâlnit în viața popoarelor, Ungurii s'au declarat nemulțumiți.

Pentru orice observator imparțial, evocarea împrejurărilor în care articolul 250 a luat forma definitivă, are o importanță capitală.

Ungaria a recunoscut solemn că exproprierea generală, nu poate fi interzisă exclusiv pentru optanții Unguri; iar dezideratul maxim pe care-l formula, se reducea numai la o perfectă egalitate

(1) *Louis de Fur*. Affaire des optants hongrois en Transylvanie.

de tratament între supușii români și cei unguri.

Credincioasă tratatului pe care l'a semnat, Ungaria trebuia să respecte libera și spiritul său.

Demonstrarea perfecteii armonii dintre exproprierea concepută și înlăptuită de Români și dispozițiunile tratatului dela Trianon, ar trebui în mod normal să se oprească aci. Amintirea lucrărilor pregătitoare ale Tratatului, cu concluziuni evident logice și atât de decisive, sunt de natură a considera ca un lux de dialectică orice argumentare în plus.

Deosebirea dintre expropriere și lichidare

Urmările greșelei de a le confunda.

Deși argumentarea justetei tezei române ar fi trebuit să se termine în mod logic la evocarea atât de elocventă a genezei articolului 250, totuși pentru căutarea adevărului și în fața afirmațiunilor repetate de Unguri, că ar exista o *contrazicere* flagrantă între exproprierea optanților și precitatul articol, rămâne să mai facem o ultimă încercare, anume să vedem dacă exproprierea și lichidarea nu este unul și același lucru.

Atunci chestiunea ar schimba întrucât-va de aspect, pentru că tratatul interzice lichidarea bunurilor optanților. Dar și în acest caz, evident cu totul imposibil, nu s'ar fi putut pretinde decât maximum un regim de perfectă egalitate, ceeace am văzut că Români au acordat dela început.

Trebue să observăm că Delegația Maghiară la Conferința Păcei, a sezizat chiar ea însăși enorma diferență dintre cele două noțiuni: lichidare și expropriere. Deacea, a cerut ca să se introducă termenul expropriere în cuprinsul articolului 250, care ne reamintim că a fost respins. Dacă cele două noțiuni s'ar fi confundat, este ușor de înțeles că adogarea termenului „expropriere“ nu ar mai fi făcut obiectul unei doleanțe susținute.

Pentru a eși mai bine în evidență fundamentalele

deosebiri dintre expropriere și lichidare, analizez aceste două noțiuni din mai multe puncte de vedere.

1. Deosebirea din punct de vedere al circumstanțelor din care rezultă. Lichidarea, reținerea și sechestrarea bunurilor optanților sunt calificate de tratatele de pace ca „*măsuri excepționale de război*“. Lichidarea de care ne ocupăm „se naște cu războiul, trăește cu războiul și se sfârșește cu războiul“. (1).

Trebue să accentuăm că ea nu este o măsură ordinară de războiu, ci una cu totul excepțională. Art. 232 al tratatului dela Trianon enumără aceste măsuri în mod precis și limitativ. Principiile cele mai elementare ale dreptului, se opun categoric, ca în atari condițiuni, aceste măsuri să fie interpretate extensiv, repet, cu atât mai mult cu cât ele sunt de natura strict excepțională.

Cu totul altfel se prezintă situația în ceace privește exproprierea. Pe când lichidarea este în strânsă și directă legătură cu războiul, exproprierea din România nu poate fi considerată din nici un motiv ca o măsură excepțională de războiu. În vechiul regat a fost concepută încă dinainte de începerea conflictului mondial, care n'a făcut decât să întârzie realizarea ; iar în Transilvania este rezultatul aplicării dreptului de autodeterminare al popoarelor.

Această deosebire este una din principalele cauze pentru care aliații nu au admis ca „*exproprierea*“ să fie considerată și ea ca măsură excepțională de războiu și termenul înserat ca atare în cuprinsul articolului 250.

2. Deosebirea din punct de vedere al caracterelor juridice.

a) *Al obiectului.*

Exproprierea se referă numai la proprietățile imobiliare.

(1) *Antoine Sottile*. Limite de la compétence du Conseil de la S. D. N. in „La Réforme agraire en Roumanie.....“ Paris p. 417.

Lichidarea, consacrată de tratatele de pace, se întinde asupra „bunurilor, drepturilor și intereselor de orice fel“.

b) *Al scopului.*

Exproprierea română era o imperioasă necesitate socială, impusă de cerințele unei morale superioare, referitoare la distribuirea rațională a pământurilor.

Lichidarea este o compensațiune pentru pagubele suferite dela foștii inamici, de particularii puterilor aliate și asociate, în persoana și în bunurile lor.

c) *Al tehnicei.*

„Exproprierea urmărește transformarea banilor în proprietate imobiliară; lichidarea transformarea proprietăților în bani“ (1).

d) *Al îndemnizărei.*

Lichidările bunurilor ex-inamice se face fără ca învingătorul care le execută să *fie obligat a plăti vre'o indemnizare*. Învinșii au recunoscut că sunt responsabili de toate pierderile și toate pagubele suferite de puterile aliate și asociate. (2).

În ceea ce privește *exproprierea* distingem :

a) Exproprierea individuală și b) Exproprierea colectivă și generală.

În primul caz, ea nu se poate face decât după o justă, prealabilă și completă despăgubire. În al doilea caz—și acesta este ace'a al reformei noastre agrare—îndemnizarea este necompletă. Cu alte cuvinte, ea este mai mică ca valoarea proprietății expropriate, urmărind un înalt scop social și aplicându-se tuturor fără deosebire de naționalitate. Sunt unele state

(1) M. Antonescu op. cit. p. 231.

(2) Tratatul de pace dela *Versailles*, art. 231; Tratatul dela *Trianon*, art. 161.

Articolul 161. Guvernele aliate și asociate declară, iar Ungaria recunoaște că Ungaria și aliații ei sunt răspunzători pentru că le-a cauzat toate pierderile și toate pagubele suferite de Guvernele aliate și asociate și de naționalii lor, ca urmare a războiului, care le-a fost impus de agresiunea Austro-Ungarici și a aliaților ei.

care chiar admit exproprierea fără îndemnizații. De exemplu Germania (art. 153 al Constituției. (1).

Ungurii ar fi considerat exproprierea în contradicție cu tratatul dela Trianon, dacă exageratele pretențiuni, în ceea ce privește îndemnizarea, ar fi fost admise. Din acest punct de vedere, Ungurii ar fi dat exproprierei caracterul de lichidare sau nelichidare în raport exclusiv cu mărimea îndemnizației.

În urma reformei agrare, statul român nu putea plăti adevărata valoare a terenurile expropriate. Era vorba în adevăr de o repartitie mai echitabilă a pământului.

Pretențiunile optanților se ridicau la sume exorbitante. După *L'Europe Centrale* „reclamațiile a numai 167 mari proprietari maghiari, se ridicau aproape la un miliard și jumătate lei aur sau 45 miliarde lei hârtie“. (2) Ținând seamă că totalul emisiunii Băncii Naționale la acea dată era de 22 miliarde, constatăm cu ușurință că totalitatea acestei sume nu acoperea decât o parte din cerințele optanților. Cu multă dreptate observă D-L *Le Fur* că „... îndemnizarea optanților Unguri, ne-ar fi condus la bancrută, înainte de a fi putut da satisfacție la jumătate dintre ei“. (3).

Dacă în aceeași măsură, ar fi trebuit să se îndemnizeze toți proprietarii întregii țări, (vechiul regat și celelalte provincii alipite) situația României ar fi fost mai rea decât catastrofală. Datoriile ei, provenite din aceste îndemnizări, ar fi trebuit să fie reprezentate prin „cifre astronomice“, de neimaginat.

Situația financiară a României învingătoare, ar fi fost considerabil mai rea ca aceea a Ungariei învinse.

Iată unde a condus spiritul de largă generozitate

(1) Vezi *Antoine Sotille* op. cit. p. 417.

(2) Vezi *Louis Le Fur*. La Réforme agraire et le conflit avec la Roumanie. op. cit. p. 191.

(3) *Ibidem*.

tate pe care România la un loc cu celelalte puteri aliate și asociate, l'a arătat Ungariei la Conferința Păcii. Știm că atunci i s'a admis favoarea cu totul excepțională de a nu i se lichida bunurile imobiliare ale optanților, după cum s'a procedat față de ceilalți învinși.

Iată cum Ungaria, scăpată prin generozitate dela faliment, se îndreaptă, fără recunoștința contra propriilor ei binefăcători și ceea ce este în adevăr curios — caută a lovi prin interpretarea eronată a însuși actului de generozitate.

e) *Caracterul național al exproprierii și internațional al lichidărilor.*

Lichidările, de care ne-am ocupat până acum, au un caracter internațional. Regimul lor este stabilit prin tratate internaționale. Litigiile referitoare la aceste lichidări intră în competența unor *organe internaționale speciale* (Tribunalele arbitrale mixte).

Exproprierea, din contră este o chestiune pur „domestică“ a Statului care o execută, fiind un atribut al suveranității sale. Un celebru internaționalist zice: „bunurile imobiliare, a căror totalitate formează *teritoriul*, sunt supuse în mod necesar dreptului de jurisdicție al statului“. (1)

Fără nici e excepțiune, unanimitatea internaționaliştilor au recunoscut că teritoriul formează un element esențial și constitutiv al statului. Un stat, aplicând reforma agrară asupra întregului teritoriu, fără deosebire de naționalitatea persoanelor expropriate, își exercită legalmente un drept fundamental, legat de însăși existența sa. Este imposibil de conceput ca un stat să-și păstreze suveranitatea, când măsurile generale referitoare la propriul teritoriu pot face obiectul amestecului unui stat străin sau vreunui organ internațional, ori care ar fi el. Căci ce este

(1) *Fauchille*, op. cit. paix. t. I. p. 148; în acest senz și *Liszt-Fleischmann*. *Völkerrecht*, 1925 pag. 134.

suveranitatea ? „Este dreptul guvernanților, executat în numele Statului, de a se determina liber, dar în limitele principiului superior al dreptului, adică în *conformitate cu binele comun a cărei realizare este scopul societății*“ . (1).

Ori în ultima analiză, marea reformă agrară a înfăptuit *realizarea binelui comun al societății*, repartizând proprietatea individuală după normele cele mai superioare ale însăși ideii de drept.

În calitate de Stat suveran, România are dreptul, de a legifera asupra tuturor bunurilor care constituiesc teritoriul său.

Deci exproprierea română este o măsură legitimă, luată în virtutea exercitării suveranității teritoriale. Această suveranitate nu permite ca pe teritoriul național al României, străinii să se bucure de un tratament mai avantajos ca Românilor. Admiterea unui privilegiu atât de exorbitant în favoarea Ungurilor, ar însemna consacrarea „*capitulațiilor*“ care constituiesc o atingere foarte gravă a suveranității.

Este perfect cunoscut cum Statele supuse capitulațiilor caută din răzputeri să le suprimă și cum au isbutit într-o largă măsură, în ultimul timp, a face să dispară acest regim. (2) Ar fi fost posibil ca un stat învingător să primească regimul capitulațiilor, pe care nu la cunoscut la intrarea în război și tocmai în favoarea unui învins? Logica cea mai elementară, răspunde categoric, nu.

Românilor, la un loc cu aliații săi, acordând Ungariei excepția dela principiul general al lichidărilor, a vrut să-i amelioreze situația, iar nu să-și autocreeze un tratament inferior prin consacrarea imunității proprietăților imobiliare aparținând străinilor. Este imposibil de conceput ca România victorioasă să-și subscrie voluntar un *capitis diminutio* așa de oneros.

(1) *Louis Le Fur*, La réforme agraire en Roumanie....., op. cit. p. 179.

(2) *V. Achille Mestre*. L'étranger en Turquie, d'après le traité de Lausanne. Revue politique et parlementaire. 10 Aug. 1923 p. 179.

Trebue să mai reamintesc că în afară de numeroasele recunoașteri formale pe care le-a făcut guvernul ungar, optanții ungari au admis la rândul lor, odată mai mult, că exproprierea înfăptuită de Români este o măsură de ordin intern și nu este în contradicție cu dispozițiunile tratatului dela Trianon, pe care le-au invocat ulterior.

Aceasta s'a întâmplat atunci când optanții au urmat procedura stabilită de legea de expropriere. Ei s'au adresat instanțelor române, formulându-și reclamațiuni în ceea ce privește aplicarea precității legi.

Dese ori li s'a dat câștig de cauză total sau parțial, după cum cerea justiția. Procedul lor însemna recunoașterea formală a competenței instanțelor române, căci altfel nu s'ar fi adresat lor; de asemenea că reforma agrară este o măsură de drept intern pentru că au prezentat plângerile tribunalelor naționale.

Nu este de admis ca dispozițiunile legii agrare să fie recunoscute de optanți în fața tribunalelor naționale ca *exproprieri*, iar ulterior aceleaș măsuri să constituie *lichidări* în fața tribunalului internațional (arbitral mixt). Este de necontestat, că în asemenea împrejurări deciziunile tribunalelor a căror competență au recunoscut-o inițial, au deplina autoritate a lucrului judecat.

Curtea Permanentă dela Haga deosebește net lichidările de expropriere. Interpretarea hotărârei Nr. 7 a Curței.

Însfârșit, după numeroase recunoașteri — în diferite împrejurări — ale guvernelor ungare pe deo parte, ale optanților pe de altă parte, cum că exproprierea nu este interzisă de tratatul dela Trianon, însuși „Suprema juristicție internațională“, Curtea Permanentă dela Haga, consacră cu marea ei autoritate justetea tezei române: Anume că exproprierea generală, înfăptuită prin marea reformă agrară, *nu poate fi considerată ca o lichidare în sensul art. 250 al Tratatului dela Trianon.*

Curtea s'a pronunțat în sensul celor afirmate mai

sus într'un caz analog cu acela care face obiectul prezentului studiu, prin hotărârea Nr. 7 (1).

Este chestiunea bunurilor germane din Silezia de sus, poloneză. Regimul lor a fost reglementat printr'o convenție (dela Geneva din 15 Mai 1922).

Această convenție interzice lichidarea bunurilor germane din acea regiune. Guvernul polonez a expropriat unele din aceste bunuri pentru utilitate publică. Chestiunea fiind adusă în fața Curței Permanente, înaltă jurisdicție a hotărât : „măsurile interzise“ (referitoare la lichidare) „sunt numai acelea pe care dreptul internațional comun nu le permite a le lua față de străini ; *exproprierea* pentru utilitate publică, lichidarea judiciară și actele analoage nu sunt oprite prin Convenție“.

Situația este asemănătoare. Convenția în cazul nostru este Tratatul dela Trianon (art 250). Ce zice Curtea ? Că bunurile germane nu pot *fi lichidate*, fiind apărate prin convenție, dar ele pot *fi expropriate* pentru cauză de utilitate publică.

Iată deci cum și curtea face deosebirea netă dintre cele două noțiuni fundamental diferite : *expropriere și lichidare*. Lichidarea este oprită prin convenție ; dar exproprierea este permisă în virtutea principiilor dreptului internațional comun, principii universal admise.

Domnul *Politis* observă cu multă dreptate „ că dacă exproprierea bunurilor străine este permisă pentru cauză de utilitate publică, ea este (permisă) cu atât mai mult când exproprierea este făcută nu pentru o rațiune ordinară de utilitate publică, dar pentru rațiuni imperioase, de cea mai înaltă, de cea mai presantă necesitate socială, politică „națională“ (2). Domnia

(1) *Hotărârea Nr. 7* a Curței Permanente de Justiție Internațională. p. 22. Citată de Domnul *Politis* în remarcabila sa pledoarie în fața tribunalului arbitral mixt româno-ungar. (*Débats sur la compétence*) București 1927 p. 54.

(2) Opt. cit. p. 54.

Sa se referă de exproprierile ocazionate de marea reformă agrară română (1).

Din cele expuse până acum în acest capitol, reese clar și precis *fundamentalele deosebiri dintre lichidare și expropriere*. Suprapunerea identică a semnificației acestor două noțiuni, fără să fi putut justifica alegațiunile ungare pentru că expropriere s'a aplicat la fel atât pentru naționali cât și pentru străini - ar fi dat revendicărilor optanților cel puțin o aparență de justețe. Deosebirile capitale, mai sus arătate, nu au permis nici măcar aparența.

Considerații complementare

Contele Apponyi a declarat că „chestiunea indemnizării și soluția sa decid până la un anumit punct de chestiunea întreagă“ (2)

După aceste afirmațiuni, prețul ar fi hotărât dacă reforma agrară este o *expropriere* sau o *lichidare*. Dacă prețul era mare, optanții nu făceau nici o reclamație; tratatul nu se pretindea că este violat și ar fi admis că suntem în prezența unor *exproprierii*, dacă viceversa prețul era mic, aveam de aface cu *lichidări*.

Chiar dela început trebuie să observăm că prețul este în funcție de schimb. În momentul concepției marelui reforme agrare, moneda națională era la paritatea aur. Chiar până la promulgarea ultimei legi agrare, indemnitatea care se oferea pentru pământurile expropriate era destul de mare, în raport cu scopul înalt și nobil pe care îl urmărea statul în exercitarea funcțiunii sale sociale. Se știe că plata se făcea prin rente de ale statului, plătibile în timp în 50 ani și cu dobândă de 5%.

(1) Este curios cum hotărârea Nr. 7 a Curței, care a furnizat Domnului *Politis* un argument atât de plauzibil pentru apărarea cauzei române, a fost citat și analizat mai întâi de Domnul profesor *Gidel*, avocatul optanților.

(2) Ședința Consiliului Societății Națiunilor din 19 Sept. 1927, ora 11.

După aceea, datorită condițiilor economice neprielnice, cursul monetei române a scăzut. Din această cauză, compensarea care se oferea pentru pământurile expropriate, s'a micșorat și ea.

Cei cari au suferit mai mult ereau foștii mari proprietari români care dețineau înainte întinse terenuri de pământ și numai după aceea micul număr de optanți unguri. Dar nimeni dintre Români nu s'a gândit să afirme că democratizarea pământului poate fi considerată ca o lichidare sau seshestrare din cauza scăderii scimbului.

Un vechi și fundamental principiu juridic, universal admis încă din timpurile vechi, este că debitorul se poate achita de obligația sa bănească efectuând plata pe cursul existent în momentul scadenței. Codul civil român proclama acest principiu în articolul 1578: „întâmplându-se o sporire sau scădere a prețului monetelor, înainte de a sosi epoca plății, debitorul nu trebuie să restituască suma numerică împrumutată și nu este obligat a restitui această sumă de cât în speciile aflătoare în curs în momentul plății“ (1)

Deprecierea valutei române era un caz fortuit de care „era prea evident că nici Statul nici Guvernul nu putea fi făcut responsabil“. (2) Se cunoaște îndeajuns sforțările eroice și gigantice făcute de Români pentru îmbunătățirea și consolidarea monetei lor. Dealtfel, scăderea cursului nu era un fapt specific numai pentru noi. Toți beligeranții l'au înregistrat într'un grad mai mare sau mai mic, potrivit condițiilor vieței economice.

Se înțelege iarăși că dacă șchimbul român s'ar fi îmbunătățit, valoarea rentelor se ridică și ea.

„Când scăderea schimbului lovește o națiune întregă, este imposibil să se evite consecințele pentru

(1) În acelaș sens codul civil francez art. 1895 și codul civil italian articolul 1822.

(2) Etienne Martin. Op. cit. p. 93.

o singură categorie de interesați, a optanților unguri.” (1)

Marele jurist, D-l *Capitan*, într'o admirabilă conferință ținută recent la București, s'a ocupat de contractele încheiate între supușii diferitelor țări și în care o clauză expresă impunea facerea plăților în aur. Intre timp se declară războiul. Domnia sa ajunge la concluziunea că în principiu pentru plățile post belice, moneda hârtie este liberatorie (2).

În cazul reformei agrare, statul a avut cele mai sincere intenții de a oferi un echivalent cât mai real pentru pământurile expropriate. Și „pentru a evita orice arbitrar, a fixat prețul terenurilor expropriate aplicând coeficienții valorii locative a terenurilor.” (3)

Dar nici odată statul Român nu și-a luat obligațiunea de a face plata rentelor în aur.

Deci faptul fortuit al deprecierei monedei române, nu poate să constituie un argument serios pentru că marea reformă agrară să fie considerată ca o *lichidare de război* sau *confiscare*.

(1) *La réforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la S. des N.* avant propos p. VIII.

(2) D-sa arată totuși excepțiunile când achitarca obligației trebuie să se facă în monedă aur.

(3) Op. cit. p. III.

Caracterul politic al conflictului

Revendicările optanților unguri, născute din cauza proprietăților lor din România și expropriate conform legii agrare generale, trebuiau să fie soluționate în mod exclusiv conform principiului unanim admis de dreptul internațional privat (*lex rei sitae*) numai de instanțele naționale. Era normal ca neînțelegerile să fie aplanate numai în interiorul statului român și nu trebuiau să dea naștere unui diferend cu caracter internațional.

Dar când totuși conflictul a luat o altură internațională, era logic și indispensabil ca soluționarea lui să se facă pe o cale pronunțat politică. (1).

Era *logic*, pentru că România nu putea admite să fie citată în fața unei instanțe juridice internaționale, cu caracter excepțional, al și a cărei competență în chestiune agrară, ea nu a recunoscut-o niciodată. (Mă refer la Tribunalul Arbitral Mixt Româno-Ungar).

Era *indispensabil*, pentru că ar fi fost singura cale capabilă să conducă la un aranjament definitiv și efectiv. Soluționarea juridică nu putea conveni. O instanță juridică, oricare ar fi fost ea, nu ar fi putut tranșa conflictul pentru că trebuia să se folosească de norme rigide, cari dacă pentru dreptul intern sunt cele mai nimerite, pentru raporturile internaționale nu pot fi decât dăunătoare.

De altfel este unanim recunoscut că soluționarea unui conflict internațional este mai practică prin mij-

(1) În acest sens se pronunță și *Giulio Diena*. Diferend entre la Roumanie et la Hongrie (La Réforme Agraire, pag. 135).

loace politice decât juridice, pentru că numai „menajînd toate susceptibilitățile — precauțiune de care un judecător nu este obligat a ține seamă—procedând pe cale de tranzacțiuni, de concesiuni reciproce“ (1), cu alte cuvinte folosind mijloacele politice se poate ajunge la rezultatul dorit.

Procedura și mijloacele politice sunt incontestabil mai suple, mai ușor adaptabile împrejurărilor ca cele juridice. „Dreptul se exprimă prin formule tranșante ; politica, din contră, îmbracă deciziunile sale în formule ondulate și flexibile. Judecătorul este inflexibil, și dacă nu este, el încetează a mai fi un judecător“. (2) Făcând un studiu statistic al aplanării diferendelor ivite după război, când relațiunile internaționale au fost mai accentuate, constatăm că marea majoritate a conflictelor au fost soluționate pe căi politice.

Chiar Societatea Națiunilor, cari are unul din principalele ei scopuri soluționarea conflictelor internaționale pe cale pașnică, are un caracter politic foarte pronunțat. „Caracterul juridic și judiciar nu figurează decât într'un grad foarte slab“. (3).

În cece privește rezolvirea conflictelor „autorii Pactului au dat preferința lor *nu* în soluții judiciare, ci politice“. Rezolvarea pe cale politică mai are o primordială importanță de ordin practic. Soluționarea politică este mai prudentă. Ea caută tranșarea ținând seamă de ansamblul tuturor faptelor, prin armonizarea intereselor contrare. De cele mai multe ori, ea nu neglijează chestiunile în legătură indirectă cu problemele de rezolvat, prevăzând astfel eventualitățile viitoare. Consolidarea păcii și a justiției internaționale, interesează mai ales în organizația actuală mult mai mult pe omul politic decât pe judecător.

Dacă unele diferite internaționale au un caracter

(1) *M. F. Larnaude*. La Société des Nations. pag. 11.

(2) *Idem* pag. 13.

(3) *Larnaude*. La Société des Nations. p. 4 și p. 8-14.

mixt politico-juridic, cel produs prin aplicarea generală a legislației agrare este exclusiv politic. (1).

În adevăr, reforma agrară era o chestiune vitală a statului român. Ea avea rădăcini profunde în domeniul politic. Prin repartizarea mai echitabilă a pământurilor, statul îndeplinea o funcțiune prin excelență politică. Privită după toate fețele și analizată în profunziune, reforma agrară avea atât aspectul cât și structura intimă politică. Eminentul jurist, Domnul *Al. Millerand*, accentuează caracterul politic al conflictului, în magistrala pledorie în fața Tribunalului A. M., când a ridicat excepția de incompetență a acestuia. Domnia Sa califică foarte bine „o operație care n'are *juridic* decât masca“.

Mai departe precizează „nefiind vorba de cât de operații politice“.

Tot în acest sens se exprimă și valorosul reprezentant român, Domnul *Titulescu*, în ședința Consiliului din 17 Septembrie, când arăta caracterul dominant politic al chestiunii. „Problema pe care România a adus-o înaintea Domniilor Voastre este mai înainte de toate *politică*. Guvernul meu, vă declară, prin vocea mea, că nu poate să-și ia responsabilitatea ordinii interioare a frontierilor sale, dacă legile agrare nu sunt ziduri de piatră de care să se sfărâme toate încercările care ar putea repune în cauză toate rezultatele obținute prin aceste legi, fruct al lungi lupte, al compromisuri de clase și al compromisuri de partide, obiect de sentințe definitive și al unei acord de la guvern la guvern înregistrat de Domniile Voastre“.

Era normal deci ca soluționarea unei probleme politice să se facă pe o cale politică.

(1) Unii autori ca Domnul *Antoine Sotille*, afirmă că conflictul româno-ungar nu este exclusiv un conflict politic, ci unul politico-juridic. Dar și Domnia Sa recunoaște că „cu toate acestea importanța elementului politic depășește pe aceluia juridic“. (La Réforme Agricole, p. 417).

Tribunalul arbitral mixt Româno-Ungar

Istoric. Compunere. Procedura. Caracterul excepțional. Judecata. Uzurparea de putere. Retragerea arbitrului român.

După analiza art. 250, care a format fecundul izvor al argumentelor ungare, dar care s'a văzut că în realitate nu face decât să justifice teza română, să studiem caracterul instanței către care s'au adresat optanții unguri, după repudierea reprezentanților cari au semnat acordul dela Bruxelles:

Tribunalul arbitral mixt Româno-Ungar.

Istoric.

Tribunalele mixte sunt creațiuni inovatorii ale Tratatelor de Pace. Puterile centrale, recunoscându-se vinovate ș'au luat angajamentul ca să repare toate pagubele cauzate în timpul războiului populației civile a fiecăreia din puterile aliate și asociate. Am arătat că s'a admis ca principiu general, reținerea și lichidarea bunurilor, drepturilor și intereselor ex-inamicilor pe teritoriile cedate, precum și dreptul la îndemnizare pentru pagubele suferite de populația civilă.

Ca o garanție că Puterile Centrale nu vor proceda arbitrar în aprecierea și prestarea reparațiilor datorite particularilor, aparținând puterilor aliate și asociate, s'a dat acestora din urmă dreptul de a se plânge la niște organe create *ad-hoc*: Tribunalele Arbitrale Mixte. Trebuie să reținem faptul, de o importanță capitală, că aceste instanțe erau înființate exclu-

siv în profitul supușilor Puterilor aliate și asociate. În acest spirit, art. 239 al Tratatului dela Trianon înstătuie câte un Tribunal Arbitral Mixt între fiecare din puterile aliate și asociate de o parte și Ungaria de altă parte.

Compunere : 1)

Fiecare tribunal, deci și cel Româno-Ungar, se compunea din trei membri, din care doi sunt numiți de părțile direct interesate, câte unul de fiecare ; iar al treilea judecător, care este Președintele, se alege de comun acord de cele două guverne. În caz că acest acord nu se poate obține, președintele tribunalului și alte două persoane, în condiție și una și alta să'l înlocuiască, în caz de nevoie, vor fi alese de Consiliului Societăți Națiunilor, dintre persoanele aparținând Puterilor care au rămas neutre în timpul războiului. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă un guvern nu se va îngriji, într'un termen de o lună să numească un membru al tribunalului, el va fi ales de către guvernul advers dintre cele două persoane desemnate mai sus. (§ a).

Tribunalul va putea avea mai multe secțiuni, compuse fiecare în felul de mai sus, atunci când afacerile care-i vor fi prezentate vor fi numeroase. (§ c).

Procedura.

Tribunalul își stabilește singur procedura, în cazul când aceasta nu este fixată prin anexa art. 239. Pentru procedură se vor adopta reguli în conformitate cu dreptatea și cu echitatea. Concluziunile avocaților și consilierilor părților, pot fi prezentate oral sau scris. Tribunalul hotărăște cu majoritatea voturilor membrilor ce-l compun.

1) Vezi Tratatul dela *Trianon*, art. 239.

Competența.

Aceasta este partea cea mai interesantă în studiul T. M. A.

Competența acestui tribunal excepțional este strict limitată la diferențele în înțelesul secțiunilor III, IV, V și VI. Aceste secțiuni, al cărui conținut îl rezum foarte lapidar, se referă la :

1. *datoriile* și dobânzile exigibile înainte și în cursul războiului, datorite de supușii uneia din Puterile contractante precum și a capitalurilor rambursabile înainte și în cursul războiului. (1).

2. *bunurile, drepturile și interesele* particulare în țara inamică. Este chestiunea dreptului de a se lichida și reține aceste bunuri, drepturi și interese, aparținând supușilor fostului regat al Ungariei, pentru îndemnizarea pagubelor suferite de particularii puterilor aliate și asociate (2).

3. *contracte, prescripțiuni și hotărâri*. Se anulează contractele încheiate din momentul în care părțile au devenit inamice, arătându-se excepțiile. În timpul duratei războiului, să suspendă orice termene de prescripții, de perimare sau de limitare a dreptului de acțiune. Hotărârile date de tribunalele unei puteri aliate și asociate, în cazul când tratatul îi conferă acest drept, au în Ungaria autoritatea lucrului judecat. (3)

4. *proprietatea industrială, literară sau artistică*. Se restaurează drepturile acestor proprietăți. (4)

Competența T. A. M. se referă strict limitativ, în mod general, numai la litigiile referitoare la acest pntu categoriile numerate mai sus.

Totuși, Tribunalul arbitral mixt, creiat ca și celelalte, exclusiv spre beneficiul supușilor Puterilor Aliate și Asociate, în mod cu totul excepțional, deroagă dela principiul general și își întinde competența și

1) Tratatul dela *Trianon*, secțiunea 3-a. art. 231 și anexa.
 2) Idem. secțiunea IV-a. art. 232 și 233 și anexele respective.
 3) Idem. Secțiunea V. art. 234—238 și anexele respective.
 4) Idem. Secțiunea VII. art. 241—245.

asupra revendicărilor ce pot fi invocate de supușii unguri lezați prin călcarea dispozițiilor art. 250 al Tratatului dela Trianon.

Acest drept se dă optanților expropiați prin § c. al precitatului articol. „*reclamațiunile care vor putea fi făcute de către supușii unguri în virtute prezentului articol (250), vor putea fi supuse tribunalului arbitral mixt prevăzut la art. 239*“.

Iată un al doilea privilegi exorbitant care se ofera Ungariei. Știm ca primul era interzicerea lichidărilor și a confiscărilor bunurilor optanților din teritoriile cedate; însă pe când aceasta se acordase și Austriei, dreptul de a se plânge T. A. M. se dă, în mod excepțional, numai supușilor Maghiari. (1)

Am enumerat punct cu punct toate cazurile în care tratatul fixează competența T. A. M. Este foarte ușor de constatat ca reforma agrara româna nu poate forma obiectul unui diferend care să figureze într'una din categoriile care intră exclusiv în competența acestui tribunal.

Caracterul excepțional al T. A. M. și urmările asupra competenței.

În genere, orice tribunal internațional are un caracter excepțional. Acest principiu a fost admis formal și de către Curtea Permanentă de Justiție Internațională, pentru că în afară unui consimțământ dat, „Statele sunt libere a supune sau nu Curței, diferendele“. (2). Se știe că această Curte este cel mai înalt tribunal internațional. În ceea ce privește tribunalele arbitrale mixte Româno-Ungare, după cum observă cu multă dreptate Domnul *Politis*, avocatul Statului român, el are o competență de trei ori excepțională:

1) În adevăr art. 267 al tratatului dela *Saint Germain-en-Laye*, încheiat cu Austria, corespunzător art. 250 al tratatului dela *Trianon*, nu cuprinde această dispoziție.

2) Hotărârea Nr. 2 (afacerea *Mavromatis*) pag. 16 și u.

a) "În primul rând excepțională, în mod *general*,... înlocuindu-se competenței judecătorilor naturali ai țării reclamate....

b) "În al doilea rând excepțională, în mod *special*, referindu-se la reclamațiuni relative la lichidarea bunurilor inamice, ea derogă dreptului comun al tratatelor de pace.

c) "În sfârșit, în al treilea rând, excepțional dintr'o cauză și *mai specială* încă, pentru că ea nu există decât contra unei categorii de țări aliate: Statele succesoare și în profitul unei singure țări ex-inamice: Ungaria." (1),

Este un principiu juridic bine stabilit și unanim recunoscut că, atunci când competența unei instanțe este excepțională, ea nu poate să fi extinsă, din nici-o considerație, în afară limitelor fixate.

Cu atât mai mult trebuie să se aplice cu cea mai mare strictețe acest principiu, în ceea ce privește interpretarea competenței tribunalelor internaționale în general și a T. A. M., în mod particular. În adevăr, organizarea internațională, nu a ajuns la o formă atât de perfectă încât să existe tribunale cu competență obligatorie. Competența unui tribunal arbitral internațional, derivă numai din acordul special al părților, în cazul de față a stipulațiilor tratatului dela Trianon, și nu poate depăși întru nimic limitele prestabilite, fără a nu se comite o gravă uzurpare de putere.

Chiar Curtea Permanentă de Justiție Internațională, care este cea mai înaltă instanță juridică internațională, încă nu are dreptul unei competențe obligatorii, în afară voinței comune a părților în litigiu.

A fortiori, nu poate avea acest drept un tribunal special, cu o competență accentuat limitată și cu un vădit caracter temporar — fără exagerare, am putea spune — chiar efermer. Existența T. A. M., după cum

1) *Politis*. Plaidoirie devant le Tribunal arbitral mixt (16 Decembre 1926). (Sublinierile sunt făcute de mine).

am arătat — este legată de unele consecințe imediate ale războiului și va muri odată cu ele. Creatorii T. A. M. au înțeles a-i da acest caracter efermer; iar nici de cum o viață perpetuă, putând să se pronunțe asupra reformei agrare române în legătură cu optanții, chiar dacă această reformă ar fi avut loc două secole după încheierea războiului.

Dar în afară de aceasta, reforma agrară nefiind un epilog al războiului, nu putea intra din nici o considerațiune în competența tribunalului arbitral mixt. Acesta ar fi putut fi competent numai în cazul când ar fi fost un *supra stat*. Ori în actuală organizație internațională un supra stat nu există. Unanimitatea comentatorilor Pactului au evidențiat cu claritate că nici Societatea Națiunilor, cel mai perfect organism internațional, nu are acest caracter. (1). În stabilirea competenței T. A. M. nu trebuie să se confunde regula generală cu excepția și viceversa. „Tribunalele arbitrale mixte sunt de competență limitată. Pentru ele, incompetența este regula, competența, excepțiunea. Numai un text precis poate să le dea calitatea de a cunoaște o afacere“.

Judecata Tribunalului Arbitral Mixt Româno-Ungar.

După cum am arătat, statul român a fost chemat în fața T. A. M. de un număr de optanți ce se pretindeau lezați prin reforma agrară. Este de observat că în aceste procese, statul ungar nu a apărut ca parte. În fapt însă, acțiunea sa s'a manifestat indirect și cu destulă vigoare. Din această cauză rezultă o principală consecință. Chiar dacă Tribunalul ar fi competent, ceea ce este imposibil de admis, deciziunile lui nu aveau valoare nici pentru guvernul ungar, nici pentru toți optanții, ci numai pentru aceia cari figu-

1) Vezi în special *Larnaude*. La Société des Nations. p. 5.

rau ca parte în procese. Numai aceştia din urmă s'ar fi putut bucura de autoritatea lucrului judecat (în cazul când T. A. M. s'ar fi pronunţat în favoarea lor).

Tribunalul arbitral mixt se compunea din Domnul *Cedercrantz* ca preşedinte, Domnul *Antoniade*, arbitru român şi Domnul *Szekacs*, arbitru ungar.

Guvernul român chiar dela început (16 Iunie 1925) a ridicat excepţia de incompetenţă a tribunalului, arătând că singura jurisdicţiune care are căderea să soluţioneze litigiile provenite din expropriere sunt tribunalele naţionale. Maestrul *Millerand*, avocat al statului român, a repetat aceasta nerecunoaştere a competenţei guvernului român, în cuvinte magistrale: „singură deferenţa pentru acest tribunal ne-a adus aici, fiind bine înţeles ...că nu este vorba decât să se expună motivele pentru care este imposibil ca acest Tribunal să se declare competent şi că noi vom refuză, în orice ipoteză, să pledăm fondul, neînţelegând a-l atinge decât în măsura în care cunoaşterea sa este indispensabilă soluţionării chestiunii competenţei.“ (1).

Avocaţii României, Domnii *Millerand*, *Potitis* şi *Rosental*, prin pledoarii celebre, au făcut interpretarea art. 250 şi analizând reforma agrară, au demonstrat cu luminozitate că ea nu poate fi considerată ca o lichidare sau un sechestrul în legătură cu războiul (2) şi au conchis logic la complecta incompetenţă a T. A. M.

La rândul lor, Ungurii prin avocaţii lor, Profesorii *Gidel* şi *Brunet*, au susţinut teza cunoscută, cum că reforma agrară constituie „măsuri de lichidare şi confiscare“ de război, măsuri pe cari tratatul dela Trianon le interzice. Profesorul *Pillet* a afirmat că prin aplicarea reformei agrare „guvernul român n'a

1) Celebra pledoarie a D-lui *Millerand*, făcută în faţa T. A. M., vezi „Réclamations des Optants Hongrois de Transylvanie contre la réforme agraire en Roumanie“ p. 8.

(2) V. Réclamations des Optants Hongrois de Transylvanie contre la réforme agraire en Roumanie. (Plaidoiries de *M. M. Millerand*, *Potitis* et *Rosental*, avocats de l'état Roumain).

avut nici odată alte intenții decât aceea de a despuia pe Ungurii.“ Din cele văzute până acum, se constată cât de falsă era argumentarea.

Am arătat deosebiri fundamentale dintre lichidările de război și expropierea, cu triplul ei caracter generală, impersonală și obiectivă.

Cum tribunalul arbitral mixt nu are decât o competență strâmtă și limitată numai la diferendele relative la cele patru materii mai sus arătate, era firesc să-și decline competența în chestiunea optanților.

Totuși la 10 Ianuarie 1927, Tribunalul prin două voci — a președintelui și a judecătorului ungar — comite o *uzurpare de putere*, exercitând un drept care nu-i aparținea. El s'a declarat competent să judece o dispoziție legislativă din domeniul precis și exclusiv al suveranității române: reforma agrară, „măsură considerată ca constituind o violare a principiului general al respectului drepturilor dobândite (*sic*) și depășind limitele dreptului internațional comun, care are cu totul caracterul unei lichidări în sensul art. 250 (*sic*) și care intră prin însuși natura sa printre măsurile vizate ale zisului articol“. (1)

Prin hotărârea sa Tribunalul :

a) Se declară competent.

b) Ordonă pârâtului (guvernului român) să depună răspunsul asupra fondului într'un termen de două luni dela notificarea hotărârei.

c) Rezervă cheltuelile. (2)

Tribunalul și-a pronunțat competența în 22 de procese agrare prin hotărâri identice.

Arbitrul român, Domnul *Antoniade*, a făcut opinie separată asupra excepției de incompetență. După o motivare logică și complectă, Domnia Sa ajunge la concluzia că „Tribunalul nu poate, ca contrar

(1) *Jugement du Tribunal Arbitral Roumano-Hongrois*. (La Réforme agraire) p. 8.

(2) *ibidem*. p. 12

textelor precise și principiilor care trebuiesc să domnească, să-și întinde competența fără să nu comită un abuz de putere manifestă“.

Uzурparea de putere a Tribunalului Arbital Mixt.

În adevăr, Tribunalul prin hotărârea dată, s'a pronunțat asupra fondului, confundând ca și Ungurii exproprierea cu lichidarea. El și-a depășit astfel atribuțiile conferite de tratatul de pace dela Trianon și a comis o uzурpare de putere.

Hotărârea dată nu are valoare din cauza caracterului compromisoriu al Tribunalului. Competența unui arbitru ia naștere din *voința* părților. Tribunalul, arogându-și competența, a eșit din domeniul ale cărei limite precise erau fixate prin *voința* comună a contractanților. Este de toți admis că puterea juridică a unui arbitru încetează complet în afară limitelor strict definite prin compromis. În cazul de față acest compromis este realizat prin dispozițiunile precise ale tratatului dela Trianon. Semnatării lui au voit a fixa competența tribunalului numai la litigiile referitoare la cele patru cauze mai sus enumerate. Exproprierea, nefigurând printre ele, înseamnă că tribunalul și-a depășit manifest mandatul.

Dar cu atâta mai mult, hotărârea nu are forță cu cât tribunalul care are o competență *strictissimo* limitată în materie juridică, se declară capabil să judece un conflict esențial politic.

Este clar, că din cauza excesului de putere, hotărârea nu poate avea nici un efect juridic. Hotărârea a fost luată prin violarea flagrantă a celor mai fundamentale principii ale dreptului internațional“ . . . el (tribunalul) a împietat asupra competenței juridicțiunilor naționale române. A comis astfel o uzурpare

de putere; prin aceasta deciziunea sa nu este numai nulă dar și *inexistentă*". (1)

„Deciziunea a fost luată de un grup de indivizi care nu erau un tribunal; sunt doi oameni care s'au pretins competenți, fără nici o autoritate și fără nici un mandat“ (2)

Ca logică consecință a celor de mai sus, urmează că nu poate intra în discuție nici o eventuală cerere a revizuirii hotărârei, ea fiind inexistentă.

Este curios cum Conte *Apponyi* pretindea că hotărârea prin care T. A. M. se declarase competent, are autoritatea lucrului judecat. „Pentru mine, el are autoritatea lucrului judecat, este deciziunea tribunalului mixt, ea este deci definitivă. . .“ (3)

În realitate, dreptatea tezei române avea mai mult decât autoritatea lucrului judecat încă dela confecționarea tratatului dela Trianon, când s'a precizat întinderea articolului 250. În afară de aceasta, valabilitatea expropriierilor, așa cum erau făcute pentru reforma agrară, câștigase de 2 ori după aceea autoritatea lucrului judecat :

1. Prin hotărârile tribunalelor naționale, în fața cărora optanții și-au prezentat revendicările lor.

2. Prin acordul valabil încheiat la Bruxelles, prin care reprezentanții autorizații ai Ungariei, interpretând diplomaticeste tratatul dela Trianon, au recunoscut

(1) *Léon Duguit*. Le différend Roumano-Hongrois et la S. D. N. (La Réforme agraire, p. 153.)

Asupra inexistenței hotărârei :

Alvarez. *L'Europe Nouvelle*. 29 Oct. 1927. p. 1453.

Basdevant, *Jéze și Politts*. Consultația dată statului Cehoslovac asupra competenței tribunalului arbitral mixt Ungaro-Cehoslovac.

Baronul *Edouard Descamps*. Une cause célèbre internationale devant la S. D. N. (La Réforme, t. 2) p. 105 și u.

Paul Pic. Op. cit. p. 239.

Weis. L'arbitrage de 1909 entre la Bolivie et le Pérou. (*Rev. gén. de dr. inter. publ.* 1910) p. 118.

Fiore. *Revue générale du droit international public* 1910 p. 118 și u.

André Lenard. Les optants Hongrois et la Paix (La Réforme, T. II. p. 308).

(2) *Léon Duguit*. op. cit. p. 154.

(3) În ședința consiliului Societății Națiunilor, la 17 Sept. 1927.

că reforma agrară nu este în contradicție cu dispozițiunile acestui tratat.

În amândouă aceste circumstanțe, Ungurii nu au recunoscut ulterior autoritatea lucrului judecat; dar când un tribunal incompetent își depășește atribuțiile și comite o uzurpare de putere, numai atunci există pentru guvernul ungar autoritatea lucrului judecat.

Se înțelege că dacă T. A. M. nu s'ar fi declarat competent sau dacă ar fi admis teza română, Contele Apponyi nu ar fi mai zis: „Desbaterea asupra acestui subiect (a reformei agrare române) este închisă pentru mine“ și nu ar fi mai recunoscut autoritatea lucrului judecat.

Poate o parte să aprecieze ea însuși excesul de putere al T. A. M. ?

Retragerea arbitrilor Român.

Tribunalul, comitând o gravă uzurpare de putere, guvernul român a refuzat să urmeze procedura fondului și la 24 Februarie 1927, și-a retras arbitrul.

Prin această retragere, s'a pus o importantă întrebare: Poate România, ca parte, să aprecieze excesul de putere comis de T. A. M. ? (1)

Ungurii au afirmat că tribunalul este singurul judecător al propriei sale competențe. Ei au admis totuși că se poate recurge la C. P. J. I. pentru a se cere avizul.

România a susținut că numai Consiliul S. N., organ politic cu puteri nelimitate când pacea lumii este periclitată, poate constata excesul de putere. Repet încă odată, este cu totul inoportun și primejdios să se recurgă la un organ esențialmente juridic — cum este Curtea Permanentă de J. I. — într'un con-

(1) Vezi *Henri Capitani et Louis Trotabas. L'excès de pouvoir du T. A. M. et la compétence du Conseil de la S. d. N. dans l'affaire des optants hongrois* (în *Révue de droit international*. 1927. No. 1. (V. La réforme, t. II. p. 43).

flict politic, care se referă la cele mai vitale interese ale statului, chiar la propria sa existență.

În plus, România chiar dela început a negat competența tribunalului: „Numai deferența către acest tribunal, ne-a adus aici pentru a da explicațiuni“ declara D-l *Millerand* la începutul pledoariei sale T. A. M. „... rezerv în modul cel mai formal, în numele guvernului român, dreptul de a lua după împrejurări acea hotărâre sau atitudine pe care a va judeca utilă“.

Rezerva maistrului *Millerand* era utilă pentru că T. A. M. nu era competent. Ea era și în contormitate cu doctrina dreptului internațional. Savantul internaționalist, *Merignhac*, într'o admirabilă lucrare de specialitate, (1) se pronunță în acest sens: „De îndată ce o parte va constata existența unui exces de putere, dacă sentința nu este încă dată, ea va opri tribunalul să-și continue operațiunile judiciare“.

Deasemenea *Merignhac* arată lamurit capacitatea părților de a aprecia în dreptul internațional excesul de putere al arbitrilor. „... nu există jurisdicțiune deasupra aceleia a arbitrilor; deci cauzele de nulitate a sentințelor vor trebui să fie lăsate la aprecierea părților“. (2)

Procedeeul României de a retrage arbitrul său, era complet justificat. Pe de o parte, ea căzuse victimă uzurpării de putere (3) și se găsea în legitimă apărare; pe de altă parte, hotărârea tribunalului era inexistentă.

Acestea au fost considerațiunile pentru care D-l *A. Millerand* înformează T. A. M. că a fost însărcinat de guvernul român să aducă la cunoștință că el (guvernul român) „se abține să depună vreun răspuns asupra fondului și că, în consecință, arbitrul său la T. A. M. Româno-Ungar nu va lua parte la

(1) *Merignhac*. Traité de l'Arbitrage International. p. 317.

(2) *Merignhac*. loc. cit.

(3) V. *Henri Capitant et Louis Trotabas*. op. cit. p. 38.

ședințe în nici o afacere introdusă de supușii (*ressortissants*) unguri.“ D-sa arăta cauza :

„Chemat să judece dacă este sau nu competent, tribunalul cu majoritate, refuză să se pronunțe asupra chestiunilor care constituiesc diferențele caracteristice între lichidare, pentru care este competent și expropriere pentru care este incompetent“. (1)

Dar România care a dat probe de cea mai mare conciliațiune în acest conflict, nu voia cu nici un preț „să saboteze exercițiul normal al justiției“ după cum alegea guvernul maghiar. Deacea, puțin timp după retragerea arbitrilor său, ea se adresează Consiliului S. N., pentru a arăta rațiunea care a dictat atitudinea ei.

Este de o clară evidență că prin apelul la S.N., ea nu fugea de justiție. Trebuie în plus să remarcăm că arbitrul era retras numai din procesele agrare în care T. A. M. nu era competent. Pentru toate celelalte cazuri arbitrul lua parte la ședințe.

(1) Vezi scrisoarea D-lui *Millerand* adresată la 24 Februarie 1927 D-lui de *Cedercrantz*, președintele tribunalului arbitral mixt Româno-Ungar.

F a z a V-a.

Conflictul Româno-Ungar din nou în fața Consiliului Societății Națiunilor.

Comitetul Celor 3. Prima și a doua rezoluție a Consiliului. Sedințele Consiliului din 1928. Scrisoarea Guvernului Ungar.

Din cauză că T. A. M., declarându-se competent, a comis o uzurpare de putere, România și-a retras arbitrul său și s'a adresat în acelaș timp Consiliului S. N., după cum procedase și Ungaria cu 4 ani înainte, în virtutea art. 11 § 2 al Pactului. Ne reamintim că după acest articol „orice Membru al Societății are dreptul, cu titlul prietenesc, să atragă atențiunea Adunărei sau a Consiliului asupra oricărei circumstanțe de natură a afecta relațiunile internaționale și care amenință astfel să turbure pacea sau buna înțelegere dintre națiuni“.

Procedeeul României era în spiritul Pactului pentru că după termenii lui diferendul capabil să producă o rupătură între membrii S. N., se putea supune sau procedurii arbitrajului sau examenului Consiliului. (1).

Consiliul avea tot dreptul să se ocupe de soluționarea conflictului pentru că el „cunoaște toate chestiunile intrând în sfera de activitate a S. N. sau care afectează pacea lumii“. (2).

1) Pactul S. N. art. 12 § 2.

2) Idem. art. 3.

Consiliul s'a întrunit la 7 Martie 1927.

Reprezentantul român, Domnul *Titulescu*, a expus motivele pentru care guvernul său și-a retras judecătorul din T. A. M.

La rândul ei, Ungaria a cerut prin reprezentantul său să se numească de către Consiliul 2 judecători suplimentari în T. A. M. Româno-Ungar.

Comitetul de Trei.

Părțile în litigiu, căzând de acord, Consiliul a însărcinat pe delegatul Marelui Britanii, Sir *Austen Chamberlain*, ca împreună cu reprezentantul lui Chili și al Japoniei, să studieze ansamblul chestiunii. (1)

Acest Comitet de Trei a căutat să ajungă la soluționarea conflictului pe calea negociațiilor diplomatice. De aceea, a convocat la Londra la 31 Mai pe reprezentanții României și al Ungariei. Dar negocierile de atunci ca și cele următoare nu au adus la înțelegerea dorită.

Ne ajungându-se la nici un rezultat, Comitetul a cerut avizul a 6 din cei mai mari juriști în materie de drept internațional aparținând la națiuni diferite. Aceștia erau Domnii: *Gaus* (german), *Cecil Hurst* (englez), *Fromageot* (francez), *Pilotti* (italian), *Sato* (japonez) și *Rostworowski* (polonez).

S'a voit astfel să se studieze conflictul, de natură politică, și din punct de vedere juridic.

Totuși, trebuie să observăm că nici Consiliul, nici Comitetul Celor Trei nu au atribuit conflictului caracterul juridic.

Se cerea juriștilor să-și dea avizul asupra următoarelor chestiuni:

1) Tribunalul arbitral mixt Româno-Ungar are capacitatea de a cunoaște cererile ridicate prin aplica-

1) Reprezentantul lui Chile era Dl. *Villegas*, iar al Japoniei Vicele *Ishii*.

careia legei agrare române, optanților și supușilor unguri ?

2) Dacă răspunsul la aceasta întrebare este afirmativ, în ce măsură și în care împrejurări are el (T. A. M.) capacitatea de a o face ? (1)

Opinia eminentilor juriști a fost unanimă. După studierea în amănunțime a chestiunii și ținând seama și de avizul Comisiunii de juriști, Comitetul celor Trei a întocmit un raport.

Raportul conține două părți. În prima parte se face istoricul conflictului până în momentul când este adus din nou în fața Consiliului și se însărcinează Comitetul celor Trei cu studiul chestiunii. După aceea, se arată scopul urmărit de acest comitet precum și procedura ce a urmat pentru a răspunde misiunii sale. În sfârșit, prima parte se termină cu enumerarea a trei principii fundamentale, pe baza cărora Comitetul crede să se poate stinge conflictul.

Acestea trei principii sunt :

1) *Dispozițiunile reglementând pacea, în urma războiului din 1914—1918, nu exclud aplicarea supușilor unguri* (cuprinzând și pe aceia care au optat pentru naționalitatea ungară) *a unui plan general de reformă agrară.* (2)

2) Nici o inegalitate nu trebuie să existe între

1) Vezi raportul lui Sir Austen Chamberlain.

2) Raportul dezvoltă și explică acest principiu astfel :

„În ce privește art. 250, acesta interzice aplicarea art. 232 la proprietatea supușilor unguri în teritoriile transferate. După dispozițiunile acestui articol, interdicția de a reține și a lichida nu poate restrânge libertatea de acțiune a României dincolo de ce-ar fi fost această libertate de acțiune dacă articolele 232 și 250 n'ar fi existat. Presupunând că nici una din acest dispozițiuni nu figurează în Tratat, România n'ar fi avut mai puțin dreptul de a promulga o astfel de lege agrară pe care ar fi judecat-o apropiată cerințelor poporului său, sub rezervă obligațiunilor decurgând din regulile dreptului internațional.—Sau nu există nici o regulă de drept internațional scutind pe supușii unguri de un plan general de reformă agrară.“

Unguri și Români, fie în termenii legii agrare, fie asupra felului cum este aplicată. (1)

3) *Cuvintele „sechestrare și lichidare“, menționate de art. 250, cari nu se referă decât asupra teritoriilor cedate de Ungaria, se referă numai măsurilor luate contra proprietății unui ungar, în zisele teritorii și într'atât că acest proprietar este ungar.*(2)

În partea doua a raportului, se deduceau concluziile pe care Comitetul credea că pot fi recomandate de Consiliu părților. Ele sunt :

1) Să invite părțile să se conformeze celor trei principii enumerate mai sus ;

2) Să invite România pentru a-și reintegra judecătorul său la Tribunalul mixt :

Comitetul mai prevede cazul când părțile nu vor primi propunerile :

a) În caz de refuz din partea Ungariei, Consiliul S. N. nu va fi justificat să procedeze la numirea a doi membrii supleanți, în conformitate cu art. 239 al Tratatului dela Trianon.

1) Acest principiu este dezvoltat astfel :

„Orice dispoziție a unui plan general de reformă agrară, care ar crea în mod expres, sau care ar ajunge să creeze în fapt, o poziție aparte pentru unguri, în prejudiciul acestora și în avantajul românilor sau, în general, al supușilor altor state, ar fi de natură să creeze o pre-zumație de sechestrare și lichidare deghizată, izbind proprietatea supușilor unguri ca atare, prin violare art. 250 și ar autoriza Tribunalul arbitral mixt să se ocupe de ea. Ar fi la fel în ipoteza unei aplicări diferențiale a legii agrare.

Interdicția pentru unguri de a poseda bunuri imobiliare în teritoriile transferate României, chiar întinsă pentru toți străinii, nu ar fi conformă obligației pe care România a contractat-o prin tratat de a permite optanților unguri să-și păstreze bunurile lor imobile; dar aceasta este o chestiune străină art. 250“.

2) *Procès-Verbal du Conseil de la Société des Nations. 47-e Session. 1-ère séance. p. 5.*

Raportul explică și pe acest al treilea principiu astfel : „Facultatea ce și-au rezervat-o Puterile aliate prin art. 232, de a reține și lichida bunurile Ungariei aflate pe teritoriul lor, în momentul intrării în vigoare a Tratatului se aplică bunurilor unui ungar, întrucât este supus unei țări foste inamice. Nu este suficient ca aceste măsuri să aducă sechestrarea bunurilor ungare de guvern și ca proprietarul lor să fie ungar. Mai trebuie ca să fie vorba de o măsură, care nu s'ar fi edictat și nici nu s'ar fi aplicat, cum s'a săvârșit, dacă proprietarul bunurilor n'ar fi fost ungar.“

b) In caz de refuz din partea României, cu toată primirea Ungariei, Consiliul va fi în drept să ia măsurile necesare pentru a asigura, în orice caz, funcționarea T. A. M.

c) In caz de refuz al ambelor părți, Consiliul va trebui să declare că a epuizat rolul care-i revine în virtutea art. 11 al Pactului.

Sesiunea Consiliului din Septembrie.

Consiliul s'a reunit în Septembrie la Geneva. Conte Apponyi, reprezentantul Ungariei, a declarat că nu primește concluziunile raportului, susținând că numai Curtea Internațională de Arbitraj sau Curtea Permanentă de Justiție Internațională are dreptul de a interpreta Tratatul; Nu recunoștea deci acest drept Consiliului.

În realitate, Tratatul a fost interpretat valabil încă din Mai 1923, când reprezentanții autorizați ai Ungariei au recunoscut formal prin acordul dela Bruxelles că „Tratatul nu se opune unei exproprieri a bunurilor optanților pentru cauze de utilitate publică, cuprinzând în aceasta și necesitățile sociale ale unei reforme agrare“.

Domnul *Titulescu*, delegatul român, cu un magnific talent oratoric, a apărat justa cauză ce susținea. „El interveni și cu impetuoșitatea sa obișnuită, cu o abundență verbală, cu o rapiditate de cuvânt, cu o virtuozitate cu adevărat extraordinară, el încântă, învinse și convinge în acelaș timp Consiliul și publicul.“ (1)

Apoi făcând încă odată proba evidentă a largului sipirt conciliant al țării sale, a declarat că primește concluziile.

Intransigența Ungariei, arătată mereu atât în timp lucrărilor Comitetului de Trei cât și în față Consiliului, a fost aspru criticată de Domnul Cham-

1) *Jean Appleton*. Histoire d'un conflit, op. cit. pag. 60.

berlain. „Reprezentantul Ungariei și Guvernul ungar declara Domnia Sa în ședința Consiliului, au refuzat dela început pâna la sfârșit, să facă o concesiune în orice fel ar fi fost. Au refuzat cel mai mic gest de conciliațiune,, (1)

Reprezentantul britanic a apreciat în schimb atitudinea împăciuitoare a guvernului român. „Nu pot decât să pun în contrast această atitudine cu aceea a reprezentantului român și aceea a Guvernului său. Aceștia au luat sugestiile făcute de Comisune ca baza a nouilor propuneri emise în numele lor.“

În cele din urmă, după dezbaterile contradictorii, Consiliul, neputând obține nici,, cel mai mic gest de împăciuire,, din partea Ungariei, a făcut o nouă încercare prin adoptarea întocmai a primei părți

1) „Nu pot să cred, continua *d-l Chamberlain*, referindu-se la intransigența Ungariei, înainte ca aceasta să fie demonstrat irovocabil, că un Stat, membru al acestei mari Societăți, poate să rămână surd la o asemenea chemare și că un Stat în fața unui asemenea apel poate să refuze să intre pe căile împăciuirii.

Deosebit de interesantă este atitudinea pe care au luat-o diferiții membri ai Consiliului în timpul acestor dezbateri.

Iată ce zice în această privință *D-l Jean Apleton* (op. cit. 60):

„Mai mulți delegați interveniră: la *D-l Scialoja*, se simțea dorința inspirată fără îndoială de interese politice lesne de înțeles, de a menaja Ungaria, dar această dorință se isbea în el de sfaturile imperioase ale conștiinței sale juridice și a amintirilor părții preponderante pe care o luase la redactarea Pactului.

„Paul Boncour, în numele Franței și în prezența *D-lui Briand* grav și atent, aduse dezbaterii odată cu tot farmecul unui limbaj frumos, claritatea pe care o deține din cultura sa națională. El sprijină, cu toată autoritatea talentului său mareț, teza României și puse în relief avantajele pe care Europa și pacea mondială le putea trage dintr-o aplicare judicioasă a articolului II.

„Dar fizionomia cea mai curioasă era aceea a *D-lui Streseman*. Inapăsibilitatea sa diplomatică îi ascundea cu greutate jena sa. Îi era imposibil să părăsească deschis pe unguri, aliați ai țării sale; dar era foarte greu să combată concluziunile propuse de raportor pentru că erau acelea la care se unise, în sânul Comitetului de experți propriul său jurisconsult, Doctorul Gauss; și în sfârșit, nu putea fi decât foarte timid insinuând că ar putea fi indicat un recurs la Curtea Permanentă dela Haga pentru că acest procedeu apărea puțin potrivit cu părerea pe care o susținea el însuși în conflictul germano-grec, referitor la vaporul *Salamis*, afacerea care figura în ordinea de zi a aceleiași sesiuni“.

Apoi, *D-l Appleton* continuă arătând atitudinea cu totul imparțială și foarte împăciuitoare a *D-lui Austen Chamberlain*.

a raportului, care după cum am spus, conținea cele trei principii fundamentale. (1)

A invitat părțile, ca pe baza lor, să cadă la un acord, rămânând ca în sesiunea din Decembrie să se pronunțe asupra părții a doua, adică asupra concluziunilor.“ (2)

Votarea de către Consiliu s'a făcut prin unanimitatea tuturor membrilor prezenți. Reprezentanții guvernului român și maghiar, în urma cererii președintelui, s'au abținut dela vot.

Propunerea comitetului, curprindea toate elementele necesare soluționării. Este de prisos să mai adaog că ea era absolut obiectivă și inspirată numai din dorința sincera de a pune capăt iritantului conflict.

Lordul *Birkenhead* zicea în camera lorzilor : „Recomandațiuni mai raționale ca acestea sunt incapabil să concep. Aceste recomandațiuni țin balanța egalității între ambele părți“ (3).

Acordul nu s'a putut realiza nici de această dată, deși guvernul român a declarat că se raliază fără rezervă principiilor recomandate, din cauza atitudinii intransigente a guvernului dela Budapesta.

Rezoluția Consiliului consacră în principiu triumful tezei române. În adevăr, cele 3 reguli enunțate, formau *legea părților* după care tribunalul A. M. trebuia să judece. Am văzut că aceste reguli erau tocmai punctele susținute constant de România. Nici o inegalitate nu trebuie să existe între unguri și români în aplicarea reformei agrare“, decidea Consiliul. Perfecta egalitate de tratament, a susținut totdeauna

1) *Stresemann* și Domnul *Scioloja* au intervenit ca să nu se ia o decizie imediată asupra concluziunilor. (care formau partea a doua a raportului).

2) Propunerea' prezidentului în ședința din 19 Septembrie 1927, ora 15 (sesiunea 47. Proces-Verbal Nr. 4).

3) Și sunt foarte satisfăcut, continuă Domnia Sa, că reprezentantul Britanic a avut să joace un rol atât de important în stabilirea acestei concluziuni“ (loc. cit.)

România. „Tratatul nu exclude aplicarea și pentru optanți a unui plan general de reformă agrară“ afirma Consiliul. Era tocmai ce hotărâse România prin legile agrare.

În afară de aceasta, Consiliul nenumind pe cei 2 judecători supleanți ceruți de unguri, „recunoaște implicit uzurparea de putere comisa de T. A. M. Râmâno—Ungar“. (1)

Triumful tezei române era consacrat. În astfel de condiții, când se fixa T.A.M. legea după care trebuia să judece, România putea să-și reintegreze judecătorul său pe care îl retrăsese.

După declarația Domnului Titulescu făcută Consiliului la 19 Septembrie 1927, că primește propozițiunile raportului, dacă este primit de asemenea de reprezentantul Ungariei, guvernul român întărește această declarație prin telegrama adresată Secretariatului S. N. El „primește *integral* raportul Comitetului de Trei adică indivizibil cu concluziunile sale“ (2).

Se înțelege că nu se putea primi numai părțile cari conveneau Ungariei. Și de data aceasta, stingerea conflictului era iminentă. Dar Ungaria sabotează soluționarea iritantei probleme. Ea respinge textul recomandat de Consiliu, declarând că nu poate să-l primească. Prin memoriul pe care îl adresează Secretariatului, ea arată că a făcut o propunere guvernului român pentru o soluție practică. (3)

În urma opunerii de a primi cele trei principii fundamentale ale raportului, nici România nu poate să reintegreze judecătorul său național la Tribunalul mixt.

Din nou se emite ideea ca să se ceară un aviz consultativ la Curtea Pemanentă de Justiție Interna-

(1) *Léon Duguit. Le différend Roumano—Hongrois et la S. D. N. op. cit. p. 163.*

(2) Telegrama guvernului roman din 23-XI-927

(3) *Vezi Mémoire du Gouvernement Hongrois adressé le 29 Nov. 1927 au Conseil de la S. D. N. — P. V. C, XLIX p. 554. 1927.*

țională asupra principiilor recomandate de Consiliu. România cu drept cuvânt, pentru motivele pe care le voi arăta mai departe, refuză această propunere.

În Decembrie 1927, nu s'a putut discuta de către Consiliul litigiul din cauză că se aștepta rezultatul negociațiilor directe care se începuseră între părți.

Sesiunea consiliului din martie 1928.

A doua rezoluție a consiliului.

Am văzut că din cauza atitudinii intransigente a Ungariei nu s'a putut pune capăt conflictului în sesiunea din Septembrie 1927. Neajungându-se la nici un rezultat pozitiv nici pe calea negociațiilor directe ce a urmat după aceea între părți, chestiunea este adusă din nou în sesiunea din Martie. Consiliul îi consacră patru ședințe. Domnii *Titulescu și Apponyi* expun fiecare vederile guvernelor lor. După aceasta Domnul *Chamberlain*, care rămăsese încă raportor în urma cererii celorlalți membri ai Consiliului, propune o altă soluție : aceea de a se recomanda celor două guverne să primească ca Consiliul să numească două persoane ca judecători suplimentari.

Consiliul adoptă propunerea Domnului *Chamberlain* prin rezoluția din 9 Martie 1928. (1) Ca și la prima, România și Ungaria nu iau parte la vot. Consiliul recomanda ca :

1) România să reintegreze pe arbitrul său pe care-l retrăsese.

2) Ca tribunalul să-și mărească numărul judecătorilor la 5, prin alegerea de către Consiliu a două persoane aparținând puterilor rămase neutre în timpul războiului.

3) Consiliul ruga să i se comunice în viitoarea sesiune, în a cărui ordine de zi decisese să se înscrie chestiunea, răspunsurile celor două guverne.

(1) Procesul verbal al Consiliului XLIX p. 446

Ungaria primește propunerea, dar România cu tot spiritul ei împăciuitoare este în imposibilitate de a o accepta. (1).

Ea făcuse toate concesiunile posibile. Atitudinea ei conciliantă fusese oficial recunoscută de Domnul *Chamberlain*.

Nu se putea ca după ce Ungaria respinsese recomandățiunile Consiliului și nu „aratase nici cel mai mic gest de împăciuire“ tot România să fie aceea care să cedeze primind întocmai dorința Ungariei. Reintegrarea arbitralului retras și adăogarea a încă doi, ar fi însemnat că România recunoaște competența T. A. M. Prin ignorarea celor trei principii fundamentale, care trebuia să formeze legea părților, s'ar fi conferit tribunalului puteri imense și arbitrare. El nefiind competent decât pentru lichidări, însemna prin recunoașterea dreptului de a judeca, identificarea exproprierii cu lichidarea. Cum lichidările erau interzise prin tratat, s'ar fi sancționat că România comisese o ilegalitate, că marea reforma agrară care consolida pacea socială și care aducea salutul suprem ideii democratice nu era decât o violare de tratat; de asemenea, că România se supunea regimului capitulațiilor, acordând mai multe drepturi străinilor decât naționalilor etc.

O atare consecință cu siguranță că nu era dorită de Consiliu. El recunoscuse categoric că dispozițiunile tratatului nu exclud aplicarea unui plan general de reformă agrară asupra întregului teritoriu și că nici o inegalitate nu trebuie să existe între Unguri și Români.

Ne reamintim că Lordul *Birkenhead* declara, cu marea sa competență în Camera Lorzilor, că este incapabil să conceapă recomandățiuni mai raționale ca

(1) Scrisarea guvernului român adresată la 28 Mai 1928, Secretarului General al S. N.

acelea prin care Consiliul recunoștea în Septembrie 1927 absoluta dreptate al tezei române.

Iată de ce România, care a dat întotdeauna dovada vie a celei mai cavalierești atitudini și a celui mai absolut simț de împăciuire, nu a putut primi rezoluția Consiliului din Martie 1928.

Teoria privilegierii străinilor.

Chestiunea optanților unguri a dat naștere la discuțiuni foarte interesante asupra *întinderii drepturilor străinului în raport cu ale naționalului*. Ungurii au susținut, deseori, pentru trebuințele cauzei lor o teorie originală: *aceea a privilegiului străinilor pe teritoriul unui Stat suveran*. (1). Ei voiau prin aceasta să justifice juridicește pretențiunea ca optanții expropiați să fie despăgubiți prin sume mai mari decât naționali. Domnul Profesor de *Lapradelle*, din a cărui consultație (2) s'au inspirat Ungurii în adoptarea precitatei concepții, susține această teorie.

Iată ce scrie Domnia sa într'un articol publicat în *Le Temps*: „Este în dreptul internațional un principiu sigur, deseori afirmat de doctrină și jurisprudență, că tratamentul străinului nu se măsoară față cu acela al naționalului, ci direct asupra cerințelor personalității umane și a vieții internaționale, astfel că el poate fi când inferior când superior, urmând standardul civilizației locale“. Această opinie este combătută magistral de eminentul internaționalist chilian, Domnul *Alejandro Alvarez* (3).

Este curios cum Domnul de *Lapradelle* apără revendicările ungare plecând totuși dela concepția egalității. Domnia Sa citează art. 1 și 2 din Declara-

(1) In special „*Mémoire du Gouvernement hongrois adressé le 29 Novembre 1927 au Conseil de la S. D. N.*“

(2) Consultația dată Ungurilor la 27 Noembrie 1926.

(3) *Alejandro Alvarez*. Le litige roumano — hongrois devant la S. D. N. in *l'Europe Nouvelle* Nr. 507 din 29 Octombrie 1927. V. La Réforme, p. 40.

ția din 1780 : „*Oamenii se nasc liberi în drepturi și datorii. Aceste drepturi sunt.. proprietatea*“. (1).

Este tocmai ceea ce au susținut constant Românii și încă dela început : perfecta egalitate de tratament în aplicarea reformei agrare pentru toate elementele populației. Este o aplicare fericită a principiului universal admis, al egalității contribuției la sarcinile publice a tuturor ce beneficiază — ei sau avutul lor — prin organizația de stat.

Domnul de *Lapradelle* citează încă pe *Fiore și Martens* (2) care enumără printre drepturile imprescriptibile ale omului și respectul proprietății. Nu s'a contestat de nimeni în România acest drept fundamental al individului; dar el n'are nici o legătură cu pretinsa regulă a favoritismului străinului, în detrimentul naționalului. Străinul — în cazul de față optantul „își pătrează drepturile sale în cadrul proprietății așa cum este definită și regulamentată de legile statului suveran“. (3)

În consultația pomenită și tot la aceeaș pagină, Domnul de *Lapradelle*, citează o „celebră“ consultație a lui *Clunet*. (4) Ea se sprijină „pe anumite pasagii ale lui *Rivier* (5) care tratează despre responsabilitatea statelor în materie de *răsboiu civil*“. (6). „Dacă naționalul suferă de *dezordinea* care domnește în țara sa — zice *Rivier* — este din cauză că nu are mijlocul să se facă îndemnitat. De ce să se oblige străinul să sufere la fel dacă Statul său, luând cauza în mână, are mijlocul de a forța pe ce-

(1) de *Lapradelle*. Consultation de M. de Lapradelle concernat les affaires agraires des ressortissans hongrois devant le Tribunal Arbitral Mixte roumano-hongrois. Această consultație e publicată în *La Réforme Agricole Roumaine en Transylvanie devant la Justice Internationale et le Conseil de la Société des Nations*. — p. 10

(2) de *Lapradelle*. op. cit. p. 13.

(3) *N. Titulescu*. Expunerea făcută Consiliului Societății Națiunilor în Aprilie 1923.

(4) *Clunet*. Consultation pour les sociétés étrangères d'assurances sur la vie en Italie.

(5) *Rivier*. Principes du Droit de Gens. tomul 2 p. 43.

(6) *Marcel Sibert*. op. cit. p. 364.

lălalt să-l despăgubească ?". Acest pasaj are nevoie să fie comentat. Domnul *Sibert* găsește — și cu drept cuvânt — „că trebuie respinsă această afirmație de neînțeles a unui jurist... căci un astfel de limbaj distruge dreptul și-i substituie forța” (1).

În acest sens se exprimă cu hotărâre *Carnazzi-Amari*, când tratează despre războiul civil : „Nici un Stat nu are dreptul de a vătăma personalitatea unui alt Stat, cu scopul de a evita un prejudiciu sau a obține un avantaj special”. (2)

În afara acestor juste observațiuni de ordin general, trebuie să mai arăt imposibilitatea absolută a unei analogii între două situațiuni complet diferite (reforma agrară română și războiul civil) și să precizez, cu rizicul de a repeta (3) :

a) că reforma agrară nu s'a înfăptuit nici de cum în urma unui *războiu civil* ;

b) că România, deși prinsă la un moment dat între două fronturi comuniste, departe de a fi fost într'o stare de anarhie și *dezordine*, a restaurat *ordinea* în Ungaria ;

c) că parlamentul țarei, compus în bună parte din mari proprietari, a votat reorganizarea proprietății, nu prin constrângere, ci din sincera convingere a necesității sociale etc.

În apărarea tezei ungare, un alt profesor Domnul *Georges Scelle* sprijină și Domnia Sa teoria privilegiului străinului. Toată argumentarea unei teorii noi, menită să revoluționeze principiile bine consacrate ale dreptului internațional, o desvoltă într'o pagină.

„Este fals — zice Domnia Sa — că dreptul internațional modern proclamă regula egalității între na-

(1) *Sibert*. op. cit. p. 365.

(2) *Carnazzi-Amari*. *Traité de droit international public*. Secțiunea 2. cap. IV. t. 1 p. 357. cit. de *Fauchille* op. cit. t. 1 p. 575.

(3) Vezi această lucrare pag 21, 25 și 26

țional și străin“ (1). De ce este falș? nu ne spune. Era o datorie să producă probe. Rămâne o simplă afirmațiune cu totul gratuită.

Voi arăta în cele ce urmează că egalitatea dintre naționali și străini a format un ideal al dreptului internațional și a fost maximum ce s'a putut concepe ca drepturi pentru stăini într'un Stat suveran.

Continuând, se mulțumește să afirme că „se poate cita nenumărate precedente,... în cari un tratament mai favorabil s'a acordat străinilor, oridecâteori un tratament făcut naționalilor a fost inferior dreptului internațional comun“. Vorbește apoi de exproprierile fără indemnitate și caută a stabili oarecum o asemănare între reforma agrară română și regimul comunist din Rusia (2).

La cele de mai sus, am de făcut următoarele observațiuni :

1) Deși afirmă că „se poate cita nenumărate precedente“, în fapt nu citează nici unul. Analiza precedentelor care ar fi fost citate, ar fi putut să conducă la concluzii interesante.

2) Este o greșala imensă să se încadreze exproprierea română — cu caracterele ei : generală, impersonală și obiectivă—în principiile Dreptului Internațional comun. Am arătat adesea ori (3) caracterele exproprierii; de asemenea că ea constituie din toate punctele de vedere o chestiunie pur „domestică“ a Statului suveran Român și în consecința intră în domeniul său rezervat.

(1) *Georges Scelle*. Le Différend Roumano-Hongrois devant le Conseil de la Société des Nations. Articol apărut în *Revue de Genève* în Decembrie 1927 și reprodus după aceea de guvernul Ungar în „La Réforme Roumaine en Transylvanie devant la Justice Internationale et le Conseil de la Société des Nations. pag. 310.

(2) *Georges Scelle*. Un stat poate (și acestea este adesea ori regretabil) exercita din plin suveranitatea sa și să abuzeze față de supușii săi, dar nu și față de străini. Pe această bază, națiunile occidentale, fără să conteste dreptul Rusiei să stabilească regimul comunist, reclamă indemnizarea naționalilor lor ale căror bunuri și drepturi se găsesc afectate de acest regim“ op. cit. p. 310.

(3) Vezi această lucrare pag. 72 — 82.

3) Exproprierile fără indemnitate, de care po-menește pentru a justifica teoria privilegierii străinului, n'au nici o legătură cu reforma agrară română.

Pământurile s'au expropiat, după cum am arătat, contra unei despăgubiri.

4) În ceea ce privește stabilirea unei analogii, cât de îndepărtate, între reforma agrară și regimul comunist din Rusia Sovietică, este o eroare absolută.

Această eroare o reîntălnim și în Memoriul Guvernului Ungar: „Rusia s'a văzut constrânsă, ea însăși, să recunoască principiul că străinului i se poate datora un tratament diferențial“. (1)

Remarcăm dela început că este cu totul imposibil să se conceapă vre-o apropiere — de orice natură ar fi ea — între regimul comunist sovietic și reforma română. Sunt două situațiuni exact diametral opuse. Prima, distruge existența proprietății individuale, cu împotrivirea hotărâta a tuturor celor lezați, în timp ce ultima, cu consimțământul unanim al expropriaților, o fortifică în mod democratic.

Cu multă dreptate observă Domnul *Marcel Sibert* (2) că memoriul precitat are un viciu constant: „a-proprie situațiuni cu totul diferite pentru ca scoată o concluzie unică“. O comparație nu este posibilă. „Rusia Sovietică a confiscat proprietatea; legea agrară română a prevzut cu cea mai mare grijă, regimul — *egal pentru toți* — al indemnizațiilor. Rusia Sovietică s'a servit de confiscare la *răsturnarea ordinii sociale*; România a cerut proprietății să suporte anumite sacrificii pentru ca să apere ordinea publică română și *ordinea publică internațională*, de contagiunea foarte apropiată a doctrinelor de distrugere socială (3)“.

(1) Mémoire du Gouvernement Hongrois, adressé le 29 Novembre 1927 au Conseil de la Société des Nations, pag. 21.

(2) *Marcel Sibert*. Remarques sur le Mémoire du Gouvernement Hongrois adressé le 29 Novembre 1927 au Conseil de la S. d. N. (vezi La Réforme..... p. 362).

(3) „Asupra acestui punct a se vedea *Revue des Deux Mondes*, 15 Ianuarie 1928 p. 478“.

De altminteri, regimul comunist, cu principiul sechestrării bunurilor, instituit în 1919 în Ungaria, n'a fost cunoscut în România.

În sfârșit, Domnul *Scelle* găsește și o altă justificare a teoriei ce susține. " De altfel — continuă Domnia Sa — poate fi just și echitabil să se impună naționalilor, în interes național, anumite sacrificii care sunt imposibile să se ceară străinilor". (1)

Toți care au studiat cu obiectivitate reforma agrară, au putut constata că ea nu a fost inspirată numai dintr'un pur interes național, ci mai cu seamă dintr'unul social. Am arătat (2) că s'au împropriat în condiții identice toate elementele populației, inclusiv țăranii care aveau înainte naționalitatea ungară și care luptaseră în marele război sub steagul ungar contra României. România, departe de a avea vr'un resentiment contra lor, ia tratat cu o imparțialitate absolută.

Se vedem acum care sunt principiile dreptului internațional și cum se exprimă în mod constant doctrina, în ceea ce privește drepturile stăinului în raport cu ale naționalului. Chiar dela început, trebuie să observăm că pretinsa regulă de drept internațional, a favoritismului străinului, are un caracter cu totul post-belic.

Înainte de războiu și chiar și după, ca extrem maxim de drepturi ce se putea concepe pentru un străin într'un Stat suveran, era un tratament egal cu al naționalului. Mulți dintre eminentei internaționaliști nu au recunoscut nici această egalitate și au proclamat dreptul absolut al statului de a stabili condiția juridică a străinului.

Astfel, *Louter* (3) zice că „Statul suveran este liber să regulamentaze situația juridică a străinului pe

(1) *Georges Scelle* loc. cit.

(2) Vezi această lucrare p. 32.

(3) *Louter. Le droit international public positif*. t. 1. pag. 295.

tot teritoriul său, atât cât această libertate nu este limitată de tratate internaționale...”

În acest sens, se exprimă și celebrul internaționalist *Oppenheim* (1): „Fiecare Stat poate să trateze pe străini la discreția sa, în afară restricțiilor pe care le impun tratatele internaționale“. De aceeaș părere este și *Rivier* (2).

Aceiaș idee dominantă o întâlnim și la *Heffter* (3): „nici o îndoială nu există asupra dreptului unei națiuni de a regula raporturile civile ale străinului în timpul șederei lor pe teritoriul ei;... că (națiunea) nu trebuie să stabilească distincțiuni care n'ar fi motivate prin necesitatea de represalii sau măsuri de retorsiuni“.

Profesorul *Strissower* nu admite nici Domnia Sa concepția tratamentului diferențial în favoarea străinilor: „este foarte greu de admis ca un Stat să fie obligat prin dreptul ginților ca să tolereze pe teritoriul său, o situație care conține către sine o nedreptate sau să coopereze el însuș la realizarea acestei nedreptăți“... : (4)

Remarcăm că toți autorii precitați, recunosc dreptul statului de a stabili condiția juridică a străinilor, el nefiind limitat decât de stipulațiile tratatelor internaționale. Chiar internaționaliștii cei mai favorabili străinilor, admit ca maximum o egalitate de tratament dar limitată și ea de dreptul de conservare al statului. Regretatul *Fauchille* împărtășește această opinie: „străinul, în țara unde s'a stabilit, trebuie să se bucure de toate drepturile care aparțin omului, *ca om*, independent de o legătură de naționalitate“ ; iar mai departe

(1) *Oppenheim. International law.* t. 1 paragraful 321. Cit. de *Fauchille* op. cit. P. 1. p. 936.

(2) *Rivier. Principes du droit des gens.* t. 1. p. 309. V. *Fauchille* loc. cit.

(3) *Heffter. Le droit international de l'Europe.* paragraful 60. V. *Fauchille.* loc. cit.

(4) Profesor *Strissower.* Notă doctrinală în afacerea vapoarelor *Creole* și *alte.* V. de *LaPradelle și Politis: Recueil des arbitrages inter.* t. 1. p. 710. Cit. de Domnul *Sibert.* op. cit. pag. 365.

precizează că „Drepturile străinului pot fi supuse la anumite restricțiuni și limitațiuni, ca consecință a datoriei ce revine fiecărui stat de a veghea la conservarea sa“ (1). După cum vedem, maximum ce se poate concepe pentru străini era ce! mult o cât mai mare egalitate de tratament în raport cu naționalii.

Celebrul internaționalist, *Fauchille*, precizează modul în care trebuie să se interpreteze limitarea — prin tratate internaționale — a dreptului statelor de a legifera condiția juridică a străinului.

„Tratatele nu ar putea avea ca obiect *adoga-răa de avantaje (străinilor) peste ce le concede dreptul intern*“. Este clar și precis că nici vorba nu poate fi de o situație privilegiată. Tratatele internaționale nu pot face mai mult decât să asigure situația ideală a egalității de tratament (nu însă și în drepturi politice). „Singurul lor efect (al stipulațiilor tratatelor) va fi să confirme dispozițiunile acestui drept intern, înlocuind caracterului lor unilateral, un caracter sinalagmatic“ (2).

Chiar Domnul *Pillet*, care a sprijinit teza ungară, (3) susține într'o lucrare anterioară dărei consultației Ungurilor, că în ceea ce privește drepturile străinilor, statul are dreptul să-și exercite libertatea sa între două limite, una inferioară și alta superioară; dar nu a putut susține nici Domnia Sa un tratament preferențial pentru străini. (4)

Alvarez arată cu multă dreptate că „statul nu este responsabil față de străin prin dispoziția unei legi, decât atunci când ea tinde a-i cauza în mod *direct* o pagubă, *prin faptul că este străin* și fără niciun motiv de interes general (5).

(1) *Fauchille. Traité de droit international public. t. 1. P. 1, p. 930. regula 1-a și a 4-u.*

(2) *Fauchille. op. cit. p. 935.*

(3) *Pillet. Consultation concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le T. A. M. Roumano-hongrois.*

(4) *Pillet. Principes de droit international privé, p. 174 și 202.*

(5) *Alejandro Alvarez. op. cit. p. 42.*

Ilustrul internaționalist *Pitt Cobbet* respinge și Domnia Sa teoria preferențierei străinilor. „At the same time they (străinii) are not entitled to greater protection than native residents, and cannot, in general, complain if they suffer only in common with other inhabitants of the country“. (1)

Domnul *Titulescu*, Ministrul României la Londra, a combătut documentat și cu deosebită competență teoria postbelică a privilegiului străinilor.

În ședință din 28 Octombrie 1930 a Academiei Internaționale Diplomatice dela Roma, Domnia Sa a evidențiat că „în largă măsură eșecul Conferinței de codificarea dreptului internațional, se datorește faptului că sub pretextul de codificare, s'a voit să se impună Statelor recunoașterea așa numitei teorii a privilegiului străinilor“. (2)

Făcând istoricul teoriei postbelice a privilegiului, Domnia Sa arată cum această concepție își găsește origina în dorința Statelor de a garanta sumele împrumutate altor state în care s'a suprimat dreptul de proprietate. Ele căutau astfel să dea o justificare juridică drepturilor lor la daune interese. „Dar, teoria privilegiului străinilor a fost deviată dela scopurile ei inițiale și invocată în potrivea Statelor burgheze, care pe lângă relele războiului, au mai avut de suferit și de scăderea șchimbului“. (3)

Străinii, în virtutea drepturilor de care beneficiază în țara ospitalieră, trebuiesc să se supună la aceleaș obligațiuni, „ca preț al avantajelor ce le sunt recunoscute“. (4) Ei nu pot pretinde, din nici un

(1) *Pitt Cobbet. Cases on international law.* Ediția 1922. P. 1. p. 212. Cit. de *Marcel Sibert.* op. cit. p. 360. în notă. Traducere : în acelaș timp ei (străinii) nu au dreptul la o protecție mai mare ca naționali și în general nu pot să se plângă dacă suferă în comun cu ceilalți locuitori ai țării.

(2) *N. Titulescu.* Opinia exprimată de Domnia sa în comunicarea făcută de Domnul ministru *Giannini*, reprezentantul Italiei, asupra dificultăților întâmpinate în codificarea dreptului internațional. Transmisă de agenția Rador la 11 Noembrie 1930.

(3) *N. Titulescu.* Loc. cit.

(4) *Fauchille* op. cit. p. 933.

motiv, un tratament preferențial. Contrariul este imposibil de admis, neputându-se justifica întru nimic. „În timp de pace, spunea Domnul *Titulescu* la Academia Internațională din Roma, străinul se bucură de de aceeași protecție pentru viața și bunurile lui ca și supusul național. Dar intervine războiul. Naționalul își sacrifică viața pe câmpul de luptă și străinul prezintă pașaportul pentru viza de eșire. Și tocmai pentru aceasta din urmă, ar fi trebuit recunoscut tratamentul preferențial?” Regimul de privilegierie al străinului este în cea mai flagrantă contradicție atât cu noțiunea de suveranitate cât și cu ideea de drept. (1)

O perfectă egalitate de tratament, „o situație absolut identică... ar fi puțin de dorit căci s'ar risca în genul acesta să fi gonit dela sine“ (din propria fară) (2).

Dacă absoluta asimilare, conduce la astfel de rezultate, este ușor de înțeles consecințele dezastruoase la care s'ar ajunge, în cazul când străinul ar fi privilegiat. S'ar călca neîndoios cel mai fundamental drept al Statului : acela de conservare. S'ar periclita cu siguranță însuși existența sa. În afară de aceasta, favorizarea străinilor constituie o *gravă ofensă adusă naționalilor*.

Statul care ar primi o atare situație, recunoaște formal că nu este demn să se bucure de suveranitate și ar subscrie prin aceasta la sinuciderea sa. Cu atât mai mult, nu se poate vorbi azi de favorizarea și preferențierea străinilor, când statele care au cunoscut regimul capitulațiilor, au lucrat din răspuțeri la abolirea lui. (3)

Teoria este în plus periculoasă, opunându-se dezvoltării armoniei între națiuni. Este unanim recu-

(1) Domnul Profesor *Sipsom*. Condiția străinilor în raport cu evoluția noțiunii de suveranitate. Conferința ținută în 1930, la Institutul Român de Drept Internațional din București.

(2) *Fauchille* op. cit. p. 934.

(3) Vezi în această lucrare pagina 77.

noscut că ura manifestată străinilor în Extremul Orient este datorită în cea mai mare parte regimului care favoriza pe aceștia din urmă. (1)

Deosebit de important în studiul teoriei preferențierei, este analiza logică și răspunsul magistral pe care l'a dat Profesorul de drept internațional al facultății de drept din Lille, Domnul *Marcel Sibert*, Memoriului Guvernului Ungar. (2) Cu supra-abundența din argumente, Domnia Sa evidențiază falșitatea concluziunilor la care se ajunge (privilegierea străinilor) din cauza stabilirii de analogii forțate, pe care principiile de logică nu le admite. „Ce trebuie să concludem—întrebă cu legitimă mirare—dacă nu ca să nesocotește logica, echitatea și dreptul, aplicând la două diferende așa de deosebite aceiași soluție?” (3)

Argumentele Memoriului Ungar, inspirate din doctrină, nu sunt nici ele mai fericite, din cauză că făcându-se citațiuni incomplete din diferiți autori, se denaturează sensul. (4)

În afară de acesta, Memoriul „confundă oame-nii și situațiile, atribuind lui Moore (în 1906) ceea ce a zis John Quincy Adams în 1818. . . ” (5)

După războiu, condiția străinului a fost discutată deasemenea de *Institutul de Drept Internațional* din Gant. (6). Președintele său de onoare a respins teoria privilegierii (7): „...*principiul capital al egalității ca regulă comună internațională între naționali și străini, a fost consacrat odată mai mult.*” (8)

În ceea ce privește tratamentul optanților în ra-

(1) *V. Alejandro Alvarez*. Op. cit. p. 41.

(2) *Sibert*. Remarques sur le Mémoire du Gouvernement Hongrois adressé le 29 Novembre 1927 au Conseil de la S. D. N. V. La Réforme, t. II p. 332—365.

(3) *Marcel Sibert*. Op. cit. p. 352.

(4) *Fiore, Oppenheim, Fauchille* etc. op. cit. p. 356 și 357.

(5) *Sibert* op. cit. p. 352

(6) Sesiunea din August 1927, dela Lausanne.

(7) *V. Marcel Sibert* op. cit. p. 361

(8) *Urrutia*. *Revue Générale de Droit International Public*.

port cu România, dreptatea tezei acestora din urmă a fost recunoscută categoric de Comisiunea juriștilor o-ficili care a fost consultată de Consiliul S. N., prin „Comitetul celor Trei“. (1) Această Comisiune, com-plect imparțială, ținând seamă de principiile bine sta-bilite ale dreptului internațional, precum și de stipula-țiile tratatului dela Trianon, a respins cu hotărâre pre-ferențierea optanților, prin principiul II: „Nici o ine-galitate nu trebuie să existe între Unguri și Români, fie în termenii legii agrare, fie în materia la care ea se aplică“. Enunțarea atâta de categorică precum și marele număr și capacitatea științifică a membrilor Co-misiunii juridice, a făcut ca Domnul *Pillet* să se mul-țumească numai a înregistra principiul și a trece foarte repede asupra lui. (2) Principiul avea o importanță capi-tală. Deși consacra dreptatea tezei române, el trebuia să fie primit necondiționat și de Unguri pentru a fi consecvenți. În adevăr, ei au afirmat, mereu după a-cordul dela Bruxelles, caracterul juridic al conflictului. Iată că eminentii juriști, îmbrățișând chestiunea numai din punct de vedere al dreptului, au respins teoria privilegierei optanților. Cele trei principii enunțate de ei trebuiau să formeze *legea părtților*.

Revenind asupra cazului general, observăm că teo-ria privilegiului străinilor conduce în plus la rezultate funeste și stranii. Naționalul ar părăsi voluntar patria sa, pentru că stabilindu-se în altă țară ca străin, să beneficieze de mai multe drepturi față de naționalii ambelor țări.

Este clar că noua teorie, întru nimic justificată, produce o stare anarhică și ruinează întreg edificiul organizației și a bunurilor raporturi internaționale.

De aceea cu multă dreptate declară Domnul *Titulescu* că „privilegiul de drept comun al străinilor este un nou sens și o imoralitate“ (3).

(1) V. Pag. 100.

(2) *Pillet*. Consultation, op. cit. p. 314.

(3) *N. Titulescu*. Declarația la Academia Internațională diplo-matică dela Roma. (28 Octombrie 1930)

Sesiunea Consiliului din Iunie 1928 (1)

Chestiunea optanților este înscrisă pe ordinea de zi a Consiliului în sesiunea din Iunie 1928. — Constatându-se că situația nu s'a schimbat întru nimic, Domnul *Chamberlain* propune un nou proiect de rezoluție. El este adoptat de toți membrii Consiliului, inclusiv România. Prin el, Consiliul fără să excludă vre un aranjament amical, este de părere că diferendul trebuie să fie soluționat de părți pe baza recomandărilor anterior făcute. El își menține cele două rezoluții pe care le-a propus (2) și cere ambelor guverne să pună capăt lungului diferend pe cale de concesiuni reciproce. Conte Apponyi a declarat că textul rezoluției „lasă în suferință chestiunea întregă”. România și de această dată a putut primi rezoluția Consiliului.

În adevăr, prin menținerea primei rezoluții, care conținea cele trei principii pe baza cărora T. A. M. era obligat să judece, România putea să apară în fața acestei jurisdicțiuni excepționale.

Îi era indiferent dacă numărul membrilor ce compuneau tribunalul era sporit la 5, de vreme ce tribunalul nu putea interpreta art. 250, decât pe baza celor trei principii anterior enunțate.

Se știe că ele consacrau dreptatea tezei române.

Neobținându-se consimțământul Ungariei pentru primirea ultimei rezoluții a Consiliului, litigiul nu s'a putut tranșa nici pe calea negociațiilor directe ce au urmat, după propunerea Domnului *Titulescu* (3).

(1) Vezi procesul verbal Nr. 7 al sesiunii 50 a Consiliului. Nr. 2209 paginile 1—8.

(2) Prima la 19 Septembrie 1927 și a doua la 9 Martie 1926.

(3) Scrisoarea guvernului ungar din 25.8 adresată Secretariatului S. N.

Competența Consiliului S. N. în chestia optanților.

Scrisoarea guvernului Ungar din 25.VIII.928.
Analiza ei.

Două luni și jumătate mai târziu, la 25.VIII.928, guvernul ungar cere Consiliului (1) :

1) Să porceadă la executarea celor 22 de sentințe ale T. A. M. Româno-Ungar.

2) Să numească pe cei doi judecători supleanți, în urma retragerii judecătorului român.

3) Dacă este cazul, să se ceară fie arbitrajul Curței Permanente dela Haga, pentru a se ști dacă a fost un exces de putere din partea tribunalului mixt ;

4) Fie un aviz consultativ, dacă articolul 239 al tratatului dela Trianon impune Consiliului obligația de a porcede la funcționarea T. A. M. (2) Să analizăm acum:

1) Competența Consiliului în chestia optanților ;

2) Dacă Consiliul poate să refuze cererea ungară de a numi un judecător supleant în locul celui român care fusese retras și

3) Dacă este necesar și oportun să se ceară avizul consultativ al Curței Permanente de Justiție dela Haga.

Competența Consiliului.

Am arătat chiar dela început și am subliniat după aceea, că tranșarea chestiunii optanților trebuia să

(1) Vezi expunerea D-lui *Titulescu* făcută Consiliului la 8 VI.928 și scrisoarea conținului *Apponyi*, adresată a doua zi președintelui (documentul 325, 928. VII).

(2) Vezi *Annuaire de la Société des Nations*. 1929, Troisième année. Préparé sous la direction de *Georges Ottlik* p. 277.

facă de instanțele statului expropriator. Când însă chestiunea a format obiect de discuție internațională, dintre cele două organe, *T. A. M.* — cu caracterul său juridic și excepțional și cu incompetența absolută și radicală — și *Consiliul S. N.* — organ esențialmente politic, numai încapă nici o îndoială că ultimul ar fi fost singur în măsură a soluționa conflictul.

Totuși Guvernul ungar a pretins „că Consiliul Societății Națiunilor nu poate interveni, că el era incompetent ca să examineze chestiunea din cauza naturii sale juridice“. (1)

Prin scrisoarea din August 1928, cerea Consiliului cele 4 puncte. Contrar opiniei ungare, că Consiliul nu poate interveni, noi trebuie să remarcăm că competența lui de a examina chestiunea este pe deplin hotărâtă. Acesta reese cu claritate din:

a) *Puterile cari îi sunt conferite de Pact.* (2)

Societatea Națiunilor, decretează Pactul, *trebuie* să ia măsurile necesare pentru a salva în mod eficace pacea națiunilor, atunci când o amenințare de războiu ar atinge direct sau nu pe unul din membrii săi. În acest caz, se convoacă imediat Consiliul prin Secretariatul General. Textul de mai sus este categoric. Puterile Consiliului sunt foarte mari. El nu numai că are dreptul, dar este chiar obligat ca să ia toate măsurile pentru a salva pacea. (3)

Conflictul de care ne ocupăm, periclita pacea. România pe de o parte era în absolută imposibilitate de a plăti indemnizații suplimentare Ungurilor; pe de altă parte, nu ar fi putut sub nici un motiv să renunțe la marea reformă—care de astfel se terminase—fără șa să nu-și pericliteze grav existența sa. Ungurii, la rândul lor nu cedaseră nimic din revendicările formulate.

Chiar *Stresemann*, fostul ministru de externe

(1) *Charles Lyon-Caen*. Les optants hongrois devant le Conseil de la S. d. N. *Vezi La réforme agraire*, T. 1 p. 212.

(2) Pactul Societății Națiunilor art. 11.

(3) În acest sens: *Wahl*. *La Réforme*, p. 208. *Politis. Revue bleu*. 19 Noembrie 1927 etc.

al Germaniei, recunoștea că „în caz de revocare chiar parțială a reformei agrare, era primejdia unei mișcări revoluționare care poate nu s'ar fi oprit la granițele României“ (1).

Deci indiferent de natura conflictului, juridică sau politică, din moment ce punea în primejdie pacea, ei intra în mod automat în competența Consiliului.

b) *Natura politică a conflictului.*

Nu se poate aduce ca argument că în virtutea principiului de separare a puterilor într'un stat, conflictul din cauza caracterului său juridic, intra în competența tribunalelor arbitrale mixte.

Această din următoarele cauze :

1) Competența Consiliului în cazul articolului 11 este foarte mare (după cum am arătat mai sus) atât în conflictele politice cât și în cele juridice.

2) Nu este permis să se facă o identificare a raporturilor dintre puterile din interiorul unui stat, cu acelea internaționale.

3) Pentru că natura conflictului este exclusiv politică și în consecință soluționarea lui nu se putea face decât pe căi politice (2).

Este unanim recunoscut că Consiliul este un organ esențialmente politic și în consecință este cel mai în măsură ca să soluționeze conflictele politice.

c) *Recomandarea Conferinței Ambasadorilor.*

Aceasta a fost soluția oferită de Conferința Ambasadorilor, care declinându-și competența, a recomandat guvernului Maghiar în 1923, să se adreseze Consiliului Societății Națiunilor.

d) *Recunoașterea însuș a guvernului Maghiar.*

La rândul său guvernul ungar a recunoscut el însuș că aceasta este calea normală și logică de vre-

(1) V. discursul D-lui Titulescu. Sesiunea 47 a Consiliului. Doc. 47 P. V. 2 p. 2.

(2) Vezi în această lucrare caracterul politic al conflictului și necesitatea imperioasă de a fi tranșat ca atare.

me ce și-a formulat Consiliului revendicările relative la chestiunea optanților. Este de o evidență absolută că Ungurii în 1923 au recunoscut competența Consiliului căci astfel nu i s'ar fi adresat lui.

De aceea, D-l. *Titulescu* întreabă cu drept cuvânt „de ce Consiliul nu poate face în 1927 ceea ce putea face în 1923 ?“.

Cu bună dreptate opinează D-l *Gaston Jèze* (1), profesor la facultatea de drept din Paris, că, „Gvernul ungar este rău venit azi“ ca să roage stăruitor Consiliul S. N. să nu se angajeze în acest drum nenorocit care nu va conduce de cât la o confuziune încurcată între domeniul politic și acela al magistraturei, *confuziune distrugătoare a ori cărei siguranțe a dreptului*, în locul caruia nu sa va găsi de cât arbitrarul mai mult sau mai puțin ascuns“.

Dar celebrul profesor pune la punct magistral cine sabotează liberul exercitiu al Justiției!

„*Confuziunea distrugătoare a ori cărei siguranțe a dreptului*“ este atunci când o parte respinge, pentrucă îi este defavorabilă, o deciziune pe care a solicitata stăruitor“

Consiliul nu era obligat să numească pe cei doi judecători supleanți. (2)

Știim că dela retragerea arbitralului român dela judecarea proceselor agrare, Ungaria a cerut Consiliului ca să numească doi judecători supleanți. Ea pretindea că aceasta este o obligație a Consiliului. Delegatul ungar declara în fața organului politic al Societății Națiunilor, la 17 Septembrie 1927: „Nu este o grație ceace cerem pentru noi; am constatat

(1) *Gaston Jèze*. La question des optants hongrois de Transylvanie devant la société des Nations op. cit. p. 88.

2) *Vezi Charles Lyon Caen*. Les optants hongrois devant la S. d. N. op. cit. t. I. p. 215.

numai înaintea Consiliului, că este o obligație peremtorie impusă de tratat." (1).

Consiliul, prin rezoluția din 19 Septembrie 1927 în loc de a numi judecătorii supleanți, a recomandat faimoasele trei principii, care erau favorabile României.

Guvernul ungar a revenit mereu asupra cererii sale, dar Consiliul nu a numit pe judecători (2). Să vedem care sunt cauzele.

1. *Locul de judecător nu era vacant.* (3)

După litera și spiritul art. 239, Consiliul avea dreptul să aleagă doi judecători atunci când se ivește vacanța, adică în caz de deces, de demisiune. De această dată nu era nici un loc vacant. Tribunalul era complet. Judecătorul român fusese retras numai dela procesele agrare, când Tribunalul depășindu-și competența, comisese o uzurpare de putere. La toate celelalte procese, el lua parte. Locul nefiind vacant, Consiliul nu avea dreptul de a numi un judecător.

2) *Alegerea judecătorilor nu constituie în nici un caz o obligație a Consiliului.*

Dar chiar în caz contrar, trebuie să observăm că numirea constituia pentru Consiliu o facultate, iar nu o obligație. Articolul 239, prin care Consiliul poate numi judecătorii în caz de vacanță,

1) *Paul Pic.* op. cit. p. 255.

Robert Redslob. La Société des Nations et les Tribunaux mixtes (La réforme) p. 323 și u.

Marcel Sibert. Une phase nouvelle du differend roumano-hongrois (La réforme, p. 373 și u.).

2) La 25 VIII. 928.

3) *Articolul 239 Anexa.* Paragraf 1: în caz de *deces sau demisiune* a unui membru al tribunalului sau dacă un membru al tribunalului se găsește pentru un motiv oarecare, în imposibilitate de a îndeplini funcțiunile sale, aceiași procedură, care a fost urmată la numirea sa, va fi observată și la înlocuire.

Procedura numirii este hotărâtă prin *articolul 239, paragraful „a“*: eând un guvern nu se va îngriji, într'un termen de o lună, de desemnarea pomenită a unui membru al tribunalului, acest membru va fi ales de către guvernul advers dintre cele două persoane desemnate de Consiliul Societății Națiunilor. Aceste persoane trebuiesc să aparțină puterilor care au rămas neutre în timpul războiului.

trebuie interpretat ținând seama de dispozițiile generale ale Pactului și în special de art. 11.

În adevăr, se știe că Pactul Societății Națiunilor este frontispiciul tuturor tratatelor de pace care-i consacră primele 26 articole.

Am arătat că pentru a salva pacea, Consiliul este *obligat* a lua măsurile necesare. Consiliul a văzut cu claritate că în nici un caz numirea judecătorului nu putea pune capăt diferendului și în consecință nu a procedat în acest fel.

În sensul celor de mai sus se pronunță unanimitatea juriștilor care s'au ocupat de acest diferend. D-l profesor *Karl Strupp* zice și domnia sa „trebuie ca Consiliul S. N. să nu fi legat prin existența art. 239, pentru că o atare obligațiune de a numi arbitrii, nu s'ar armoniza cu posibilitățile pe cari i le ofea Pactul“ (1).

Dar mai este încă un argument în plus. Să presupunem — ceiace este imposibil de admis — că alegerea celor doi judecători ar fi constituit pentru Consiliu o datorie impusă imperios de art. 239. În cazul nostru, admitând această ipoteză, Consiliul nu nu ar fi avut totuși obligația de a numi pe arbitrii. În adevăr, el ar fi trebuit, (în ipoteza admisă) să asigure funcționarea T. A. M. în condiții legale; dar nimeni nu-l putea să-l oblige să reconstitue tribunalul, când această depășise manifest puterile sale și confundase lichidările de războiu cu expirarea.

3) *Considerațiuni de oportunitate politică.*

În ipoteza că Consiliul avea dreptul de a numi judecătorii, el fiind organul politic al Societății Națiunilor, nu ar fi îndeplinit decât o simplă formalitate de ordin judiciar, într'un conflict politic, care ar fi putut pune în joc interesele cele mai vitale al statului român.

(1) *Karl Strupp*. Le litige roumano-hongrois concernant les optants hongrois en territoire roumaine. La réforme. t. I. p. 444. În acest sens: *Wahl*. loc. cit., *Politis* loc. cit. etc.

În afară de aceasta, numirea judecătorului ar fi putut din contră să agraveze conflictul. Exercitându-și dreptul, (în ipoteza admisă că avea acest drept) însemna că recunoaște implicit competența tribunalului să judece acte care intrau exclusiv în atribuțiile suverane ale statului expropriator. Satisfacerea cererii ungare însemna legalizarea uzurpării de putere săvârșită de tribunalul arbitral mixt.

Curtea permanentă de Justiție internațională dela Haga și „afacerea optanților“.

Deseori, reprezentanții unguri au propus ca diferendul româno-ungar să fie adus în fața Curții Permanente de Justiție Internațională dela Haga.

Trebue să remarcăm că conflictul ar fi fost greu soluționat prin avizul sau hotărârea acestei Curți. În adevăr, jurisdicția ei nu este obligatorie decât numai în urma consimțământului expres al părților în litigiu (1).

Afară de aceasta, propunerea delegaților unguri nu era acceptabilă, deoarece Curtea fiind un organ esențialmente juridic, nu putea, din nici o considerațiune, să se amestice în chestiuni politice. (2).

Celebrul internaționalist, Domnul *Politis*, afirmă cu înalta sa autoritate caracterul pur juridic al Curții. Curtea trebue să fie „o jurisdicție . . . statuând într'o atmosferă de dreptate în afara oricărei preocupări politice, formând un corp capabil de a crea tradițiuni și de a elabora o jurisprudență“. (3)

Am arătat că natura conflictului este proeminent politică și ca logică consecință, soluționarea lui nu se poate face decât politicește.

1) Vezi *Blociszewsky*. De la compétence de la Cour Permanente de justice internationale. (Revue générale de dr. inter. publ. 1922. p. 23-27).
Bourquin. La Cour de justice internationale. (Revue de droit Int. et de législation comparée. 1921 p. 28 și u.).

2) *V. Marcel Sibert*. op. cit. p. 395.

3) *Politis*. La Justice Internationale, p. 157 cit. de *Di. Sibert*, ibidem

După ce Consiliul a recomandat guvernelor dela București și Budapesta cele trei principii fundamentale, pe baza cărora să se ajungă la soluționarea conflictului, ne reamintim ca guvernul ungar nu le-a primit. În sânul Consiliului, și în urma dorințelor formulate de delegații unguri, s'a emis ideea să se ceară Curței Permanente dela Haga un avis consultativ asupra acestor trei principii. Se înțelege că România nu a putut primi asemenea propuneri. În adevăr, asupra laturii juridice a chestiunii optanților, chestiune eminemamente politică, s'a cerut avizul unei comisii oficiale, formată din eminenți juriști, cari s'au pronunțat cu unanimitate. — Prin compunerea Comisiei, prin calitatea oficială și imparțialitatea sa, asupra careia nu s'a îndoit nimeni, avizul avea o foarte mare autoritate.

Fața juridică a problemei era complect luminată și definitiv stabilită. Nici o umbră nu mai exista. Era un non sens, ca după acesta, să se ceară un *supra avis, asupra însuși avizului Comisiunii*.

Curtea Permanentă ar fi putut fi consultată înainte ca un ansamblu de celebrii juriști, legalmente constituiți, să-și fi dat părerea pentru că „un aviz *a posteriori* pare de condamnat atât din punct de vedere pur juridic cât și al oportunității“ (1). Consiliul organ esențialmente politic, avea facultatea să ceară, pentru a se orienta, fie avizul juridic al Curței dela Haga, fie al unei comisii de juriști. În acest sens se exprimă categoric și Comitetul Consiliului la 15 Martie 1927: „Consiliul poate se ceară... un aviz consultativ dela Curtea Permanentă sau pentru anumite circumstanțe particulare, acela al unei comisii de juriști desemnați de el“ (2).

Este clar deci, că alegerea organizațiunii căreia i se cerea avizul este o facultate a Consiliului.

1) *Henri Capitant et Louis Trotabas*. Excès de pouvoir du T. A. M. et la compétence de la S. D. N. (La réforme agraire . . . t. 2. p. 46).

2) Cit. de *Paul Pic*. op. cit. p. 252.

Din motive de oportunitate, Consiliul a recurs prin Comitetul de Trei, la aceasta din urmă, el având din acest punct de vedere, o putere discreționară. De ce Consiliul nu a recurs la opinia Curței Permanente dela Haga? Răspunsul este simplu. Chestiunea cererii unui aviz consultativ s'a mai pus Consiliului în 1923 de către contele Apponyi. *Lordul Robert Cecil* a declarat cu această ocazie că „Consiliul are desigur această putere și ar putea s'o exercite, dar trebuie s'o exercite la discreția sa și se pare că în speța, *ținând seamă de cele întâmplate la Bruxelles, Consiliul nu trebuie să uzeze de ea*“ (1).

Consiliul, care făcea eforturile cele mai mari pentru conciliere, nu a vrut să reediteze asemenea situațiuni jenante și capabile să complice mai mult iritantul conflict; de aceea, s'a folosit de avizul unei Comisiuni de juriști, cu o înaltă competență și absolut obiectivă. De altfel, nu este prima oară, când Consiliul procedează în acest fel. În 1923, când a trebuit să se interpreteze art. 12 și 15 ale Pactului S. N. în chestiunea Corfu, Consiliul a preferat să se folosească de un comitet special de juriști, deși unii membrii susțineau necesitatea unui aviz consultativ al Curței Permanente de Justiție Internațională.

Nici un text convențional al Pactului S. N. nu obligă Consiliul ca să ceară exclusiv părerea Curței Permanente. Ea este o simplă facultate de care poate să se folosească pentru a se lumina. (2)

Prin raportul Comitetului de Trei, Consiliul era pus în complectă cunoștință de cauză. Ce rost mai avea solicitarea unui aviz la Curtea dela Haga? Consiliul putea să nu ceară dela nimeni un aviz pentru că nimic nu-l obliga. Da și în caz contrar, (când l'ar fi cerut), el avea de asemenea facultatea de a

1) V. Procesele Verbale ale Consiliului. Sesiunea 47. P. V. 2 (I) p. 6.

2) În acest sens s'a stabilit constant și doctrina.

V. *Bustamante*. La Cour Permanente de Justice Internationale. p. 274. *Politis*. La Justice Internationale, p. 172.

ține seamă sau nu de opiniile exprimate în acel aviz. Rămâne deci bine stabilit că, în nici un caz, nu se poate să se ceară părerea Curței dela Haga asupra unei recomandări a Consiliului deja făcute și inspirată de opiniile emise de o Comisiune juridică oficială și anume aleasă de el. „Când deciziunea s'a luat, Curtea nu poate fi judecătorul acestei deciziuni: *Ea ar fi putut s'o prepare, dar nu poate s'o controleze*“ . (1)

Consultarea Curței se putea face numai prin dorința unanimă a Consiliului.

Trebue să mai observăm încă, că din punct de vedere practic era imposibil să se ceră avizul Curței. În adevăr, potrivit dispozițiilor Pactului, decizia de a se consulta această înaltă jurisdicțiune internațională, trebue luată de Consiliu prin unanimitatea membrilor prezenți la reuniune, inclusiv pe acelea ale părților interesate. Art. 5 al Pactului prevede „că în afară de o dispozițiune în mod formal contrară prezentului Pact sau clauzelor prezentului tratat, (2) hotărârile Consiliului sunt luate cu unanimitatea membrilor societății, reprezentați la întrunire“. Numai dispozițiunile privitoare la procedură — precizează Pactul — se pot lua prin majoritatea voturilor. Analizând Pactul și tratatele, nu găsim nicăeri o dispozițiune care se scoată cererea avizului consultativ din cadrul general al unanimității.

Este de nediscutat ca, în general, cererea avizului consultativ, nu este o simplă chestiune de procedură, pentru că în imensa majoritate a cazurilor, opinia curței este însușită de către Consiliu. Am spus că există libertate pentru Consiliu de a adopta sau

1) *Henri Capitant et Louis Trotabas*. Exès de pouvoir du T. A. M. et la compétence de la S. d. N. (La réforme, t. 2. p. 42.)

2) Pactul S. N. este înscris în capul fiecăruia din tratatele de pace. El face parte integrantă din aceste tratate.

nu avizul Curței. În practică însă, nu s'a întâmplat niciodată până acum ca hotărârea Consiliului să fie alta decât opinia pe care a cerut'o instanței dela Haga. Prin înalta sa autoritate, Curtea Permanentă impune Consiliului modul său de a vedea. În asemenea condițiuni, consultarea Curței nu este un simplu act de procedură, ci o importantă chestiune de fond. Este o hotărâre care trebuie luată prin unanimitatea absolută. În acest sens, se exprimă și reputatul internaționalist, *Domnul Politis*: „(Curtea) este invitată a exprima o opinie care, indirect, este o sentință“. (1)

Cu atât mai mult, cererea avizului consultativ în reforma agrară română trebuia să constituie o hotărâre, cu cât se referea la o chestiune de o importanță capitală, capabilă să pericliteze odată cu însuși existența statului român și pe aceea a păcii mondiale. De aci o dublă consecință:

1. Consultarea Curței Permanente nu se putea face, neobținându-se unanimitatea, prin opunerea—cu drept cuvânt— a României,

2) Chiar în caz contrar (când s'ar fi solicitat avizul fără consimțământul României), conflictul nu s'ar fi putut decât agrava. Consiliul, s'ar fi găsit legat moralmente de un aviz emis, într'o chestiune esențialmente politică, de o înaltă instituție cu caracter pur judecătoresc.

La încheierea acestui capitol, este deosebit de important să arăt părerea unui ministru britanic în chestiunea neoportunității avizului Curței Permanente în afacerea optanților.

Lordul *Phillimore* a întrebat, într'o ședință consacrată în întregime de Camera Lorzilor chestiunii optanților, „dece în loc de a se consulta eminentii juristi, nu s'a consultat Curtea Permanentă dela Haga?“

La aceasta regretatul Lord *Birkenhead*, pe atunci

(1) *Politis*. La justice internationale. p. 173.

Ministrul Indiilor, a răspuns cu deosebită competență : „Sunt sute de cazuri în care un Comitet al Consiliului Societății Națiunilor este mai apt să-și dea opiniunea legală, pe când ar fi cu totul nepotrivit, din cauza formalităților și a întârzierilor, să se consulte Curtea Permanentă dela Haga.“ Adanc cunoscător a chestiunilor internaționale și cu un remarcabil simț politic, Domnia Sa compară avizul Comitetului judiciar al Consiliului privat, în chestiunile interne ale imperiului Britanic, cu avizul Curței Permanente în chestiunile internaționale, ce interesează Societatea Națiunilor. (1)

Pentru a pune capăt discuțiunii ivite în camera Lorzilor și pentru a evidenția că soluționarea nu se poate face decât pe cale pur politică, eminentul politician a continuat : „eu socotesc că un comitet, compus din reprezentanții aleși a trei puteri, care a ținut mai mult de 20 de sesiuni, care și-a devotat exclusiv atențiunea acestei afaceri și că Consiliul Societății Națiunilor, întărit prin înțelepciunea atâtor țări reprezentate în sânul lui, își cunoaște mai bine afacerile lui și e mai bun judecător al chestiunii decât oricare din membrii Camerei Lorzilor, ori cât de bine ar fi intenționat el pentru ligă și oricât de zelos ar fi el în această afacere specială“. (2)

Prin marea sa autoritate, Curtea impunea Consiliului ca să se soluționeze chestiunea în sensul avizului său. Este evident că, opinia exprimată de Curte se inspira numai din considerațiuni pur juridice. Ar fi fost în adevăr periculos consolidarea păcii ca tranșarea conflictului, prototipic politic, să se facă pe baza avizului pur juridic, emis de Curte.

(1) „Nobilul și învățatul Lord știe tot așa de bine ca și mine - răspunde Ministrul Indiilor Lordului Phillimore - că circumstanțele în care se consultă Curtea Permanentă dela Haga nu sunt acelelea ca cele prezente. — Cu sistemul propus, s'ar putea pune întrebarea: pentru ce guvernul britanic, de pildă, în loc de a lua avizul unei autorități ca ofițerii legali (*Law officers*) nu ia opinia Comitetului judiciar al „Consiliului privat.“ Vezi ziarul *Curentul*, 1 Iulie 1928.

(2) *Ziarul Curentul*. 1 Iulie 1928.

Consiliul, era conștient de responsabilitatea sa. El căuta ajungerea la un acord definitiv prin luarea în considerație a tuturor elementelor.

Din toate cele expuse până acum, se vede de ce Consiliul Societății Națiunilor, cu bună dreptate, printr'un înțelept și prudent simț politic, a refuzat cererea ungară de a se solicita avizul C. P. de Justiție Internațională dela Haga, în chestiunea optanților unguri al Transilvaniei.

Tratatative directe din 1929.

În afară de acțiunea Consiliului S. N. și în urma recomadațiunilor sale, au urmat tratative directe între părți.

Foarte interesante sunt negocierile dela *Viena* din 1929. (1)

Am arătat punctul de vedere al României care a rămas totdeauna constant: perfecta egalitate de tratament a optanților în raport cu naționali. Deși România a fost foarte conciliantă în toate împrejurările, (2) totuși conflictul dăinuia încă din 1922. Se împlinise mai bine de 6 ani și chestiunea optanților tot nu era soluționată.

Consiliul S. N., organul căruia ia cerut ungurii în 1923 ca „să se ocupe de fondul chestiunii“, consacraseră în 1927, cu înalta sa autoritate, dreptatea tezei române. Din punct de vedere juridic, România era în drept să nu mai facă nici o concesiune. Ea câștigase deseori dreptatea cauzei sale.

Deși România nu recunoștea optanților nici un

(1) Ele au urmat după tratativele dela *San Remo* și *Abazzia*.

Delegații României în negocierile dela *Viena* au fost întâi D-l *Langa Râșcanu* și apoi D-l *Cita Davila*. Delegatul ungar era baronul *Sztternyi*. Aceste tratative au fost întrerupte de mai multe ori (13 Aprilie, 29 Mai, 22 Iunie).

(2) a) A acordat prin legile exproprierii maximul pe care-l ceruseră Ungurii în 1920: egalitatea de tratament. b) A ținut seamă de recomandațiunile Consiliului în 1927. c) A făcut multe concesiuni la care nu era obligată.

drept în plus, totuși însuflețită de nobila dorință de a servi cauză păceii, dă dovada unei bunevoii eroice. Pentru a grăbi stingerea iritantului conflict și a normaliza raporturile de bună vecinătate, ea merge până la ultima limită a concesiunilor posibile. Deși starea sa financiară nu era strălucitoare, oferă Ungurilor o despăgubire forfetară de *100 milioane lei aur*. Din aceasta urma să se scadă creanțele României față de Ungaria.

(1) Plata restului trebuia să se efectueze:

a) prin furnituri în natură (petrol, produse miniere etc.) în timp de 20 ani și

b) prin beneficiile realizate de o societate anonimă, care urma să se înființeze. Societatea trebuia să exploateze vastele păduri ale Transilvaniei cu ajutorul capitalului străin. Ungaria participa și ea la fondul societății.

Aceasta era oferta României. La rândul lor, Ungurii cereau o despăgubire de *120 milioane coroane aur*. (2)

Tratatul de la Viena au eșuat, neputându-se armoniza cele două puncte de vedere.

Pe de o parte, Ungurii nu au consimțit a reduce suma de 120 milioane coroane aur și nici să se scadă din ea creanțele ferme ale statului expropriator; pe de altă parte, România era în absolută imposibilitate să mai facă în plus noi sacrificii.

Dificultatea neînțelegerii nu provenea numai din cauza cuantumului despăgubirilor, ci și din aceea a modalităților de plată. Ungurii cereau dobânzi exagerate pentru timpul de 20 ani, în care urma să se efectueze plățile; deasemenea, refuzau să participe la capitalul societății. În plus, cereau „să se acorde dreptul de moștenire asupra acelor 50 de mii Hectare pe care

(1) Averele fundației Universității dela Cluj, fundația românească Cojdu dela Buda-Pesta etc.

(2) Ei au cerut întâi 380 milioane coroane aur; în tratatul dela Abazzia și San Remo, au scăzut pretențiunile lor 130 milioane, iar la Viena la 120 milioane coroane aur.

optanții Unguri le mai posedau în teritoriile alipite, și erezilor Unguri". (1)

Se înțelege că România nu a putut primi nici această ultimă cerere ungară, ca fiind contrară legilor țări.

Neputându-se stabili acordul, Ungurii au propus să se ceară asupra a două chestiuni (2) avizul *Secretariatului General al S. N.*

Către sfârșitul lui Iulie 1929, Ungurii au făcut o nouă propunere : aceea de se adresa la *Comisia Financiară a S. N.*, pentru a se obține un proiect de rezoluție.

Nici una din aceste propuneri nu a putut fi primită de Români. Deși ea nu era legată nici moralmente și nici juridicește, făcuse sacrificii imense și atinsese ultima limită a concesiunilor posibile. (3) Când Consiliul S. N. se pronunțase, prin rezoluția din 1927, nu mai avea nici un rost să se recurgă la intervenția, de ori ce fel ar fi fost ea a Secretariatului General sau la Comisia Financiară a S. N. În plus, România cunoștea mai bine decât oricare alt factor extern capacitatea sa de plată și situațiunea sa financiară ; deasemenea, ea a ținut în totdeauna seama de recomandările Consiliului. În atari condițiuni, nu mai avea nevoie de sugestiile altor organe.

Chestiunea optanților fusese atât de mult desbătută, încât ajunsese să fie cunoscută de întreaga lume. (4)

Temeinicia tezei române era recunoscută. Iată cum se exprimă în această privință jurnalul italian „*Lavoro Fascista*“, într'unul din numerile apărute în

(1) „*Dimineața*“. 29 Iunie 1929.

(2) Aceste erau : 1) scăderea creanțelor certe din totalul despăgubirilor oferite și 2) dreptul de moștenire a erezilor unguri, (doleanța mai sus arătată).

(3) Ultimile concesiuni făcute de Români, începuseră să fie criticate în țară, ca fiind mult prea oneroase pentru situația financiară.

(4) Vezi declarațiile făcute presei, la 15 Aprilie 1929, de către Secretarul de Stat *Simson*, asupra atitudinii Statelor Unite în chestiunea Optanților.

acea vreme (1): „teza română este cea mai curată expresie a suveranității statului și care impune tuturor proprietarilor aplicarea unei legi care nu cunoaște limitațiuni“.

Seziunea Consiliului din Septembrie 1929.

În ședința Consiliului din 4 Septembrie 1929, s'a cerut de ambele părți scoaterea chestiunii după ordinea de zi, pentru a se reîncepe tratativele directe. În dorința de a se grăbi soluționarea conflictului, D-I *Henderson* este însărcinat, 15 zile mai târziu, să conducă personal tratativele. Domnia sa urma să fie ajutat de experții financiari pe lângă Societatea Națiunilor. (2)

Afacerea s'a amânat pentru Ianuarie 1930. De această dată, negocierile vor conduce la rezultate fericite, marcate prin o soluționare *politică*, favorabilă ambelor părți.

(1) Sfârșitul lui Iunie 1929.

(2) Ne reamintim că România a respins propunerea ungară de a se cere un proiect de rezoluție dela Comisia Financiară a S. N., România cunoscând mai bine ca ori cine capacitatea sa de plată. De această dată însă, tratativele erau directe, D-I *Henderson* le conduce personal, iar experții financiari îi dădeau concursul.

Faza finală a diferendului. ⁽¹⁾

Acordurile dela Haga și Paris. Fondul agrar. Competența T. A. M. în procesele agrare. Cum este privită soluționarea în Ungaria.

În sfârșit, după 7 ani dela nașterea lui, conflictul românó-ungar pe tema optanților, intră în faza finală. Rezolvirea acestei importante chestiuni, marchează pentru noi un imens triumf politic și financiar.

Politic, pentru că a arătat că teza romană, care a fost susținută constant, este perfect întemeiată din toate punctele de vedere și în consecință a fost integral admisă. S'a recunoscut că România, stat complet suveran, nu poate acorda pe propriul său teritoriu un tratament mai privilegiat optanților tața de naționali.

Financiar, pentru că bugetul nostru nu s'a îngreunat întru nimic, netrebuind a plăti nici un ban mai mult peste ceea ce s'a stabilit dela început.

Soluționarea s'a făcut cu ocazia Conferenței dela Haga, care inițial trebuia să se ocupe numai de reparațiile germane.

Ar fi fost imposibil ca să se obție un angajament definitiv, efectiv și mulțumitor pentru toți, al compexei chestiuni a reparațiilor, dacă s'ar fi ținut seamă numai de cele occidentale. Problema trebuia rezolvată în întregime, pentru că între reparațiile occidentale și cele orientale este o legătură strânsă. În

(1) Vezi documentatele expuneri ale Domnilor *Titulescu* și *Mironescu*.

special, pentru noi acordarea și soluționarea ambelor reparațiuni în același timp, era o chestiune vitală. Domnul *Mironescu*, Ministrul Afacerilor Străine, a arătat foarte lămurit „că prin punerea în vigoare a planului *Young* înceta obligația solidară a Germaniei, cu Austria, Ungaria și Bulgaria, deci pierdeam o garanție serioasă de plată. Ori noi nu puteam renunța la solidaritatea Germaniei“. (1)

De aceea, în urma dorințelor formulate, s'a admis ca la Conferința dela Haga, să se rezolve și problema reparațiilor orientale.

Pentru ca opera Conferinței să fie complectă, s'a căutat ca cu această ocaziune să se ajungă la un aranjament definitiv a multor chestiuni, cari dacă ar fi rămas nerezolvate, ar fi îngreunat ajungerea la o reală consolidare a păcii. Printre aceste probleme era și aceea a optanților unguri expropriați.

Aranjamentul s'a făcut prin acordurile dela Haga, din 20 Ianuarie 1930.

Ele intervenind în ultimul moment al negocierilor, deși au condus la soluționarea efectivă a conflictului, nu au putut fi redactate definitiv din lipsă de timp. De aceea, s'a hotărât ca textul să fie adoptat ulterior, bine înțeles în cadrul precis al acordului prestabilit.

Pentru a preciza expres caracterul acordurilor, în urmă cererii formulate de delegatul român, Domnul *Mironescu*, s'a hotărât „ca la Paris aceste texte să fie revizuite numai din punct de vedere așa zicând gramatical, neputând fi vorba a se aduce vre-o atingere fondului acestor acorduri“.

Comitetul de revederea lucrărilor și-a început activitatea la 5 Februarie 1930, în Paris. Lucrarea nu s'a putut termina repede din cauza a noui dificultăți ivite, necunoscându-se exact întinderea supra-

(1) Expozeul făcut la 14 Februarie 1930, în fața Parlamentului Român asupra rezultatelor Conferinței dela Haga.

feței expropiete de Cehoslovaci. Grație intervenției Domnului Louis *Loucheur*, care prezida comitetul redactării definitive, s'a putut la 28 Aprilie să se semneze acordul. (1).

„România, afirma Domnul *Titulescu*, și-a menținut, și-a consolidat toate avantajele dela Haga și a obținut concesiuni suplimentare importante“. Ungaria a ratificat acordurile dela Paris în Mai 1930 ; iar România la 21 Mai 1930 (V. M. Of. No. 123).

Aranjamentul chestiunii optanților s'a făcut prin două acorduri :

a) *Acordul II*, care reglementează chestiunile relative la reformele agrare și la Tribunalele arbitrale mixte și prin

b) *Acordul III*, privitor la organizarea și funcționarea unui fond agrar.

Ambele acorduri se referă la reclamațiunile îndreptate de optanții unguri contra reformelor înfăptuite de statele Micii Înțelegeri (2) (România, Cehoslovacia și Iugoslavia). (3)

Aranjamentul soluționează două chestiuni importante :

Prima, cu caracter financiar, se ocupă de vărșămintele care trebuiesc să se facă pentru plata optanților exproțiați, iar

A doua, se referă la funcționarea T. A. M.

(1) Redactarea definitivă a fost o chestiune foarte grea. Meritele Domnului *Loucheur* sunt enorm de mari. Domnia Sa a contribuit ca Marile puteri (Franța, Italia și Marea Britanie) să intervină financiarmente. România recunoscătoare, cu drept cuvânt, Domnului *Loucheur*, l'a sărbătorit cu entuziasm în ședința solemnă a Parlamentului, la 28 Mai 1930.

(2) La 28 Aprilie 1930:

a) Reforma agrară română era complet înfăptuită;

b) Cea cehoslovacă se găsea în curs de executare; iar

c) cea iugoslavă era în stare de pregătire.

(3) Obligațiunile rezultând din Tratatul dela Trianon și care s'au discutat la Paris și Haga, au făcut obiectul a 4 acorduri:

Acordul I este privitor la aranjamentele dintre Ungaria și puterile creditoare ;

Acordul IV este încheiat între Franța, Marea Britanie, Italia România, Ceho-Slovacia și Iugoslavia și se referă la constituțiunea „fondului B“. Partea 2-a a lui regulează împărțirea „Fondului B“

Fondul agrar.

Prima și cea mai principală chestiune care trebuia tranșată era aceea a îndemnizării, necesară plății optanților maghiari expropiați.

Pentru aceasta „luându-se de bază propunerea Domnului Brochi, delegat Italian“, (1) s'a creiat un fond, zis „*Fondul agrar instituit prin acordurile dela Haga din 20 Ianuarie 1930*“ sau pe scurt „*Fondul agrar*“ denumit și „*Fondul A.*“ (2).

El are personalitate juridică și autonomie financiară, (3) după cum se vede din cele ce urmează. Fondul agrar substituie statele reclamate din procesele agrare, introduse înaintea Tribunalului Mixte. Deci, procesele existente, nu se mai consideră intentate contra României (Iugoslaviei și Cehoslovaciei), ci toate sunt îndreptate din oficiu contra acestui fond. La fel va fi și cu procesele pe care optanții le-ar mai putea intenta României, pe baza consecințelor unui act de sechestrul sau de dispoziție, anterior zilei de 20 Ianuarie 1930. (art. I § 2).

Fondul rămâne în întregime responsabil de plățile îndemnizațiilor alocate de tribunalele arbitrele mixte. Deci, în urma creerii fondului agrar, statele de mai sus sunt scutite de orice răspundere prezentă și, ceea ce este satisfăcător pentru noi, chiar viitoare. Sentințele vor fi date împotriva sau favoarea acestui fond și vor fi executate asupra lui (fondului).

Alimentarea fondului agrar. (4)

La început, se stabilise, după cifrele indicate în

(1) Domnul Mironescu. loc. cit.

(2) Fondul agrar s'a numit „*Fondul A*“, în deosebire de un altul special, *ne agrar*, căruia i zis „*Fondul B*“. Aceasta din urmă face obiectul acordului IV și are un capital de 100 milioane coroane aur. Fondul B servește a se plăti supușii unguri ai celor trei guverne (Român, Cehoslovac și Iugoslav) care au obținut hotărâri ale tribunalului A. M., prin aplicarea art. 63, 191 și 250 ale Tratatului dela Trianon (despăgubirile arhiducilor, a funcționarilor cari n'au depus jurământul etc.)

Rămâne bine înțeles că „*Fondul B*“ se referă la chestiunile ne agrare.

(3) Acordul II, art. 2.

(4) Acordul II, art. 6.

memoriul Delegațiunii ungare la Conferința dela Haga, capitalul fondului la 310 milioane coroane aur.

Apoi, micșcrându-se suma cu care trebuia plătit jugărul cadastral, s'a redus și valoarea fondului la 240 milioane coroane aur. În sfârșit, printr'o apreciere mai justă a suprafețelor expropriate în Cehoslovacia, fondul s'a micșorat, stabilindu-se definitiv la 219.500.000 coroane aur.

Fondul se alimentează:

a) Din rentele de înproprietarire pe care România, Cehoslovacia și Jugoslavia le puseseră la dispoziția optanților și care nu au fost ridicate. Cuantumul acestor sume nu depășește cifra fixată anterior, în cazul nostru, de statul român, ca rente locale. Trebuie să remarcăm că România nu plătește mai mult optanților ca naționalilor.

b) „Din partea cuvenită Angliei, Belgiei, Franței, Italiei, Japoniei, și Portugaliei, din anuitățile plătite de Ungaria ca reparațiuni dela 1931—1943 inclusiv“.

c) „Dintr'o anuitate de 6.100.000 coroane aur, ce s'ar cuveni României, Cehoslovaciei și Jugoslaviei, din plățile ce le ve face Ungaria aliaților dela 1944 până la 1966 inclusiv.“

d) „Dintr'o contribuție a Angliei, Franței, și Italiei, plătită prin anuități și anume dela 1933 până la 1943 inclusiv câte 3.600.000 coroane aur, iar dela 1944 până la 1966 câte 2.280.800 coroane aur pe an“ (1).

e) Din vărsămintele ce se vor efectua de Belgia, Imperiul Britanic, Franța și Italia, timp de 36 ani (1930—1966). Aceste anuități vor fi egale cu sumele efectiv primite de către zisele puteri, cu titlul de reparațiuni bulgare (conform cu aranjamentul din 20

(1) Vezi interesanta și documentată expunere a D-lui *Mironescu*, Ministrul Afacerilor Streine, făcută parlamentului la 14 Februarie 1930; deasemenea acordul III, art. 2.

În anii 1931 și 1932, contribuția dela punctul „d“ a aliaților este de câte 800.000 corane aur anual.

Ianuarie, între puterile creditoare). (art. 2. paragraful 3).

f) Fondul agrar mai conține încă un capitol, intitulat *rezerva specială*. El este format din indemnizările cari trebuiesc plătite de Cehoslovacia pentru pământurile expropriate și dintr'o contribuție a Italiei și Franței în favoarea Cehoslovaciei (1).

Asupra anuității ce trebuie să plătească Ungaria au fost lungi discuțiuni. Ea a susținut că starea ei financiară nu-i permite să mai plătească reparațiuni dela 1943 înainte. În urma stăruințelor delegațiilor noastre, contele Bethlem a admis că până la 1943 Ungaria să plătească reparațiunile direct statului român; dela acea dată înainte, ea trebuie să facă plățile fondului agrar, schimbând titulatura din „reparații“ în „creanțe speciale“.

La Paris, în timpul redactării definitive a acordărilor dela Haga, România a mai obținut un avantaj cu privire la sentințele T. A. M. date în favoarea supușilor români. Ungaria pretindea că ele nu intră în anuitatea de reparațiuni. Interesele supușilor statelor Micii Înțelegeri au fost susținute cu căldură de D-l Titulescu. „Noi nu dorim, declara D-sa, ca supușii noștrii, cari au câștigat procese contra Ungariei, să-și vadă sentințele anulate“. În cele din urmă, s'a stabilit „că se respectă moratoriul (Ungariei) până la 1943, dar Ungaria plătește atunci în 5 anuități valoarea sentințelor de condamnare, sporite cu dobândă de 3%. Dela data notificării sentinței și până la plata ei și în răstimp, se dă supușilor noștrii bonuri cu 3 cupoane cu scadențe fixate“ (2).

(1) Am arătat că reforma agrară Cehoslovacă era în curs de executare. Din această cauză nu se cunoștea cu precizie totalitatea terenurilor necesitate de expropriere. Pentru a se preîntâmpina orice dificultate viitoare, i vită mai ales din revendicarea calității de supuși unguri a proprietarilor expropriați, s'a format *rezerva specială*. Franța și Italia au intervenit pe cale financiară pentru a ușura cât mai mult înpăciuirea atât de mult dorită.

(2) D-l N. Titulescu. Interview-ul dat de D-sa la 29 Aprilie 1930, corespondentului agenției Rador (Dimineața 1 Mai 1930).

Comisia de gestiune a fondului.

Fondul agrar este organizat, gerat și reprezentat de o *comisiune de gestiune* (1).

Ea are următoarele atribuțiuni :

a) Va veghia ca vărsămintele să se facă regulat, notificând întârzierea ;

b) Este autorizat a primi oferte de răscumpărare sau de scont pentru anuitățile ce-i revin ;

c) Comisiunea va fixa împreună cu cele trei tribunale arbitrare mixte o procedură sumară pentru stabilirea indemnizației optanților ;

d) In cazul când disponibilitățile în moneta (*es-pèces*) ar permite, Comisiunea poate face vărsămintele transacționale în moneta, contra anulării de obligațiuni emise de fond ;

e) Ea poate să încheie acorduri prietenești cu reclamanții. Pentru a ușura asemenea acorduri, se dispune ca până la 20 Octombrie 1930, T. A. M. să nu statueze asupra nici unei chestiuni litigioase ;

f) Comisiunea poate numi un *comitet financiar*, din supușii țărilor care au o importantă piață financiară, inclusiv Ungaria. Acest comitet va fi însărcinat să studieze când și în ce condiții poate avea loc o mobilizare directă sau indirectă a obligațiunilor emise de fond (2).

Fondul agrar va emite obligațiuni pentru un capital nominal egal cu suma definitivă a fondului. Obligațiunile vor fi de acelaș tip și se vor bucura de aceeaș garanții. Ele vor purta o dobândă de 4% dela 1933-1966. Amortizarea titlurilor se face cu începere dela 1944, având grije ca anuitatea totală (amortizare și dobândă) să fie egală pentru fiecare an (3).

Repartiția fondului. (4)

Chestiunea repartiției fondului agrar a fost stu-

1) Acordul III, art. 4, 5, 6, 7, și 8.

2) Acordul III, art. 8.

3) Acordul III, art. 3.

4) Acordul II, art. 4.

diată în amănunțime pentru a se lichida definitiv iritantul conflict și pentru a mulțumi pe toți interesații. Deaceea, s'a precizat că nu se va efectua nici o plată decât după primirea notificării tuturor hotărârilor T. A. M.

Totuși, se va putea da anumite acțiuni beneficiarilor (optanților), rămânând ca ulterior să li se distribue restul. Pentru a se putea ști cât mai repede totalul plăților, necesare începerii repartiției fondului, se dispune ca T. A. M. să aplice mijloacele cele mai rezezi, iar termenele de procedură prestabilite, se reduc la jumătate.

Comitetul de gestiune va face repartiția fondului având grije ca totalitatea indemnizației să nu depășească valoarea întregului fond agrar. Se înțelege deci că, nu se vor mai putea ivi dificultăți ulterioare în ceea ce privește neajungerea fondului. În caz când totalitatea plăților ar întrece cei 219 milioane coroane aur, plățile se vor reduce proporțional sau se va găsi o altă modalitate. Principalul pentru noi este că nu se va putea cere mai mult decât totalitatea fondului.

Din analiza fondului agrar și a urmărilor ei, referitoare la noi, (1) observăm că :

a) Aranjamentul a satisfăcut complet România. Ea nu plătește mai mult optanților ca naționalilor. Am arătat în cursul lucrării că România era în absolută imposibilitate morală și materială, a admite exorbitanta cerere ungară, de a acorda, în ceea ce privește exproprierea, un regim preferențial pentru străini (în speță pentru optanții unguri) în defavoarea naționalilor.

b) Se regulează plățile României, eșalonate în timp. România varsă anual fondului agrar :

500.000 coroane aur (2) dela 1931 până la 1944 inclusiv și

836.336 coroane aur dela 1944 până la 1967 (3).

1) Vezi acordul III, și în special art. 9.

2) Aproximativ 17 milioane lei.

3) Diferența de 336 336 coroane aur, pe care România o plătește în plus dela 1944, reprezintă suma necesară pentru amortizare.

În afară de obligația de a efectua vărsămintele de mai sus, România nu mai are nici o datorie financiară în legătură cu optanții.

Se știe că după expropriere, se consemnase rentele locale ce se cuvăneau optanților unguri. Renta avea un cupon de 5⁰/₀. Timp de 10 ani rentele fiind consemnate, cupoanele nu erau plătite. Prin acordul definitiv dela Paris, „România a fost scutită să plătească cupoanele exigibile și neachitate reclamanților unguri“ (1).

Guvernul Român reia libera dispozițiune a rentelor locale, pe care le consemnase în favoarea optanților unguri, după efectuarea exproprierii. O parte din rentele locale fiind deja primite de optanți, ca plată a terenurilor expropriate, s'a regulamentat reducerea anuității pe care statul român este dator a o depune fondului agrar. (al. b. c.) Deasemenea, această anuitate se mai reduce prin respingerea acțiunilor reclamanților unguri de către T. A. M., fie pe motiv de incompetența sau de forcluziune, fie pentru oricare alt motiv.

d) Acordul are un caracter *forfetar*. cu alte cuvinte, părțile se obligă ca pe baza aranjamentului financiar stabilit, chestiunea să fie definitiv închisă, ori care ar fi întinderea terenurilor ce fac obiectul revendicărilor optanților. Nici una din cele trei puteri expropriante și nici celelalte puteri aliate nu pot fi obligate, din nici o considerațiune, a efectua vărsămintele superioare celor prestabilite.

Este de remarcat că pentru noi, Românii, în acelaș articol (2) se afirmă și se subliniază caracterul forfetar al Acordului. Acest caracter se repetă apoi atât pentru Jugoslavia cât și pentru Ceho-Slovia. Pentru a se putea respecta această însușire a acordului, s'a hotărât ca distribuția fondului agrar să nu

1) D-I N. Titulescu. loc cit. la 29 Aprilie 1930.

2) Acordul III, art. 9. Ultimul paragraf al art. 9 a fost introdus la Paris.

se facă până nu se primesc notificările tuturor sentințelor T. A. M.

e) In cursul tratativelor directe, antemergătoare acordurilor dela Haga, Ungaria cerea ca despăgubirile să fie cât mai lichide.

In timp ce îndemnizațiile datoriiile expropiatilor români, se amortizau într'un timp îndelungat, iar plata reparațiilor datorite de Unguri era eșalonată, cererea optanților ca despăgubirile să fie cât mai lichide, era o pretențiune cu totul exagerată.

Acordurile încheiate, au soluționat și această problemă, făcându-se o transacție pe baza reparațiilor. Inca dela început s'a propus de către D-l Titulescu acest aranjament.

Ungaria trebuind să plătească reparațiuni României, sa realizat o compensație între plățile ei către statul român dela 1943 înainte și datoria statului român către optanți. „De 7 ani susțin compensarea plăților Ungare cu pretențiile optanților“ declara ilustrul reprezentant român, D-l Titulescu. „M'am isbit de intransigența Ungariei și de incredulitatea multora. Azi pot spune că ideia a fost integral admisă, întru cât compensarea nu se face pentru România cu ceia ce are de primit până la 1943, ci cu ceia ce se chema înainte nebuloasa plăților ungare după 1943. (1).

2. Tribunalele arbitrale mixte.

A doua chestiune care s'a soluționat este cea a T. A. M. România nu a recunoscut nici odată competența acestui tribunal în reforma agrară. După lungi și fructoase negocieri, delegații noștri au obținut ca T. A. M. să nu aibă competența de a se pronunța asupra divergențelor de principiu dintre părți, referitoare la reformele agrare; în special, s'a stabilit că nu au dreptul de a interpreta faimosul articol 250 (2). Astfel, ele nu se vor mai ocupa de reforma agrară română care

1) Din interesantul interview acordat de D-l N. Titulescu, agenției Rador la 22 I. 930.

(2) Al tratatului dela Trianon.

intră în domeniul exclusiv al suveranității naționale.

Cele trei tribunale se vor pronunța motivându-și sentințele și numai pe baza acordului II. Ele vor examina dacă reclamantul este supus ungar și dacă bunul său a fost expropiat prin aplicarea legii agrare. Dacă este cazul, vor acorda reclamanților o indemnitate în sarcina fondului. (1) La aceasta se reduce toată competența T. A. M., în cece privește chestiunile agrare.

Ilustrul reprezentant român, D-1 N. Titulescu, arată care va fi în viitor raportul dintre competența acestor tribunale și reforma agrară. „Ungaria cere numai ca tribunalele să funcționeze ca un fel de comisiune de repartitie, fiind foarte greu guvernului ungar să ia a supra sa repartitia unei sume care nu ar putea fi depășită, între supușii săi.“ (2)

De asemenea, nu s'a admis competența T. A. M. în procesele arhiducilor, membrii ai familiei Habsburg. În conformitate cu articolul 191 al tratatului de la Trianon, bunurile lor au fost confiscate fără nici o despăgubire. S'a hotărât să se ceară Curței Permanente dela Haga să și dea avizul, dacă ei pot fi considerați, în cece privește bunurile lor, ca optanți sau nu. În primul caz, li se va da și lor indemnizația ce li s'ar cuveni după aceleași norme ca și naționalilor. În acest caz, plata despăgubirilor se va face din „fondul B.“, al cărui capital nominal este de 100 milioane coroane aur. (3)

În treacăt, trebuie să reținem că, cu prilejul negocierilor asupra bunurilor arhiducilor, s'a evedențiat și mai mult solidaritatea Micei Înțelegeri.

Prin stabilirea competenței T. A. M., și acest punct de vedere al României a triumfat. Ne reamin-

(1) Acordul II., art. 7 și 8.

(2) D-1 N. Titulescu. Interview-ul acordat agenției Rador. 22. I. 1930.

(3) V. acordul IV. Fondul este alimentat din contribuțiile Mării Britanii, Franței și Italiei, precum și din vărsămintele pe care le va face Ungaria dela 1944-1966.

tim că ea a susținut totdeauna că reforma agrară nu are caracterul unor măsuri excepționale de războiu și în consecință T. A. M. nu are competența să se pronunțe asupra ei.

S'a mai obținut ca Tribunalul Mixt să-și mărească numărul judecătorilor dela 3 la 5, prin numirea a încă doi de către Curtea Permanentă dela Haga. Ei se aleg dintre supușii țărilor cari au fost neutri în cursul războiului și care oferă calitățile necesare pentru a îndeplini funcțiuni arbitrale (art. 9).

Se știe că s'a mai propus odată de *D-1 Chamberlain* (rezoluția Consiliului din 8. VI. 928) să se mărească numărul judecătorilor. România a primit această recomandare pentru că T. A. M. spera trebuia să judece după cele trei principii propuse de comitetul prezidat de premierul englez (1).

Prin acordul de la Haga, chestiunea tribunalelor este soluționată mult mai favorabilă pentru noi. Pe deoparte, se stabilește expres că T. A. M. nu mai poate interpreta articolul 250; iar pe de altă parte, s'a admis că România nu plătește nici un ban mai mult peste cece fixase dela început. De această dată, noi primeam bucuros sporirea numărului judecătorilor pentru că prin aceasta se măreau garanțiile de imparțialitate. Astfel triumful justiției se asigură în cele mai bune condițiuni.

(1) Ne reamintim că descomplectarea și reconstituirea T. A. M. Româno-Ungar a trecut prin următoarele faze:

a) La 24 Febr. 1927, din cauza uzurpării de putere, România retrace pe judecătorul său numai pentru procesele agrare.

b) Guvernul ungar a cerut la 16 Iunie 1927 ca Consiliul să numească doi arbitrii, din care unul să înlocuiască pe cel român care fusese retras.

c) Consiliul, prin rezoluția din 17 Septembrie 1927, a propus ca judecătorul român să fie reintegrat. România a primit pentru că T. A. M. trebuia să judece după cele trei principii care consacrau dreptatea tezei române. Guvernul ungar a refuzat acceptarea rezoluției.

d) La 9-III-928, Consiliul propune sporirea numărului judecătorilor la cinci, prin numirea a încă doi, dintre persoanele aparținând țărilor rămase neutre în războiu. De data acesta România nu a putut primi propunerea (V. pag. 107)

e) Prin rezoluția din 8-VI-928, Consiliul recomanda sporirea numărului judecătorilor. Tribunalul trebuia să țină seama de cele trei principii. România a acceptat soluția.

Tot în acest scop, s'a admis a se recunoaște în toate procesele — *afară de cele agrare* — ca instanță de apel Curtea Permanentă dela Haga.

Prin crearea fondului agrar, investirea lui cu personalitate juridică și interzicerea T. A. M. de a interpreta articolul 250, România nu mai avea să-și apere nici un interes în cece privește exproprierile din Transilvania, necesitate de aplicarea reformei agrare; de aceea s'a mai obținut ca judecătorul român (1) să aibă facultatea de a se retrage ori de câte ori se vor judeca procese agrare. „România nu va apare din nou, sub nici un cuvânt, — a declarat *D-l Titulescu* — la bara tribunalelor mixte, în chestiunile agrare“.

România își menținea însă judecătorul său în toate celelalte procese (afară de cele agrare).

În urma tratativilor urmate la Paris, s'au adăugat în Acordul II și dispozițiuni relative la *forcluziune* (decădere). Termenele fixate prin regulamentele fiecărui tribunal mixt pentru intentarea acțiunilor sunt declarate definitive pentru toate afacerile. (2)

În cece privește afacerile agrare din România, termenul de forcluziune (decădere) de 6 luni, curge din ziua când Comisiunea de ocol își va fi dat hotărârea, potrivit legii de reformă agrară pentru Ardeal, pentru întinderile de pământ făcând obiectul suszisei hotărâri. (3)

Dispozițiunile de mai sus s'au introdus, după cum spunea D-l Titulescu, „pentru ca în interesul bunelor raporturi cu Ungaria, să se îngrădească pe cât posibil posibilitatea de procese viitoare oricare ar fi soarta lor“. (4)

S'a prevăzut deasemenea cazul de divergență asupra interpretării și aplicării Acordului II. Părțile

(1) Iugoslav sau Cehoslovak. Statul care retrage judecătorul, va face să se numească altul de către fondul agrar. El (Statul) va suporta toate cheltuielile înlocuirii. (art. 12).

(2) Acordul II, art. 10.

(3) Acordul II, art. 14.

(4) Interview-ul D-lui *Titulescu*.

interesate pot alege un arbitru unic ; iar când aceasta nu se va putea realiza, ele vor avea dreptul să se adreseze Curței Permanente de Justiție Internațională.

Cum este privită în Ungaria soluționarea conflictului ?

Ziarele oficioase ungare au arătat că semnarea celor patru acorduri asupra reparațiilor orientale (dintre care știm că două se referă la chestiunea optanților) este evenimentul cel mai important dela sfârșitul războiului și până acum. Se dă posibilitatea în bunătațirii raporturilor dintre ea și statele vecine.

În discursul său, ținut cu ocazia ratificării acordurilor, primul ministru *Contele Bethlen* a protestat contra acuzației „că Ungaria trebuie să plătească reparațiuni pentru a oferi statelor din Mica Înțelegeră posibilitatea ca să-i despăgubească pe optanți“. (1)

Deasemenea, a desmintit afirmația că i s'ar fi oferit Ungariei renunțarea reciprocă la orice reparațiuni, dacă renunța să susție interesele optanților“(2)

Acuzația care s'a adus Contelui Bethlen nu este deloc întemeiată. În adevăr, partea pe care o varsă Ungaria fondului agrar este contribuția aliaților noștri. Ungaria era debitoare lor. Aliații, dintr'un spirit de largă conciliațiune, au făcut sacrificiul de a renunța la drepturile ce li se cuveneau în favoarea fondului agrar. Deci, sacrificiul nu vine din partea Ungariei, care era obligată să efectueze acele plăți, ci din a aliaților care le-au cedat. Grație bunăvoinței aliaților, poate Ungaria să primească indemnizațiunile suplimentare, fără a se cere României un efort financiar în plus.

(1) Ziarul social democrat „*Nepszava*“ afirmă că succesul obținut la Haga nu este a poporului maghiar, ci al aristocrației feudale. I s'a impus poporului maghiar să plătească timp de 23 ani câte 13 și jumătate milioane, pentru ca să fie despăgubiți o mie de marl proprietari, între care în primul rând ministrul Bethlen, căruia i s'a expropriat în Transilvania 10 mii hectare.

(2) Vezi ziarul *Dimineața* din 16 Mai 1930.

Baronul *Koranyi*, primul delegat al Ungariei, declara la 28 Aprilie 1930 că semnarea acordurilor „încheie definitiv perioada războiului mondial. Ungaria este recunoscătoare, continua domnia sa, pentru felul cum s'a soluționat această chestiune, acordând Ungariei o satisfacție morală importantă“.

Situația economică și financiară a Ungariei s'a îmbunătățit considerabil prin acordurile semnate. „Ca urmare a aranjamentului făcut, gajurile ce garantau reparațiile ungare devin libere și deaceia Ungaria are astfel posibilitatea să capete un împrumut extern și să găsească resurse pentru dezvoltarea ei economică“ (1)

Rezultatele pentru Ungaria a conferinței dela Haga sunt admirabil relieveate de Conte *Bethlen*.

Domnia sa declara ziaristilor: „Am obținut la Haga rezultate complet satisfăcătoare. Am trebuit să facem unele sacrificii, dar acestea nu sunt de natură a anihila avantajele obținute... Rezultatul cel mai substanțial, continua domnia sa, este faptul că Ungaria și-a recucerit suveranitatea economică și financiară“.

Seziunea Consiliului S. N. din Mai 1930.

În ordinea de zi a Consiliului din Mai 1930, figura prezentarea raportului reprezentantului Mării Britanii în chestia optanților. Această chestiune fiind completamente soluționată prin acordurile dela Haga, Consiliul n'a avut altceva de făcut decât să înregistreze Acordurile intervenite.

Soluționarea politică a conflictului.

Acum când conflictul s'a aplanat, mulțumind prin soluționarea lui ambele părți, constatăm că nu s'a putut ajunge la acest sfârșit fericit decât pe un dram pronunțat politic.

(1) Vezi interview-ul D-lui *Mironescu*.

Am arătat, chiar dela început, că stingerea conflictului trebuia să se facă în interiorul statului expiator și de către instanțele naționale; dar când diferendul a devenit obiect de discuțiuni internaționale, singura cale oportună și cu rezultate efective nu era decât aceea politică. Trebuia să intervină și elemente străine voinței părților. (1)

S. N. și mai ales Consiliul, au contribuit considerabil la ajungerea acestui scop. Inca din 1923, chestiunea a fost adusă în fața Consiliului. Prin debaterile cari au vut loc în ședințele ținute, cât și prin faptul că membrii ce-l compuneau — personalități politice primordiale și cu netagăduită autoritate — au căutat soluționarea iritantului conflict, chestiunea interesă întreaga lume internațională și politică.

Este suficient să ne reamintim printre alții de d-l *Adatci*, ministrul Japoniei în Belgia, care a prezidat acordul dela Bruxelles, de d-l *Chamberlain*, fostul ministru al afacerilor străine al Imperiului Britanic, care a prezidat Comitetul celor Trei, de d. *Henderson*, (2) pentru ca să ne dăm seama de aportul pe care l'au adus toate aceste personalități politice.

Dacă statele Micei Înțelegeri și Ungaria ar fi căutat soluționarea pe o cale exclusiv judiciară (de ex. prin T. A. M., care de altfel erau absolut incompetent), problema ar fi devenit insolubilă. Dar prin mecanismul politic, marcat mai ales prin intervenția financiară a aliaților noștri, rezultatele obținute au fost complet satisfăcătoare pentru ambele părți. România nu plătește nici un ban mai mult peste ceea ce hotărâse inițial; iar Ungaria a obținut îndemnizările suplimentare grație bunăvoinței aliaților noștri.

Considerații asupra soluționării.

Soluționarea precum și modul prin care s'a so-

(1) Vezi pag. 3 și 4 ale acestei lucrări.

(2) Nu trebuie să uităm numeroșii savanți cari au dat consultații părților în litigiu, precum și articolele pe cari le-au scris aproape în toate revistele internaționale. Deasemenea, trebuiesc reamintite celebrele pledoarii ținute în fața T. A. M. precum și publicațiile țării în litigiu.

luționat chestiunea optanților, are o mare importanță :

1. S'a pus capăt unui conflict iritant care forma în Europa Centrală o interminabilă cauză de discuțiuni și de ațâțare.

Îmbunătățindu-se relațiile cu Ungaria, s'a nivelat drumul către o apropiere economică și s'au consolidat raporturile de vecinătate amicală. „In acordurile prezente“, declara D-l *Titulescu*, „sunt germini bine făcători, care pot fructifica, pentru binele păcei generale“ (1).

Azi, când criza agrară s'a agravat, s'a emis ideea unei colaborări cu Ungaria ; deasemenea chiar formarea unei federații agrare a Europei Centrale și Orientale, în care ar putea intra și statul vecin. Cu siguranță că această apropiere cu Ungaria nu s'ar fi putut realiza și nici concepe, atât timp cât problema optanților nu era soluționată.

2. Teza română a triumfat. În adevăr, străinii nu pot fi mai privilegiați ca naționali pe teritoriul unui stat suveran, pentru că dându-li-se egalitate de drepturi, trebuie să li se pretindă și egalitate de datorii. Ar fi fost dureros pentru noi ca istoria dreptului internațional să înregistreze contrariul, tocmai în timpul când capitulațiunile tind a fi complet desființate.

Ce ar fi gândit expropriații Români din Transilvania, care veacuri dearândul au fost asupriți, să se găsească și acum într'o situație desavantajată față de optanții maghiari ?

În afară că bugetul statului s'ar fi îngreunat mult, precedentul ar fi avut și alte urmări grave. Străinii, expropriați în Bucovina și Basarabia, ar fi încercat să pretindă și ei aceleași privilegii. „Ar fi fost punerea a întregii chestiuni sociale, din nou în România, în această țară vecină Rusiei Sovietice“. (2).

(1) Am arătat că din cele patru acorduri ale reparațiilor orientale, două se referă la soluționarea chestiunii optanților.

(2) Vezi *Louis Le Fur*. *Affaire, (La réforme, pag. 206)*

3. Soluționarea ne furnizează o probă manifestă a solidarității internaționale.

În trecut, o neînțelegere între state oferea un prilej de avantaje pentru celelalte puteri; în acest conflict, tocmai contrar, aliații au contribuit la stingerea lui prin importante sacrificii bănești. Greu încercata Belgie, Portugalia ca și îndepătatata Japonie au adus aportul lor, renunțând — după cum am văzut — la unele drepturi în folosul Fondului Agrar. (1)

Pagini de recunoștință. (2)

Acum când lungul și iritantul conflict cu optanții unguri s'a stins, nu pot să termin această lucrare fără a nu arăta măcar cât de *lapidar*, prețiosul aport adus de constantul reprezentant român, de Dl. *N. Titulescu*.

România a avut norocul de a încredința, chiar de a început, susținerea intereselor ei, D-lui Profesor *N. Titulescu*, ministrul României la Londra. S'a văzut din cuprinsul lucrării, cum timp de 7 ani, dela nașterea până la soluționarea diferendului, eminentul diplomat a apărut, în toate fazele, cu căldură, convingere demnitate și cu viguroasă tenacitate, justa cauză românească. Misiunea sa nu a fost de loc ușoară. Dese ori, a trebuit să lucreze pe un teren arid și în circumstanțe foarte dificile. (3)

În fața unei propagande internaționale, dezvoltate cu intensitate de Unguri, cu scopul apărării revendicărilor lor, reprezentantul român a desfășurat o activitate titanică și rodnică. A putut interesa pe cei mai celebri internaționaliști ai lumii, cari studiind cu im-

(1) Cu această ocazie trebuie să arat aportul adus de *D-l Loucheur* „ale cărui resurse de ingenuozitatea, bunătate și răbdare sunt infinite, declara *D-! Titulescu*“, și fără de care nu știu cum s'ar fi terminat negocierile noastre“ (interview-ul precitat)

(2) Aceste 3 pagini s'au introdus ulterior cetirei manuscrisului și facerii prefaței de Dl. Titulescu.

(3) Este cunoscută covârșitoare importanța pe care o are într'un conflict internațional, lămurirea opiniei publice mondiale.

parțialitate conflictul, au proclamat dreptatea tezei române. (1)

Duelurile oratorice cu Conte *Apponyi*, reprezentantul Ungariei, recunoscut ca o forță, vor rămâne celebre. Conte *Apponyi* „pusese în serviciul cauzei sale naționale întreaga și îndelungata sa experiență parlamentară, unită cu un măreț talent oratoric“ (2). Dl. *Titulescu*, cu măiestrie de cuvânt, a combătut cu vigoare, punct cu punct, argumentele adverse și prin strălucite expuneri, a demonstrat cu luminozitate dreptatea tezei române. Iată ce zice Dl. *Jean Appleton*, profesor la facultatea de drept și președintele Asociației Naționale a avocaților din Franța, referindu-se la o ședință a Consiliului S. N.: „Dl *Titulescu*..., cu impetuoșitatea sa obișnuită, cu o abundență verbală, cu o rapiditate de vorbă, cu o virtuozitate cu adevărat extraordinară, încântată, învinse și convinse, în acelaș timp, atât Consiliul cât și publicul.“ (3)

În faza finală, declara Dl. *Mironescu*, „Dl. *Titulescu* a adus contribuția cea mai însemnată la rezultatele dobândite și a fost deseori purtătorul de cuvânt al tuturor celor 3 state din Mica Înțelegere“. (4)

Neprețuitul aport D-lui *Titulescu* în soluționarea fericită a chestiunii optanților, a fost recunoscut de personalități politice străine și complet imparțiale.

(1) Savantele lor opinii au făcut obiectul a numeroase și extrem de interesante studii, publicate în mai toate revistele de drept internațional: *Revue de Droit International et de Législation comparée* (Bruxelles), *Revue générale de Droit International public*, *Revue de Droit International, de Sciences Diplomatiques et Politiques*. (Genève), *Revue bleu*, *Revue des Vivants*, *Revue Politique et Parlementaire*, *Revista di Diritto Pubbico et della Publica amministrazione in Italia*, *Bulletin Mensuel de la Société de Législation comparée*, *Bibliothèque Universelle et Revue de Genève* etc.

(2) *Jean Appleton*. *Histoire d'un conflit*. op. cit. t. I. p. 59.

(3) *Jean Appleton*. op. cit. p. 59 Articol apărut în *Revue de Vivants*. No. 10 Noembrie 1927.

(4) *Gh. Mironescu*. Expozeul făcut la Camera și Senat la 15 Febr. 1930. Referindu-se la succesul dela Haga. Dl. *Brănișteanu*, zice: „Meritul acestui rezultat revine în primul rând D-lui *Titulescu*, care a depus pentru obținerea lui o muncă titanică, stăruitoare și care și-a jefrit sănătatea, urmărind impunerea convingerii sale, amicilor și adversarilor, marilor puteri și Ungariei.“

Astfel, Dl. *Noel Baker*, președintele Asociației Uniunilor pentru S. N. din Marea Britanie, într'un călduros elogiu pe care-l face D-lui Titulescu, evidențiază deosebitul său talent diplomatic, încununat totdeauna de un deplin succes. Referindu-se la prodigioasa sa activitate desfășurată pentru stingerea conflictului, D-sa se exprimă astfel: „A lupta ani de zile fără preget și fără oboseală, pentru apărarea unui interes național, a reuși cu toate acestea să nu jignești niciodată sentimentul internațional, a reuși să ajungi la o soluție care să satisfacă ambele părți și pe noi toți, semnatarii acordurilor dela Haga, și a reuși cu tot focul luptei, să păstrezi o constantă prietenie contelui Apponyi, *este o realizare internațională care presupune un complex de calități, a căror importanță nu va putea fi nici odată exagerată*“ (1)

Noi, Românii, păstrăm D-lui Titulescu, acestui mare consolidator al justiției internaționale, o sinceră și profundă recunoștință pentru activitatea sa rodnică și neobosită în ceace privește „chestiunea optanților“ (2)

Deosebit de elocinte sunt rândurile de mai jos — ale Domniei Sale — ca un prim învățământ ce se trage din soluționarea chestiunii optanților. Ele sunt inspirate de un optimism bine făcător și sănătos.

„*Când un Stat, în lupta pacifică de toate zilele, susține o teză dreaptă, cu fermitate și curtenie și pune în slujba ei, nu simple recriminațiuni de ordine națională, ci rezistența pe principiile mari internaționale care stau la baza raporturilor actuale dintre state, punctul lui de privire sfârșește prin a se impune*“ (3). În aceste condiții, când se proclamă deplina încredere în justiția internațională de un profund cunoscător al raporturilor dintre state, omenirea poate pași într'un ritm accelerat și cu pași giganti în realizarea ~~celor mai~~ superioare idealuri.

(1) *Noel Baker*, Discursul pronunțat la 13 Decembrie 1930. (Transmis de agenția „Rador“).

(2) În aceste pagini mă refer numai la activitatea desfășurată în acest mare conflict.

(3) Vezi prefața pag. 12.

CONCLUZIUNI.

I. 1) Chestiunea optanțiilor unguri ai Transilvaniei își găsește origina în aplicarea reformei agrare române asupra pământurilor pe care ei le posedau în Transilvania.

2) Optanții unguri ai Transilvaniei sunt acele persoane, care în termenii tratatului dela Trianon, au renunțat la naționalitatea română și au ales pe cea ungară.

II. 1) *Exproprierea latifundiilor și repartitia echitabilă a pământului era o necesitate urgentă și imperioasă, atât în vechiul regat cât și în Transilvania.* Marea majoritate a țărânilor nu posedau un fond fonciar. Din această cauză, trăiau în condiții extrem de grele, fiind forțați a-și câștiga existența ca simplii lucrători manuali.

2) În Transilvania, ne echitabile distribuție a pământului prezenta încă și un caracter etnic. Din cauza că elementul românesc era asuprit, el emigra în America, în căutarea unei vieți mai acceptabile.

3) În atari împrejurări, democratizarea pământului în întreaga Românie era menită a asigura și a consolida pacea socială. De aceea, a fost primită cu entuziasm de către toți marii proprietari a vechei Românie.

4) Numai Ungurii, care posedau terenuri în Transilvania, au protestat, pretinzând că prin aplicarea reformei agrare s'au violat tratatele și li s'au sechestrat proprietățile imobiliare. Ei cereau un tratament preferențial față de naționali, în timp ce Românii au susținut totdeauna egalitatea de tratament.

III. 1) Alegațiunile acestor optanți nu sunt deloc

fondate. *Reforma agrară nu era o lichidare deghi-zată și nu era orientată sub nici o formă contra latifundiarilor Transilvaniei.*

2) Ea era concepută în vechiul regat înainte de începerea războiului mondial, care n'a făcut decât să-i amâne aplicarea ei. La acea dată, nu se putea ști că în 1918 Transilvania se va alipi patriei mamă.

3) Reforma s'a infăptuit în Transilvania în urma hotărârei Adunării Naționale, care a proclamat unirea, iar nu pe baza constituției vechiului regat.

IV. 1) *Legea agrară a Transilvaniei nu este mai severă ca aceea a vechei României.*

2) Reforma are un caracter moral și este generală, impersonală și obiectivă.

3) Deși sub mici aspecte, aparet diferite și ocazionate de necesitățile de adaptare, principiul fundamentul al reformei este identic atât în vechiul regat cât și în Transilvania. Ceva mai mult, expopriații Transilvaniei s'au bucurat de unele privilegii.

V. 1) *Aplicarea reformei nu violează nici tratatele și nici vreun principiu al dreptului internațional.*

2) Tratatetele nu consacră intangibilitatea proprietăților imobiliare ale optanților. „Optantul păstrează drepturile sale în cadrul proprietății așa cum este definită și regulamenteată de legile statului suveran“ (1).

3) Aplicând reforma și optanților, România a procedat în plinul exercițiu al suveranității sale.

4) România nu poate fi făcută responsabilă, față de optanți, de faptul fortuit al deprecierei monetei sale, cu atât mai mult cu cât el intervine posterior reformei și izbește în cele vitale interese ale Statului.

VI. 1) *Reforma nu este o lichidare de război, interzisă de tratate fiindcă :*

2) Exproprierea nu este o măsură excepțională

(1) V. pag. 49.

în strânsă și intimă legătură cu războiul. Ea a fost concepută încă din 1914.

3) Exproprierea are un caracter național, pe când lichidărilor de război au un altul internațional.

4) Pentru lichidările de război nu se dă nici o despăgubire; pentru exproprieri s'au alocat indemnizații sub formă de rente de stat.

5) Exproprierea se referă numai asupra pământurilor; lichidarea se întinde asupra „bunurilor, drepturilor și intereselor de orice fel“.

6) Exproprierea înfăptuită a transformat banii împrietărilor în proprietate imobiliară; lichidarea transformă proprietățile în bani.

VII. 1) *Ungurii, chiar dela început, în lipsa unei acțiuni precise, au tatonat nesigur atât: (A) asupra competenței instanțelor cărora s'au adresat cât și (B) a articolelor tratatelor care au pretins a fi violate.*

A) Revendicările lor trebuiau să fie soluționate pe baza legilor agrare de tribunalele naționale, cărora li s'au adresat inițial.

Apoi ei și-au sprijinit plângerile pe tratatul minorităților și pe art. 63 al tratatului dela Trainon; iar după aceea pe un alt articol (250) al precitatului tratat.

B) În ceea ce privește instanțele, Ungurii, rând pe rând, s'au adresat:

a) *Tribunalelor naționale române*, cu adevărat competente, pe baza principiului *lex rei sitae*.

b) *Conferinței Ambasadorilor*, care și-a declinat competența de două ori.

c) *Consiliului Societății Națiunilor*, a cărei competență au recunoscut-o inițial și au respins-o după aceea.

d) *Tribunalelor arbitrale mixte*, cu incompetență absolută și radicală și în sfârșit au cerut dese ori

e) *Intervenția Curții Permanente de Justiție Internațională* dela Haga.

VIII. 1) *Guvernul ungar a recunoscut de două ori, în forme solemne, dreptatea tezei române :*

întâi, în 1920, când maximum ce-l cerea era perfecta egalitate de tratament a optanților față de naționali, ceea ce Românii le-au acordat ;

al doilea, în 1923, prin acordul dela Bruxelles, când s'a recunoscut de reprezentanții unguri „că tratatul nu se opune la o expropriere a bunurilor optanților pentru rațiuni de utilitate publică“.

2. Acordul de Bruxelles, din toate punctele de vedere complect valabil, avea forța obligatorie. Prin dezavuarea reprezentanților săi, investiți cu puteri depline, guvernul ungar, violează un angajament internațional, după toate formele contractat.

IX. 1) În afara de dubla recunoaștere a guvernului maghiar, consacrarea tezei române s'a făcut de:

a) Instantele naționale române ;
b) Comisiunea de 6 savanți juriști, numită expres de S. N.;

c) Comitetul de 3 al S. N. ;

d) Consiliul S. N. ;

e) Curtea Permanentă de Justiție Internațională dela Haga, (prin jurisprudența dată într'un caz analog);

f) Numeroșii celebrii internaționaliști cari s'au ocupat cu studiul conflictului.

X — 1. *România a făcut tot timpul proba celui mai larg spirit de conciliațiune :*

a) A acordat maximum pe care-l cereau Ungurii la Conferința Pacea.

b) A primit integral recomandările Consiliului S. N. (17 Sept. 1927.)

c) A făcut sacrificiul de a oferi în 1929 un considerabil supliment de despăgubire, favorizându-i față de naționali.

XI. — 1. *Tribunalul Arbitral Mixt româno-ungar, instanță compromisorie, excepțională și efemeră, și cu o competență strictissimo limitată, nu era în măsură să se ocupe de reclamațiile optanților.*

2. Tribunalul trebuia înainte să se ocupe de fond, să constate dacă este competent.

3) Călcând acordul special și prealabil al părților (clauzele compromisorii) și depășind manifest mandatul, T. A. M. a comis o gravă uzurpare de putere.

4. Hotărârea dată nu este nulă, ci complet inexistentă.

5. Retragerea judecătorului român, pentru chestiunile agrare, este perfect justificată.

XII — 1. *Consiliul Societății Națiunilor era competent a cunoaște diferendul din cauza:*

a) Puterilor ce-i conferă Pactul,

b) Naturei politice a conflictului,

c) Recunoașterii competenței de către ambele guverne (maghiar în 1923).

2. Consiliul nu putea numi judecători supleanți, pentru că retragerea celui național din T. A. M. (care comisese uzurparea de putere) nu constituia o vacanță.

3. Numirea judecătorilor supleanți în T. A. M. este o facultate a Consiliului, iar nu o obligație.

4. Consiliul nu era dator să ceară avizul C. P. J. I.

XIII — 1. *Conflictul are un proeminent caracter politic*; numai câteva aspecte secundare sunt juridice.

XIV — 1. *Curtea Permanentă dela Haga nu avea competența de a cunoaște conflictul.*

2. Intervenția ei, sub orice formă, era inopertună. Fiind un organ esențialmente juridic, nu ar fi putut soluționa un conflict pronunțat politic.

3. Nu se poate cere avizul Curței asupra unei rezoluțiuni a Consiliului sau asupra raportului unei Comisiuni de jurști, numită expres de acesta (Consiliu).

XV — 1. *Soluționarea diferendului s'a făcut în mod politic prin Acordul dela Haga, odată cu aranjamentul reparațiilor occidentale și orientale.*

2. Acordurile satisfac ambele părți.

3. România nu privilegiază pe optanți în dauna naționaliilor, și nu plătește nici un ban mai mult peste ceea ce s'a stabilit dela început. Optanții obțin îndem-

nizații suplimentare din contribuțiile oferite de aliați.

4. Indemnizațiile se plătesc de un „*fond agrar*”, împotriva căruia sunt îndreptate toate procesele agrare. Prin crearea lui, România este scutită de orice răspundere prezentă sau viitoare.

Acordul are un caracter forfetar.

5. Se stabilește că T. A. M., mărit la 5 membrii, nu poate interpreta art. 250 al Tratatului dela Trianon. Judecătorul român are dreptul să se retragă dela ședințele proceselor agrare.

XVI — 1. Soluționarea iritantului conflict, a consolidat pacea în Europa Centrală, prin îmbunătățirea raporturilor cu Ungaria. Cu această ocazie, s'a afirmat odată mai mult solidaritatea internațională crescândă.

CONCLUSION.

I — 1. La question des optants hongrois de Transylvanie, a pris naissance lors de la Réforme Agraire Roumaine, sur les terrains qu'ils possédaient en Transylvanie.

2. *Les optants hongrois de Transylvanie*, sont les personnes qui aux termes du traité de Trianon, ont renoncé à la nationalité roumaine et opté pour la nationalité hongroise.

II — 1. *L'expropriation des latifundaires et la répartition équitable des terres aux paysans, étaient devenues une nécessité impérieuse et urgente, autant dans l'ancien royaume qu'en Transylvanie.* La grande majorité des paysans ne possédait pas de biens fonciers, et vivait dans des conditions extrêmement difficiles. Les paysans étaient obligés de gagner leur existence, comme simples ouvriers agricoles.

En Transylvanie, la distribution peu équitable des terres a aussi un caractère ethnique. Et parce que l'élément roumain était opprimé, il émigrerait en Amérique, à la recherche d'une vie plus supportable.

3. En de telles conditions, la démocratisation des terres dans la Roumanie tout entière, avait pour but d'assurer et de consolider la paix sociale. Elle a donc été acceptée avec enthousiasme par tous les grands propriétaires de l'ancienne Roumanie.

4. Il n'y eut que les Hongrois de Transylvanie, y possédant des terres, qui aient protesté, prétendant que par l'application de la réforme agraire on a violé les traités et qu'on a sequestré leurs propriétés immobilières. Eux qui demandaient à être

privilegiés, par rapport aux roumains, tandis que ceux-ci, ont toujours soutenu l'égalité de traitement.

III—1. Les allégations de ces optants ne sont nullement fondées. *La réforme agraire n'est absolument pas une liquidation de guerre, ni dirigée, sous aucune forme, contre les latifundaires de Transylvanie.*

2. Elle fut conçue et projetée dans l'ancien royaume, bien avant le début de la guerre mondiale, qui n'a fait qu'ajourner son application. A cette époque, nul ne pouvait se douter, qu'en 1918, la Transylvanie serait ajoutée à la Mère-Patrie.

3. En Transylvanie, la réforme s'est effectuée à la suite de la décision de l'Assemblée Nationale, qui a proclamé l'union, et n'était point basée sur la Constitution de l'ancien royaume.

IV.—*La loi agraire appliquée en Transylvanie, n'a pas été plus sévère que dans l'ancien royaume.*

2. La réforme a un caractère moral. Elle est générale, impersonnelle et objective.

3. Quoique sous certains aspects, sans importance, elle présente quelques différences occasionnées par les nécessités d'adaptation, le principe fondamental de la réforme est identique dans l'ancien royaume, ainsi qu'en Transylvanie; et, ce qui plus est, les expropriés de cette province ont bénéficié de quelques privilèges.

V—1. *L'application de la réforme ne viole ni les traités, ni aucun principe de droit international.*

2. Les traités ne consacrent pas l'intangibilité des propriétés immobilières des optants. L'optant conserve ses droits de propriété, ainsi qu'ils sont définis et réglementés par l'Etat souverain.

3. En appliquant la réforme également aux optants, la Roumanie a exercé les pleins pouvoirs de sa souveraineté.

4. La Roumanie ne peut être rendue responsable par les optants, du fait inattendu et fortuit de la dépré-

ciation monétaire du pays, d'autant plus qu'elle est survenue postérieurement à la réforme, et qu'elle a frappé dans les intérêts les plus vitaux de l'Etat.

VI.—1. *La réforme, n'est pas une liquidation de guerre, interdite par les traités, parce què :*

2. L'expropriation n'est pas une mesure exceptionnelle intimement liée à la guerre ; le projet en a été conçu dès 1914.

3. L'expropriation a un caractère purement national, tandis que les liquidations de guerre ont un caractère international.

4. Pour les liquidations de guerre on ne donne pas de dédommagements ; pour les expropriations on a accordé des indemnités sous forme de rentes de l'Etat.

5. L'expropriation se rapporte uniquement aux terres, la liquidation s'étend aux biens, aux droits, aux intérêts de toutes sortes.

L'expropriation, devenue un fait accompli, a transformé l'argent de ceux qui sont devenus propriétaires, en biens immobiliers ; la liquidation transforme les propriétés en argent.

VII.—1. *Les Hongrois, depuis le commencement, à défaut d'une action précise, ont hésité :*

A) *autant sur la compétence des instances aux quelles ils se sont adressés,*

B) *que sur les articles des traités, qu'ils ont prétendu avoir été violés.*

A. La question de leurs revendications, devait être résolue sur la base des lois agraires, par les tribunaux nationaux, auxquels ces revendications ont été adressées en premier lieu.

Puis, ils ont appuyé leurs doléances sur les traités des minorités et sur l'article 63 du traité de Trianon ; finalement, sur l'article 250 du dit traité.

B. Quant aux instances judiciaires, les Hongrois se sont adressés successivement :

a) *Aux tribunaux roumains, dont la véritable*

compétence était basée sur le principe : *Lex rei sitae*.

b) A la *Conférence des Ambassadeurs* qui a décliné sa compétence à deux reprises.

c) Au *Conseil de la Société des Nations*, dont ils ont admis la compétence de prime abord, et l'ont refusée ensuite.

d) Au *Tribunal Arbitral Mixte*, dont l'incompétence était absolue et radicale ; et enfin, ils ont demandé, à plusieurs reprises

e) L'intervention de la *Cour Permanente de Justice Internationale* de la Haye.

VIII.—1. *Le gouvernement Hongrois a reconnu par deux fois, et solennellement, que la thèse roumaine était juste :*

Premièrement, en 1920 quand le maximum de leurs demandes était la parfaite égalité de traitement des optants par rapport à celui des Roumains, que la Roumanie leur a accordée.

Deuxièmement, en 1923 quand, par l'accord de Bruxelles, les représentants hongrois ont reconnu que „*le traité ne s'oppose pas à une expropriation de biens des optants, pour des raisons d'utilité publique*“.

2. L'accord de Bruxelles, parfaitement valable à tous les points de vue, avait qualité de force obligatoire. Par le désaveu de ses représentants investis de pleins pouvoirs, le Gouvernement Hongrois viole un engagement international, contracté d'après toutes les formes.

IX. — En outre de la double reconnaissance du gouvernement hongrois, la consécration de la thèse roumaine a été faite par :

- a) Les instances nationales roumaines ;
- b) La Commission de 6 savants juristes, expressément nommée par S. d. N. ;
- c) Le Comité de 3 de la S. d. N. ;
- d) Le Conseil de la S. d. N. ;
- e) La Cour Permanente de Justice Internationale

de la Haye, (par une jurisprudence prononcée dans un cas analogue) et

f) De nombreux internationalistes célèbres qui se sont occupés du conflit.

X — 1. *La Roumanie a fait preuve, tout le temps, du plus large esprit de conciliation.*

a) Elle a accordé le maximum que les Hongrois ont demandé à la Conférence de la Paix.

b) Elle a reçu intégralement les recommandations du Conseil de la Société des Nations, (17 Septembre 1927.)

c) Elle a fait le sacrifice d'offrir en 1929, un supplément considérable d'indemnités, favorisant de la sorte, les Hongrois par rapport aux Roumains.

XI — 1) *Le Tribunal Arbitral Mixte Roumano-Hongrois, instance compromissoire, exceptionnelle et éphémère, avec une compétence des plus limitées, n'était pas en mesure de s'occuper des réclamations des optants.*

2) Le tribunal, avant de s'occuper du fond de la question, devait chercher à constater s'il est compétent.

3) Empiétant sur l'accord spécial et préalable des parties, (clauses compromissoires,) et outrepassant, manifestement, son mandat, le T. A. M. a commis une grave usurpation de pouvoir.

4) La sentence prononcée n'est pas nulle, elle est inexistante.

5) La retraite du juge roumain, au sujet des questions agraires, est parfaitement justifiée.

XII — 1) *Le Conseil de la Société des Nations était compétent pour connaître le différend à cause :*

a) Du pouvoir que lui conférait le Pacte ;

b) De la nature politique du conflit ;

c) De la reconnaissance de sa compétence par les deux gouvernements (hongrois en 1923) ;

2) Le Conseil ne pouvait pas nommer de juges suppléants, car la retraite du juge Roumain du T. A.

M. (qui avait commis l'abus de pouvoir) ne constituait pas une vacance.

3) La nomination des juges suppléants au T. A. M., est facultative, et non obligatoire, de la part du Conseil.

4) Le Conseil n'était pas obligé de prendre l'avis de la C. P. J. I.

XIII — 1) *Le conflit a un caractère foncièrement politique* ; il n'y a que quelques aspects secondaires qui soient juridiques.

XIV — *La Cour Permanente de la Haye n'était pas compétente pour connaître le conflit.*

2) Son intervention, sous n'importe quelle forme était inopportune. Etant un organe essentiellement juridique, elle ne pouvait pas donner de solution à un conflit politique.

3) On ne peut demander l'avis de la Cour sur une résolution prise par le Conseil, ou bien sur le rapport d'une Commission nommée spécialement par le Conseil et composée d'éminents juristes.

XV. — 1. *La solution du différend a été donnée politiquement par l'accord de la Haye, en même temps que l'arrangement des réparations occidentales et orientales.*

2) Les accords satisfont les deux parties.

3) La Roumanie n'a pas privilégié les optants au préjudice des nationaux, et ne paye pas un sou de plus que ce qui a été établi au commencement ; les optants ayant obtenu des indemnités supplémentaires, prises sur les contributions offertes par les Alliés.

4) Les indemnités sont payées par des sommes prises sur un „fonds agraire“ et contre lequel, sont dirigés tous les procès agraires. Par la création de ce fonds, la Roumanie est exemptée de toute responsabilité présente ou future.

L'accord a un caractère forfaitaire.

5) On établit que le T. A. M. augmenté de

cinq membres, ne peut interpréter l'art. 250 du Traité de Trianon. Le juge roumain a le droit de se retirer des séances des procès agraires.

XVI.—1. La solution de l'irritant conflit, a consolidé la paix dans l'Europe Centrale, par l'amélioration des rapport avec la Hongrie. A cette occasion, on a affirmé une fois de plus la solidarité internationale croissante.

BIBLIOGRAFIE.

Adaug la acest studiu o bibliografie, cu scopul de a ușura pe cercetătorul care va voi să se documenteze.

Prezentul studiu fiind obiectiv, nu s'a omis să se arate și diferitele publicațiuni care susțin teza ungară.

Bibliografia cuprinde 2 părți:

prima, enumeră lucrările care tratează despre conflict, precum și altele în strânsă legătură cu el;

a doua, conține studii referitoare la reforma agrară.

Lucrări care tratează despre conflict.

Alvarez Alejandro. La réforme agraire : le litige hungaro—roumain devant le Conseil de la Société des Nations (articol apărut în *Europe Nouvelle* No. 507 din 29 Oct. 1927 p. 1450 și u.).

Acordurile dela Haga și Paris, publicate în M. Of. No. 123, din 7 Iunie 1930.

Anuaire de la S. D. N. Préparé sous la direction de Georges Ottlik, Genève.

T. I 1920—1927 p. 367—371.

T. II 1928 p. 227—283; T. III 1929;

T. IV 1930 p. 318 și u.

Antonescu Mihail. Regimul Agrar Român și chestiunea Optanților Unguri. Prefată de D-I Gh. Tașcă. București, 1928.

Appleton Jean. Histoire d'un Conflit (articol apărut în *Revue des Vivants* No. 10, Noembrie 1927.)

Birkenhead (Lordul). Expozeul — favorabil Românilor — făcut în Camera Lorzilor, în calitate de ministru al Indiilor, asupra problemei optanților.

Bartın Etienne. Les transformations de la propriété foncière roumaine et le régime des liquidations (articol apărut în *Journal du Droit International*, fascicula Iulie—Octombrie 1927 p. 875).

Barthélemy J. Consultation concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le Tribunal arbitral mixte roumano-hongrois (Compétence).

Basdevant Jules, Gas on Jèze et Nicolas Politis : Consultation sur la compétence du Tribunal arbitral mixte hungaro-tchécoslovaque à l'égard de la réforme agraire tchécoslovaque (această consultație a fost dată guvernului cehoslovac la 9 Februarie 1927, în vederea dezbatărilor asupra competenței înaintea Tribunalului arbitral mixt ungaro-ehoslovac.

Berthelemy H. Consultation pour l'Etat roumain.

Bellot H. Opinion as to the rights of hungurian subjects with regard to their lands situated in territories transferred to Roumania.

Borchard E. M. Opinion on The Roumanian-Hungarian Dispute before the Council of the League of Nations, arising out of the Ap-

plication to hungarian Nationals in Transylvania of the Roumanian Agrarian Law of 1921.

Brière de la Yves. L'Affaire des Optants hongrois de Transylvanie devant le Conseil de la Société des Nations.

Brierly J. L. The Case of the Hungarian Optants before the Council of League of Nations.

Bry G. *Precis de Droit International*.

Brunet René. Les finances publiques du temps présent. (Se ocupă și de *Acordurile dela Haga*).

Bustamente. La Cour Permanent de Justice.

Cassin René. La réforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations.

Capitant Henry et **Trotabas** Louis. L'excès de pouvoir du T. A. M. et la compétence du Conseil de la S. D. N. dans l'affaire des optants hongrois (Articol apărut în *Revue Général de Droit International public* No. 1, 1928).

Cavaglieri Arrigo. La giurisdizione dei Tribunali Arbitrali Misti e i poteri del Consiglio della Società delle Nazioni. (articol apărut în *Rivista di Diritto Pubbico et della Publica amministrazione in Italia*; No. 2, Februarie 1928, Ia Roma).

Chamberlain. (Sir Austen). Raport au Conseil de la Société des Nations.

Dașcovici N. 1) La réforme agraire en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la S. D. N. Paris 1924.

2) Articolul publicat în *Societatea de Mâine* referitor la optanți . . . p. 887.

Descamp (le baron). Une cause célèbre internationale devant le Conseil de la Société des Nations. (Le Différend roumano - hongrois sur la condition juridique des immeubles en Transylvanie).

Diena Giulio. Consultation concernant le différend entre la Roumanie et la Hongrie relativement à la réforme agraire roumaine.

Dragomir Silvius. The Agrarian Reform in Transylvania în lucrarea *The ethnical minorities in Transylvania*. Geneva 1927, p. 101—126.

Duguit Léon. Le différend roumano-hongrois et le Conseil de la Société des Nations. (Articolul apărut în *Revue de Droit International et de Législation comparée*. Bruxelles No. 4 și 5 din 1927).

Dupuis Ch. 1) Observations sur la séances du Conseil de la Société des Nations du 7 Mars 1927 et sur les Thèses roumaine et hongroise.

2) Le différend roumano-hongrois au Conseil de la Société des Nations en Septembre 1927. (Articol apărut în *Revue de Droit International*, numărul din Octombrie—Decembrie 1927).

3) Consultation concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le Tribunal arbitral mixte roumano—hongrois. (Compétence).

Fauchille Paul. *Traité de droit international public*. 4 volume.

Fontaine Henri de la. *Avis consultatif*.

Fedozzi Prospero. La différend roumano-hongrois et le Conseil de la Société des Nations.

Foignet René. *Manuel élémentaire de droit international public*.

Le Fur Louis. La réforme agraire en Roumanie et le conflit avec la Hongrie (articol apărut în *Bulletin Mensuel de la Société de Législation comparée*. No. 10-12 Octombrie, Decembrie 1927).

Le Fur Louis. Affaire des optants hongrois en Transylvanie (articol apărut în *Revue de Droit International, de Sciences Diplomatiques et Politiques*. Genève. No. din Decembrie 1927).

Gemma Scipione. Consultation concernant le différend roumano-hongrois au sujet du régime de la propriété foncière roumaine et aux droits des Hongrois ayant opté pour la Hongrie.

Grigaut Maurice. *Que faut-il savoir de la S. d. N.* Un exemple de conflit au sujet des minorités: hongrois en Roumanie p. 64 și u.

Higgins A. Pearce. The case of the Hungarian Optants before the Council of League of Nations.

Hillard V. Chestia optanților.

Holjer O. a) La solution pacifiques des litiges internationaux.

b) Le Pacte de la Société des Nations.

His Edouard. 1. Consultation juridiquement motivée sur la question de la compétence du T. A. M. roumano-hongrois. (Această consultație a fost dată guvernului român la 26 Octombrie 1926, în vederea desbaterilor asupra competenței, înaintea Tribunalului arbitral mixt româno-ungar). 2. La situation juridique dans le conflit roumano-hongrois.

Hopkinson A. Opinion as to rights of persons of hungarian nationality entiteled to property în territories formerly belonging to Hungary and which now form part of the territory of Roumania.

Jéze Gaston. 1. La question des Optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations.

2. *Vezi Jules Basdevant.*

Journal Officiel de la Société des Nations de : 1923, 1927 et 1928.

Kunz J. Consultation concernant les affaire agraires des ressortissant hongrois devant les Tribunaux arbitraux mixtes.

de **Lapradelle A.** a) Note doctrinale.

b) Recueil de la Jurisprudence des Tribunaux Arbitraux Mixtes créés par les Traités de Paix.

c) Les Réformes agraires et le droit des gens. (*L'Esprit international* 1929. p. 433—459).

d) Consultation (pour le Gouvernement hongrois) concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le Tribunal arbitral mixte roumano-hongrois.

de **Lapradelle (Geouffre).** Cours de droit international public 1929—30. Chapitre III. Les Éditions Doumat-Montchretien.

Larnaude. La Société des Nations.

✕ **Lăzărescu I.** Problema optanților. (Articolul apărut în revista *Tinerimea Română*. No. 1 și 2 din 1929).

Lénard André. Les Optants hongrois et la Paix.

Louter. Le droit international public positif. (2 volume 1920).

J. Limburg. Avis consultatif concernant la position d'un optant hongrois en Transylvanie en rapport avec la réforme agraire en Roumanie. (Această consultație s'a dat guvernului român, la 15 Octombrie 1926, în vederea desbaterii asupra competenței înaintea Tribunalului mixt româno-ungar).

Lyon-Caen Charles. La Question des optants hongrois devant le Conseil de la S. d. N.

de **Magalhaes Barbosa.** Avis consultatif concernant le différend entre la Roumanie et la Hongrie relativement à la réforme agraire roumaine donné à l'Etat roumain.

Mémoire du Gouvernement Royal de Roumanie, concernant la proposition de 9 Mars 1928 dans l'affaire des Optants Hongrois de Transylvanie.

Mémoire de la délégation hongroise sur l'article 250 du Traité de Trianon.

Mémoire du Gouvernement hongrois, adressé le 29 Nov. 1927 au Conseil de la S. d. N.

— **Mironescu Gh.** a) Expunerea făcută parlamentului român la 14 Februarie 1930.

b) Numeroase interview-uri și declarații citate în cuprinsul lucrării.

Mitrany David. 1. The Transylvanian Land Dispute. London. April 1928. 2. The land and the peasant in Roumania. The war and the agrarian reform 1917—21, Publicației în editura: Carnegie Endow-

ement for International Peace. Vezi capitolul The nature of the reform p. 120—182. Despre optanți p. 176 și u. Lucrarea conține și o bogată și interesantă bibliografie.

Montmorency J. E. G. de. The Roumano-Hungarian dispute as to expropriations in Transylvania.

Monitorul Oficial 1. 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923, 1924 și 1930.

Les Négotiations de la paix hongroise. Compte rendu sur les travaux de la délégation de paix de Hongrie à Neuilly, de janvier à mars 1920.

Prof. **Negulesco**. La loi agraire en Roumanie et son application aux optants hongrois de Transylvanie. (Articol apărut în *Revue de Droit International et de législation comparée*. 1925 No. 1 și 2).

Niemeyer Teodor. Consultation concernant le différend entre la Hongrie et la Roumanie relativement aux optants hongrois.

Oppenheim R. International law. 2 volume.

Pic Paul. Un grand conflit international, les lois agraires roumaines et la question des optants devant la Société des Nations.

Picard Maurice. Les transformations de la propriété foncière roumaine et le droit international comun (articol apărut în *Journal du Droit International*, fascicola Iulie - Octombrie 1927 p. 907).

Petrascu N. N. La réforme agraire Roumaine et les réclamations hongroises. Prefață de D-l *Albert Wahl*. București 1931.

Pillet A. a) Les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le Tribunal arbitral Mixt Roumano—Hongrois. (Articol apărut în *Revue de Droit International Public* 1927).

b) Consultation concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois devant le Tribunal arbitral mixte roumano-hongrois. Compétence.

Politis Nicolas. a) La Société des Nations et les Tribunaux arbitraux mixtes (articol apărut în *Revue Bleue* din 19 Noembrie 1927)

b) Nouvelles tendances du Droit International.

c) Consultația dată împreună cu D-nii *Basdevant* și *Jéze*. Vezi *Basdevant*.

Pollier. De l'expropriation pour cause d'utilité sociale.

Popescu Pion. Observations (Debats sur la compétence) Vezi *Réclamations* pag. 185 - 192.

Prudhomme A. Role et pouvoir du Conseil de la Société des Nations dans le différend roumano-hongrois. (articol apărut în *Journal du Droit International*; fascicola 4 și 5, 1927).

Recueil des actes et documents relatifs à l'affaire de l'expropriation par la Roumanie des biens immobiliers des optants hongrois. Publicatie a Ministerului Afacerilor străine maghiar.

Réclamations des optants hongrois de Transylvanie contre la réforme agraire en Roumanie. Débats sur la compétence. Plaidoiries de MM. Millerand, Politis et Rosental. Bucarest 1927.

Redslob Robert. L'attitude du Conseil de la Société des Nations dans le litige hungaro-roumain sur la réforme agraire en Transylvanie.

La **Réforme Agraire** en Roumanie et les optants hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations. 2 volume (1927—1928). (1)

La Réforme Agraire en Roumanie et les Optants hongrois

(1) Această lucrare, în 2 volume, a apărut în anii 1927-28. Ea cuprinde o culegere de articole și consultații a distinsi internaționaliști, care prin înalta lor autoritate, au consacrat, odată mai mult, dreptatea tezei române.

Admirabilele lor studii au fost citate și comentate în cursul acestei lucrări. Ele au făcut obiectul a numeroase articole, publicate în mai toate revistele de drept internațional. (V. pag. 157 nota).

Este de reținut obiectivitatea acestor studii în care se analizează diferendul, în toate fazele, până în anul apariției cărței.

de Transylvanie devant la Société des Nations. Séances du Conseil du 7 Mars 1927. București 1927.

La Réforme Agraire en Roumanie et les Optants Hongrois de Transylvanie. Paris 1924 Jouve et. C-ie. (2).

La Réforme Agraire en Roumanie et les Optants Hongrois de Transylvanie devant la Société des Nations. Mémoire du Gouvernement Royal de Roumanie concernant la proposition du 9 Mars 1928. Paris. Jouve 1928.

La Réforme Agraire Roumaine en Transylvanie devant la Justice Internationale et le Conseil de la Société des Nations. 1928.

Ripert Georges. La Jurisdiction du Tribunal Arbitral Mixte et l'intervention du Conseil de la S. d. N. dans l'affaire des ressortissant hongrois (In „*La Réforme Roumaine*,” p 411—428).

Rolin (Baron Albéric). Les réformes agraires en Roumanie et la compétence de tribunaux mixtes. (article paru en *Revue de Droit International et de Législation comparée*. No. 4 1927.)

Rosental. Plaidoirie devant le T. A. M. (21—22 Décembre 1926) V. Réclamations . . . pag. 69—148.

Rousseau Ch. La compétence de la Société des Nations dans les conflits internationaux. Paris. 1927.

Salandra Antonio. Sulla controversia fra l'Ungheria e la Romania in ordine all' applicazione della Riforma Agraria di Romania agli optanti ungheresi di Transilvania.

Saldana Quintiliano. Consultation.

Salviali Gabriele. Consultation concernant le différend entre la Roumanie et la Hongrie relativement a la réforme agraire roumaine.

Satow. A guide to diplomacy practice, 1922.

Scelle Georges. a) L'arrêt du 10 Janvier 1927 du T. A. M roumano—hongrois (Article paru en *Revue Générale de droit international*. No. 4. 1927).

b) Le différent roumano—hongrois devant le Conseil de la Société des Nations. (Article paru en *Revue de Genève* din Dec. 1927).

Schuking Walther. Avis consultatif.

Scott L. Opinion as to Treaty of Trianon and the claims of ungarian Nationals with regards their lands in Transylvania

Sibert Marcel. a) Une phase nouvelle du différend roumano—hongrois : L'affaire des optants devant le Conseil de la Société des Nations (17—19 Septembre 1927) (Article paru en *Revue générale de Droit International public*, No. 5, 1927),

b) Remarques sur le Mémoire, du Gouvernement hongrois adressé le 29 Novembre 1927 au Conseil de la Société des Nations.

Simon J. și Sutton R. Joint Opinion. The vacancy in the Hungarian—Roumanian Mixed Arbitral Tribunal.

Sottile Antoine. La limite de la compétence du Conseil de la Société des Nations au terme de la article 11 du Pacte de la Société des Nations et le conflit roumano—hongrois au sujet des optants hongrois. (article paru en *Revue de Droit International, des Sciences Diplomatiques et Politiques*. (Genève). (No. din Decembrie 1927).

(2) Această carte, apărută în 1928, conține opiniile favorabile Ungariei, exprimate de câțiva internaționaliști. Ele conchid la competența T. A. M. pentru a judeca o măsură de ordin intern : reforma agrară română. Această imesă greșală provine din regretabila confuzie între expropriere și lichidare de război.

Se trece foarte repede asupra călcărei Acordului dela Bruxelles și dezavuarea fără precedent a delegațiilor unguri.

Studiile cuprinse în cărțile dela notele 1 și 2 sunt enumerate în această bibliografie.

Sipsom M. a) Chestiunea optanților. (Articol apărut în revista *Cele 3 Crișuri*. Anul X. Ianuarie, Februarie 1927.)

b) Condiția străinilor în raport cu evoluția noțiunii de suveranitate. (Conferință ținută la București, la 1 Martie 1929).

Stoerk. Option und Plebiscit. 1879.

Strupp Karl. Le litige roumano-hongrois en Transylvanie devant la Société des Nations.

Szász Zsambor. The minorities in Roumanian Transylvania. London. 1927. V. Capitolul IX: The agrarian reform. Susține „contradicția manifestă dintre tratatele internaționale și legea regională (?) română“. V. p. 175.

✂ **Seișeanu Romulus.** Interesante articole publicate în ziarul „*Universul*“ în chestia optanților.

Taube (le baron de). La Question des Optants hongrois en Transylvanie devant la Société des Nations.

✂ **Tituleșcu Nicolae.** Numeroasele discursuri, expuneri și interviuri, citate în cursul lucrării. Extrem de interesante sunt:

a) Mémoire du Gouvernement Royal de Roumanie concernant la proposition du 9 Mars 1928 dans l'affaire des Optants Hongrois de Transylvanie, 1928;

b) Discursurile ținute în fața Consiliului S. N. la 20 Aprilie și 5 Iulie 1923, (v. *La Réforme agraire*..., Paris. Jouve, 1924.)

Ten Years' life of the League of Nations. Some Minority Cases. p. 117-119.

Tribunal Arbitral Mixte. Jugement du T. A. M. roumano-hongrois dans une affaire-type d'optant hongrois.

Opinion dissidente de l'arbitre roumain dans les affaires traduites devant le T. A. M. roumano-hongrois sur l'exception d'incompétence, semnată de D-I. Antoniadu.

Trotabas Louis. Vezi **Capitant**.

Vabres (H. Donnedieu de). La question des optants hongrois et la Société des Nations. (articol apărut în *Bibliothèque Universelle* et *Revue de Genève*. Noembrie 1927.)

Valloton J. De l'opinion juridique du Comité Chamberlain sur le litige roumano-hongrois et sa portée en droit international. (Articol apărut în revista *Zeitschrift für Österreich*, No. 9, 1927).

Visscher Charles de. La phase actuelle de différend roumano-hongrois concernant l'application de la réforme agraire.

Vattel. Le droit de gens.

Wahl. La question des optants hongrois et le Conseil de la Société des Nations, (articol apărut în *Revue Politique et Parlementaire*, No. 395 din 10 Noembrie 1927).

Walline. Excès de pouvoir du juge.

Wicquefort V. L'ambassadeur et ses fonctions.

Williams V. și Pollock F. Consultations communes concernant les affaires agraires des ressortissants hongrois. (Compétence).

Weis A. Manuel de droit international privé. 1920.

Yanguas José de. Consultation sur la réforme agraire en Roumanie et le Optants Hongrois.

Studii referitoare la reforma agrară. 1)

Agrarian Reform in the Eastern Europe în „*The Economist*“ London. 19-26 Aug. 1922.

Bamberger-Daimling. „Folgen einer überstüzten Agrarreform“ în „*Industrie und Handelszeitung*“ din 13 Aprilie 1924.

1) Această parte conține lucrări referitoare la reforma agrară și în strânsă legătură cu conflictul cu optanții unguri.

- Basilescu N. La Réforme agraire en Roumanie. Paris 1919.
- Constantinescu M. Evolution de la propriété rurale et la Réforme agraire en Roumanie.
- Creangă. G. D. Dr. Grundbesitzverteilung und Bauernfrage in Rumänien. Schmollersche Forschungen. Fascicula 129. Lipsca. 1907.
- † Duca I. G. Reforma agrară. Conferință ținută la Craiova la 23 Februarie 1930.
- Evans L. The agrarian Revolution in Roumania.
- ✗ Garoflid C. Părerii asupra reformei agrare.
- Georgescu Severin C. La Réforme agraire en Roumanie.
- † Haret Spiru. Chestiunea țărăneasca.
- Hollman Prof. Berichte uber Landwirtschaft. Berlin. 1923. I. p. 50 și u.
- Iorga Nicolae. a) Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie, 2 vol. Buc. 1916.
- b) Evoluția chestiunii rurale în România până la reforma agrară (Congresul Internațional de Agricultură. București 1929).
- c) Constatări istorice cu privire la viața agrară a Românilor.
- Klein Dr. G. A. „Soziale und nationale Probleme der Agrarreform“, *Deutsche politische Hefte* No. 12.
- Lovinescu E. Istoria civilizației române moderne.
- Lahovary J. La question agraire en Roumanie.
- ✗ Maior Gr. Politica agrară la Români.
- Meyer R. La question Agraire. Etude sur l'histoire politique de la petite propriété.
- Nation. The expropriation of Land in Roumania. Vol. 110 New-York. 14 Febr. 1920.
- Nasta A. Reforma Agrară și Problemele Agricole ale viitorului. **La Réforme Agraire dans les pays de l'Europe Centrale.** (Art. apărut în *Revue politique et parlementaire*. Juin 1921).
- La Réforme Agraire** en Roumanie et ses resultats d'après les derniers chiffres officiels. Fin 1924. Bucarest 1925.
- Rommenhoeller C. G. La Grande Roumanie, sa structure économique, sociale, financière, politique et particulièrement ses richesses. 1926. Referitor la reforma agrară vezi pag. 164—203.
- Rosetti Radu a) Pământul, sătenii și stăpânii.
b) Acte și legi în chestiunea agrară.
- Serban Michel. Rumaniens Agrarverhältnisse. Berlin 1924.
- Sée. Esquisse d'une histoire du régime agraire en Europe aux XVIII-e et XIX-e siècle. Paris. 1924.
- ✗ Tașcă Gheorghe. Studii economice și financiare.
- Tibal André. a) Cours de Mr. le Professeur—à l'Institut des hautes études internationales et Centre européen de la Dotation Carnegie. Problèmes politiques contemporains de l'Europe. Les réformes agraires en Roumanie et en Tchecoslovaquie. 20-e, 26-e et 27-e leçons.
b) La Roumanie.

Tabla de Materii.

	Pag.
Prefață	5
Introducere	13
Cauza conflictului :	
<i>Reforma agrară din România</i>	17
A. În vechiul regat; Imperioasa și urgenta necesitate a reformei.	19
Realizarea și rezultatele reformei	21
B. În Transilvania (Ardeal, Banat) ; Necesitatea și urgența reformei. Realizarea reformei	23
<i>Cine sunt Optanții Unguri</i>	36
F a z a I-a	
<i>Chestiunea optanților în fața jurisdicțiunilor române.</i>	40
F a z a II-a	
<i>Conflictul înaintea Conferinței Ambasadorilor</i>	55
F a z a III-a	
<i>Conflictul înaintea Societății Națiunilor</i> Negocierile și <i>Acordul de la Bruxelles</i> . Dezavuarea reprezentanților Unguri.	49
F a z a 4-a	
<i>Conflictul în fața Tribunalului Arbitral Mixt Româno-Ungar</i>	62
istoricul articolului 250 al Tratatului de la Trianon	63
Interpretarea istorică a art. 250.	66
Deosebiriile dintre expropriere și lichidare	73
Natura <i>politică</i> a conflictului	83
T. A. M. româno-ungar : Istoric, Competență, Caracter excepțional.	87
Judecata Tribunalului Arbitral Mixt. Uzurparea de putere	91
Poate o parte să aprecieze ea însăși uzurparea de putere ? Retragerea arbitrelui român.	96

F a z a 5-a

<i>Conflictul din nou înaintea Consiliului S. N. Comitetul celor Trei</i>	98
Sesiunile din Septembrie 1927 și Martie 1928; Rezoluția Consiliului.	103
Teoria privilegierii străinilor.	110
Competența Consiliului S. N. în chestia optanților	123
Consiliul nu era obligat să numească judecători supleanți	126
Curtea Permanentă de Justiție dela Haga și „afacerea optanților“	129
Tratatul direct din 1929	135

Faza finală (a 6-a). Soluționarea conflictului.

Acordurile dela Haga și Paris.	139
Fondul Agrar	142
Tribunalele Arbitrale Mixte	148
Cum e privită în Ungaria soluționarea conflictului	152
Pagini de recunoștință	156
Concluziuni	159
Conclusion	165
Bibliografie	172
Tabla de materii	179
Erată	181

BCU Cluj / Central University Library Cluj

